

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UGDYMO MOKSLŲ IR SOCIALINĖS GEROVĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

MODESTA PEČIULIONYTĖ

EDUKOLOGIJA (ŠVIETIMO KOKYBĖS VADYBA)

STUDENTŲ IR DĖSTYTOJŲ BENDRADARBIAVIMAS KAIP
STUDIJŲ KOKYBĘ ĮTAKOJANTIS VEIKSNYS: ATVEJO
ANALIZĖ

Magistro darbas

Darbo vadovė
prof. dr.
Aušrinė Gumuliauskienė

Originalus autorinis darbas

(Studentės parašas)

Šiauliai, 2017

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
SUMMARY	4
ĮVADAS.....	5
1. STUDENTŲ IR DĖSTYTOJŲ BENDRADARBIAVIMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	9
1.1. Bendravimo ir bendradarbiavimo samprata.....	9
1.2. Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas studijų procese: esmė, reikšmingumas, formos.	14
1.2.1. Bendradarbiavimas paskaitų metu.....	19
1.2.2. Dėstytojo ir studento bendradarbiavimo vystymas integruojant IKT studijų procese	23
1.2.3. Refleksija ir grįžtamasis ryšys kaip studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo proceso komponentai	25
1.2.4. Bendradarbiavimas taikant darbo grupėmis metodą.....	28
1.2.5. Bendradarbiavimas sudarant studijų turinį ir plėtojant socialinę partnerystę	30
1.2.6. Bendradarbiavimas projektų, praktikų metu.....	33
2. STUDIJŲ KOKYBĖS PROBLEMATIKA MOKSLINĖJE LITERATŪROJE.....	37
2.1. Studijų kokybės sampratos teorinės interpretacijos	37
2.2. Studijų kokybę įtakojantys veiksniai	40
2.3. Studijų rezultatai kaip studijų kokybės rodiklis.....	43
2.4. Dėstytojų ir studentų bendradarbiavimas kaip studijų kokybės veiksnys	48
3. TYRIMO METODOLOGIJA	52
3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	53
4. STUDENTŲ IR DĖSTYTOJŲ BENDRADARBIAVIMO KAIP STUDIJŲ KOKYBĘ ĮTAKOJANČIO VEIKSNIO EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ. .	57
4.1. Šiaulių universiteto studentų tyrimo rezultatų analizė.....	57
4.1.1. Kokybę lemiančių veiksnių svarba studijų procese.....	57
4.1.2. Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo raiška studijų procese: studentų požiūris.....	60
4.1.3. Studijų procese naudojamų metodų ir formų svarba bendradarbiavimui: studentų požiūris ..	63
4.1.4. Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimą įtakojantys veiksniai	66
4.2. Dėstytojų apklausos duomenų analizė	68
4.2.1. Kokybę lemiančių veiksnių svarba studijų procese.....	68
4.2.2. Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo raiška studijų procese	71
4.2.3. Studijų procese naudojamų metodų ir formų svarba bendradarbiavimui.....	73
4.2.4. Studentų ir dėstytojų bendradarbiavime kylantys iššūkiai	76
DISKUSIJA	79
IŠVADOS	81
REKOMENDACIJOS	82
LITERATŪRA	85
PRIEDAI	99

SANTRAUKA

STUDENTŲ IR DĖSTYTOJŲ BENDRADARBIAVIMAS KAIP STUDIJŲ KOKYBĘ ĮTAKOJANTIS VEIKSNYS: ATVEJO ANALIZĖ

Išanalizavus Lietuvoje atliktus tyrimus, teigtina, kad studentų ir dėstytojų bendradarbiavimui, kaip studijų kokybę įtakojančiam veiksniumi, daug dėmesio nėra skiriama. Didžiausias tyrėjų dėmesys skiriamas tokiems aspektams kaip studijų procesas, metodai, studijuojančiųjų poreikių užtikrinimas, studijų atitikimas kokybės reikalavimams ir kt.. Todėl tikslinga gilintis į studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo procesą, kuris turi įtakos studijų kokybei. **Tyrimo problema konkretizuojama šiais klausimais** - *kokiomis formomis ir būdais vyksta studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas studijų procese? Ar studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas turi įtakos studijų kokybės gerinimui? Kas įtakoja studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo raišką studijų procese?* **Tyrimo objektas** - studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas. **Tyrimo tikslas** - teoriškai ir empiriškai pagrįsti, kaip studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas įtakoja studijų kokybę. **Tyrimo metodologija ir metodai.** Tyrimas grindžiamas humanistine filosofija, pragmatizmo filosofija, konstruktyvizmo filosofijos nuostatomis, visuotinės kokybės filosofijos nuostatomis. Darbe naudojami teoriniai, empiriniai, statistiniai tyrimo metodai. Tyrimas atliktas 2017 m. kovo - balandžio mėn., Šiaulių universitete. Naudota kiekybinio (anketinė apklausa, N=122) ir kokybinio (pusiau struktūruotas interviu, N=12) tyrimo derinimo strategija.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad studentų ir dėstytojų nuomonė studijų kokybės klausimais labai nesiskiria. Abi tikslinės grupės nurodė, kad studijų kokybė priklauso nuo studento motyvacijos ir pasirengimo, dėstytojų kompetencijos, teigiamos atmosferos studijų procese ir tinkamo bendradarbiavimo tarp studentų ir dėstytojų. Bendravimo ir bendradarbiavimo situaciją studijų procese tiek studentai, tiek dėstytojai vertina teigiamai. Geriausiai bendradarbiavimo raišką vertino tyrime dalyvavę menų srities studentai ir dėstytojai, o daugiausia studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo tobulinimo aktualumas būdingas tikslųjų/technologinių mokslų srities bendruomenei. Tyrimo metu abi tikslinės grupės įvardino tas pačias bendradarbiavimo formas ir metodus, kaip svarbiausius komponentus įtakojančius studijų kokybę. Išskirtos svarbiausios formos: tiesioginis bendravimas ir bendradarbiavimas paskaitų/seminarų metu, bendradarbiavimas internetu, bendri neformalūs susitikimai, socialiniai tinklalapiai, virtuali mokymosi aplinka, telefoniniai pokalbiai; metodai: veikla grupėse, komandinis darbas, projektai, atvejo studija, probleminis mokymas, diskusija. Tyrimo metu išskirti tokie trukdžiai, turintys įtakos studentų ir dėstytojų bendradarbiavimui: veiksniai, susiję su studentais, dėstytojais, socialinių partnerių neįsitraukimas, veiksniai, susiję su studijų administravimu.

SUMMARY

It can be stated that collaboration between students and professors as a factor which has influence to the quality of the study, a lot of attention in researches are not designate. Researchers give the biggest attention for aspects such as the learning process, methods, the assurance of needs for students, studies compliance with the quality requirements and etc. Because of this, it is purposeful to go deeper into the process of collaboration between students and professors which has a great impact on the quality of studies. **The problem of the research is concretized by these questions** – Whether collaboration between students and professors has an impact on the improvement of the quality of studies? What are the main factors which affect the expression of the collaboration between students and professors in the learning process? **The object of the research** – collaboration between students and professors. **The purpose of the research** – to substantiate theoretically and empirically how collaboration between students and professors affects the quality of studies. **The methodology of the research and methods.** The research is based on the humanistic philosophy, the philosophy of pragmatism, the provisions of the philosophy of constructivism, the provisions of the philosophy of global quality. The research was conducted in March – April 2017 in Šiauliai university. The quantitative (questionnaire, N=122) and qualitative (a semi-structured interview, N=12) researches were carried out.

The research revealed that the opinion of students and professors about the study quality issues does not differ significantly. Both target groups has stated that the quality of studies depends on the student motivation and preparation, the competency of professors, the positive atmosphere in the process of studies and appropriate collaboration between different groups. In terms of communication and collaboration, both students and professors are satisfied with the current situation. This was the best reflected in the perspective of students and professors of arts area. The community of exact science/technology areas should focus more on the positive relationship building and maintenance. Both target groups during the research named the same forms and methods of collaboration as the most important components which affect the quality of studies.

The most important forms were distinguished: direct communication and collaboration during lectures or seminars, online collaboration, joint informal meetings, social networks, virtual learning environment, telephone conversations; methods: activities in groups, teamwork, projects, case studies, problem-based learning, discussion. During the research has been designate these interference which influence collaboration between students and professors: factors associated with students, teachers, social partners apathy, factors related to study administration.

IVADAS

Temos aktualumas. „Pokyčiai aukštajame moksle yra veikiami sudėtingų ir tarpusavyje sąveikaujančių veiksnių: spartėjančios globalizacijos, išaugusio tarptautinio bendradarbiavimo ir mobilumo, naujosios žiniasklaidos bei žinių visuomenės formavimosi, sparčiai besivystančių technologijų. Vykstančių pokyčių kryptį koreguoja demografinės tendencijos, ištikusi ekonominė krizė ir jos pasekmės“ (MOSTA. 2016. p. 56).

Valstybinėje švietimo 2013 – 2022 metų strategijoje (2013) teigiama, kad „strategija, būdama ilgos trukmės planavimo dokumentas, numato švietimo politikos prioritetines kryptis: didinti mokytojų ir dėstytojų profesionalumą; puoselėti duomenų analize ir įsivertinimu grįstą švietimo kokybės kultūrą; plėtoti švietimo prieinamumą ir lygias galimybes; skatinti mokymąsi visą gyvenimą“ (p.8).

Pasak V. Prunskaus ir kt. (2015), „vienas aktualiausių klausimų aukštojo mokslo pertvarkos kontekste yra universitetinių studijų kokybė. Lietuva aktyviai prisidėjo prie Bolonijos proceso veiklos, bendros studijų kokybės užtikrinimo sistemos kūrimo. Yra sukurta nacionalinė kokybės užtikrinimo sistema: vidinis ir išorinis vertinimas, viešas išvadų skelbimas, narystė tarptautinėse organizacijose, užsienio ekspertų dalyvavimas; studentų dalyvavimas vidinio vertinimo procesuose“ (p. 14). Kiekvienai aukštajai mokyklai yra svarbu užtikrinti teikiamų paslaugų kokybę. Lietuvos švietimo sistemai vis labiau orientuojantis ne tik į šalyje vykstančius procesus, bet ir į Europos švietimo erdvę, kokybė ir jos užtikrinimas aukštojo mokslo sistemoje yra laikomi prioritetiniu tikslu. LR Mokslo ir studijų įstatyme (2016) teigiama, kad „aukštųjų mokyklų studijų kokybės užtikrinimas grindžiamas Europos aukštojo mokslo erdvės studijų kokybės užtikrinimo nuostatomis ir gairėmis. Mokslo kokybės užtikrinimas grindžiamas Europos mokslinių tyrimų erdvės nuostatomis“ (p. 37).

Apie studijas ir jų kokybę yra diskutuojama įvairiais lygmenimis: savivaldybių, regioniniu, nacionaliniu bei tarptautiniu. Į diskusijas apie studijų kokybę įsitraukia įvairios visuomeninės institucijos bei aukštosios mokyklos bendruomenė. Intensyvėja studijų kokybės stebėsenos ir tyrimų procesai. Kaip teigia V. Lamanuskas ir kt. (2013) „nuolatinis situacijos stebėjimas, tyrimas ir analizavimas itin svarbus siekiant suvokti aukštojo mokslo sistemos būseną ir kaitą. Išlieka praktika pokyčius vykdyti tam tinkamai nepasirengus, neįvertinus esamos situacijos. Galima pagrįstai teigti, kad empiriniai tyrimai yra perspektyvus būdas siekiant gerinti aukštojo mokslo sistemos funkcionavimą“ (p. 10). Todėl yra tikslinga atlikti tyrimus ir analizuoti studijų procese vykstančius pokyčius bei pritaikius tam tikras rekomendacijas, gerinti aukštojo mokslo studijų kokybę.

Temos iširtumas. Bendravimo, bendradarbiavimo įvairių aspektų problematika analizuojama daugelio autorių darbuose: R. Lekavičienės, Z. Vasiliauskaitės, D. Antinienės, J. Almonaitienės (2010), R. Kontautienės (2010), A. Petruilytės (2008), L.S. Naginevičienės

(2009), M. Teresevičienės, G. Gedvilinės (2000), O. Jacikevičienės, L. Rupšienės (1999), V. Baršauskienės ir B. Janulevičiūtės – Ivaškevičienės (2007), R. Lekavičienės (2007), G. Gedvilienės (2007) ir kt. A. Rutkienė ir I. Tandzegolskienė (2014) aktualizavo studentų savarankiškumo skatinimą, iškeliant bendravimo ir bendradarbiavimo svarbą, R. Tidikis (2001) pagrindė dėstytojų ir studentų santykių tobulinimo kryptis, R. Jucevičienė ir B. Stanikūnienė daug dėmesio skyrė dėstytojų mokymosi aplinkai ir joje vykstantiems procesams. Bendradarbiavimo tarp dėstytojų ir studentų reikšmingumą aktualizavo K. Peilakauskaitė ir A. Varanauskas (2011), B. Clapp ir J. Swenson (2013), I. Baranauskienė (2013), E. Jezerskytė (2011), R. Tidikis (2001), R. Bilbokaitė (2010). Studijų kokybės klausimai analizuoti A. Juodaitytės (2004), G. Žibėnienės (2006), V. Lamanausko (2014), E. Stake ir E. J. Cisneros – Cohernour (2004), I. Savickienės (2006), K. Pukelio (2006), G. J. Tanse ir M. Velica (2015), R. Kučinskienės ir V. Kučinsko (2005) ir kt. autorių darbuose.

Tyrimo problema. Išanalizavus Lietuvoje atliktus tyrimus teigtina, kad studentų ir dėstytojų bendradarbiavimui, kaip studijų kokybę įtakančiam veiksniumi, daug dėmesio nėra skiriama.

Didžiausias tyrėjų dėmesys skiriamas tokiems aspektams kaip studijų procesas, metodai, studijuojančiųjų poreikių užtikrinimas, studijų atitikimas kokybės reikalavimams ir kt.. Todėl tikslinga gilintis į studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo procesą, kuris turi įtakos studijų kokybei.

Šiame darbe formuluojami probleminiai klausimai: Kokiomis formomis ir būdais vyksta studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas studijų procese? Ar studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas turi įtakos studijų kokybės gerinimui? Kas įtakoja studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo raišką studijų procese?

Tyrimo objektas: Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas.

Hipotezė. Tikėtina, kad studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo raiška pagal atskiras mokslų kryptis pasireiškia skirtingu intensyvumo laipsniu. Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo intensyvumas ir reikšmingumas studijų kokybei gali priklausyti nuo susiformuojančių dėstytojo ir studentų santykių, psichologinio klimato, studento požiūrio į studijų procesą, jo motyvacijos, dėstytojo tinkamų studijų metodų parinkimo, bendravimo pobūdžio, grįžtamojo ryšio palaikymo, studijų programų specifikos ir studijų dalykų turinio.

Tyrimo tikslas. Teoriškai ir empiriškai pagrįsti, kaip studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas įtakoja studijų kokybę.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti teorinius dėstytojų ir studentų bendradarbiavimo sampratos ir reikšmingumo aspektus.
2. Pateikti studijų kokybės sampratos teorines interpretacijas.

3. Empiriškai pagrįsti studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo raiškos ypatumus, formas, bendradarbiavimą įtakojančius veiksnius.
4. Identifikuoti studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo sąsajas su studijų kokybe.
5. Pateikti rekomendacijas dėstytojams, studentams ir administracijai, kaip gerinti studijų kokybę, plėtojant studentų ir dėstytojų bendradarbiavimą.

Tyrimas grindžiamas šiomis metodologinėmis nuostatomis :

- **Humanistinės filosofijos** esminėmis nuostatomis, kurios atstovai „siūlo tokius pedagogines sąveikos principus: siekti nuoširdaus bendravimo su ugdytiniu, jį nuolat teigiamai vertinti, skatinant intelektualio, emocinio bei valios potencialo plėtrą; padėti ugdytiniui suvokti save, savo problemas, saviraidos tikslus ir transformuoti juos į veiklos motyvus; bendradarbiauti su ugdytiniais planuojant ugdymo veiklą, kad jie pajautų atsakomybę už šią veiklą ir jos rezultatus; optimizuoti ugdymo procesą, grindžiamą ugdytinių poreikiais“ (Bitinas. 2000, p. 169).

- **Pragmatizmo filosofija**, kuri teigia, kad „kiekvieno individo poreikiai skiriasi, todėl ugdymo turinio pagrindą turi sudaryti ne mokymas spręsti konkrečias problemas (pažinimo, socialines, etines ir kt.), o šių ar panašių problemų sprendimo procesas“ (Bitinas. 2000, p. 153).

- **Konstruktivizmo filosofijos** nuostatomis, kurios sudaro galimybę remtis tiriamųjų požiūriais į analizuojamą situaciją, fokusuotis į specifinius kontekstus, panaudojant praktinės patirties įtaką interpretacijai, nes žmonės vysto subjektyvias savo patirčių prasmes, orientuotas į konkrečius objektus (Žydžiūnaitė, 2007).

- **Visuotinės kokybės filosofijos** nuostatomis, kai kokybė suvokiama kaip profesionalus, kokybės standartus atitinkantis klientų poreikių patenkinimas ir visapusiškas aptarnavimas. Pasak V. Kindurio (2003), paslaugų kokybę vartotojas dažniausiai suvokia kaip patirtą skirtumą tarp esamos situacijos ir laukiamos paslaugų kokybės.

Tyrimo metodai.

- *Teoriniai:* Mokslinės, metodinės literatūros, strateginių ir aukštąjį mokslą reglamentuojančių dokumentų turinio analizė, lyginimas, sisteminimas, apibendrinimas.

- *Empiriniai:* anketinė nuolatinių studijų studentų apklausa, pusiau struktūruotas interviu su dėstytojais.

- *Statistiniai:* statistinė duomenų analizė, taikant matematinės statistikos metodus: suvedami ir užkoduojami pirminiai apklausos duomenys, sudarytos dažnių lentelės, taikyti neparamestriniai kriterijų skirtumo statistinio reikšmingumo įvertinimas, nustatyti koreliaciniai ryšiai. Analizės metu, skirtumas laikomas statistiškai reikšmingu, kai $p \leq 0,05$. Kokybinių duomenų analizė atlikta naudojantis turinio (*content*) analize, kai informaciniame masyve išskiriamos esminės charakteristikos. Visi atsakymai buvo sugrupuoti į tam tikrus prasminius vienetus (subkategorijas), jos sujungtos bendromis prasmėmis ir išskirtos kategorijos.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Darbe naudota kiekybinio ir kokybinio tyrimo metodų derinimo strategija ir pasirinktos 2 tikslinės grupės juos atlikti. Pirmoji grupė – nuolatinųjų studijų studentai, studentų skaičius dalyvavusių kiekybiniame tyrime (anketinėje apklausoje) N=122. Antroji grupė - dėstytojai, su kuriais atliktas kokybinis tyrimas (pusiau struktūruotas interviu), N = 12. Tyrimo metu išskirtos 6 studijų sritys: socialiniai mokslai, humanitariniai mokslai, menai, tikslieji/technologiniai mokslai, švietimas ir ugdymas, sveikatos mokslai, pagal kurias analizuojami gauti tyrimų duomenys.

Tyrimo etapai. Pirmajame tyrimo etape atlikta mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, suformuluoti tyrimo probleminiai klausimai, apibrėžtas tyrimo objektas, suformuluotas tyrimo tikslas, uždaviniai, numatyta hipotezė, pasirinkta tyrimo strategija. Antrajame etape - sudaryti tyrimo instrumentai – anketa skirta anketinei apklausai ir klausimynas, skirtas pusiau struktūruoto interviu su ekspertais atlikimui. Trečiajame etape renkami duomenys, atrenkant tikslines grupes (tyrimas vykdytas 2017 m. kovo – balandžio mėn.), Šiaulių universitete. Ketvirtajame etape – gautų duomenų matematinis – statistinis apdorojimas (SPSS programa), grafinis vaizdavimas, kokybinių duomenų *content* analizė. Paskutiniajame tyrimo etape apibendrinami tyrimo duomenys, pateikiamos išvados, rekomendacijos studentams, dėstytojams ir administracijos darbuotojams.

Darbo aprobacija.

- 2017 m. gegužės 11 d. tarptautinėje studentų mokslinėje – praktinėje konferencijoje „Mokslas ir studijos 2017: teorija ir praktika, Šiaurės Lietuvos kolegijoje, skaitytas pranešimas tema „Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas kaip studijų kokybę įtakojantis veiksnys: atvejo analizė“. Registracijos numeris P3-3158, Šiaurės Lietuvos kolegijos direktorius dr. Mykolas Dromantas.

- 2017 m. gegužės 18 d. Šiaulių universiteto Ugdymo mokslų ir socialinės gerovės fakulteto Studentų mokslinių darbų konferencijoje skaitytas pranešimas tema „Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas kaip studijų kokybę įtakojantis veiksnys: atvejo analizė“. Registracijos numeris UMSGF – 11 – 373, Šiaulių universiteto Ugdymo mokslų ir socialinės gerovės fakulteto dekanė doc. dr. Erika Masiliauskienė.

Darbo struktūra. Darbą sudaro: santrauka lietuvių ir anglų kalba, įvadas, 4 skyriai (2 skyriai literatūrinių šaltinių analizė) su poskyriais, tyrimo metodologija, diskusija, išvados, rekomendacijos, naudota literatūra (170 šaltiniai, iš jų 46 anglų kalba), priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 12 lentelių, 11 paveikslų. Prieduose pateikiama: anketos pavyzdys, gautų tyrimo duomenų lentelės, papildančios darbe esančią analizę. Darbo apimtis – 99 psl. (be priedų).

1. STUDENTŲ IR DĖSTYTOJŲ BENDRADARBIAVIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Bendravimo ir bendradarbiavimo samprata

Bendravimas ir bendradarbiavimas yra procesai, su kuriais kiekvienas esame susidūrę. Tokie procesai gali būti aiškiai suvokiami, bet tuo pačiu ir sunkūs. Bendravimui ir bendradarbiavimui daug dėmesio skiriame ne tik kasdieninėje veikloje, bet ir darbe, bendraudami su ugdytiniais, bendradarbiais ar tiesiog šeimos nariais. Apie bendravimą ir tuo pačiu bendradarbiavimą, kaip procesą, mokslinėje literatūroje diskutavo įvairūs autoriai. J. Leonavičius (1993), M. Teresevičienė (2000), J. Almonaitienė (2007), A. Petrulytė (2008), D. L. Fassett., J. T. Warren (2007), L. Todd (2007), A. Edwards (2007), D. Kairienė (2012) ir kt. Autoriai skirtingai traktuoja bendravimo ir bendradarbiavimo sąvokas, ne tik atskleisdami jų turinį, bet tuo pačiu ir išskirdami reikšmingus aspektus. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne, žodis „bendrauti“ aiškinamas, kaip „turėti bendrą reikalą, santykių“ (Keinys. 2012, p. 79). Kaip kiti autoriai traktuoja bendravimo ir bendradarbiavimo sąvokas mokslinėje literatūroje, pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė. Bendravimo ir bendradarbiavimo sąvokos mokslinėje literatūroje

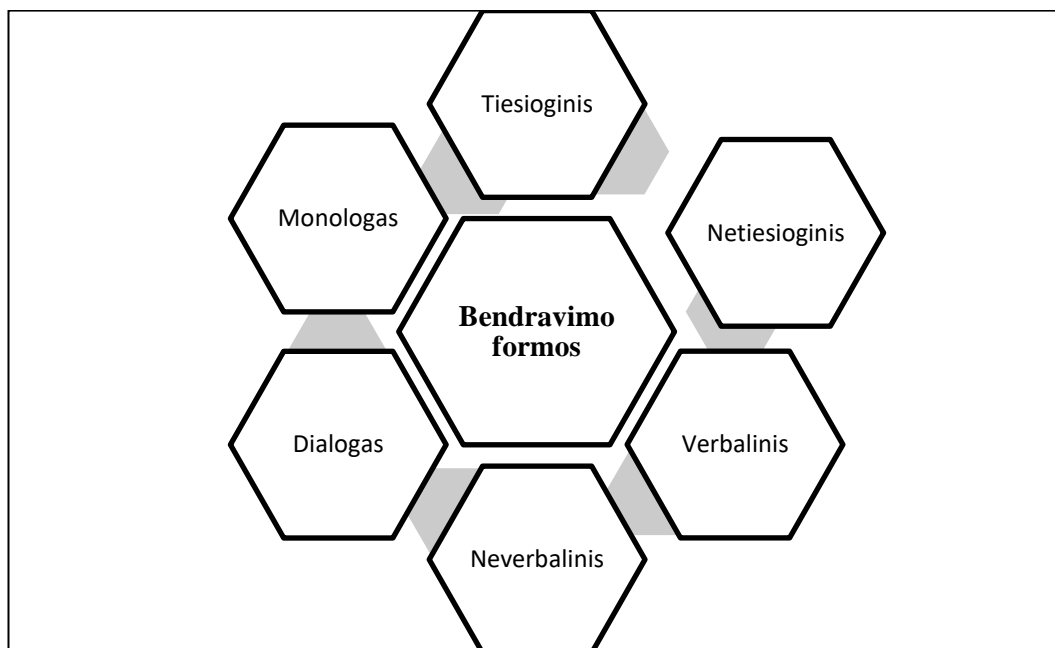
AUTORIUS	METAI	SĄVOKA
J. Leonavičius	1993	„Bendradarbiavimas – bendravimas, kurio metu asmenys padeda realizuoti vienas kito poreikius“ (p. 23).
M. Teresevičienė; G. Gedvilienė	2000	„Bendravimas – tai procesas, kada per kalbą siekiama suprasti vienas kito suvokimą, idėjas, patirtį. Bendraudami du žmonės tampa vienas nuo kito priklausomi ir per bendravimo aktą kuria tarpusavio santykius. Bendravimą skatina mūsų noras, kad kitas žmogus žinotų tai, ką žinome mes, vertintų tai, ką vertiname mes, jaustų tai, ką jaučiame patys, ir nuspręstų taip pat, kaip padarytume patys. Du žmonės supranta vienas kitą matydami, girdėdami, liedsdami, uosdami“ (p. 38).
J. Almonaitienė	2007	„Bendravimas yra daugialypis reiškinys. Bendravimu vadiname ir daugelį metų trunkančią draugystę, ir susirašinėjimą elektroniniu paštu, ir aktoriaus pasirodymą publikai. Todėl skiriamos įvairios bendravimo rūšys, sudėtinės dalys ir aspektai. <...> Svarbiausi tarpasmeninio bendravimo aspektai - tai tarpusavio suvokimas (socialinė percepcija), keitimasis informacija (komunikacija) , tarpusavio sąveika (socialinė interakcija) ir santykiai“ (p.9).
D. L. Fassett., J. T. Warren,	2007	„Bendravimas sujungia visus galimus pasaulius, mes savo patirtis geriausiai perteikiama per kalbą, tačiau mes ne tik kalbame. Mūsų paskirtis yra ne tik išgirsti, kas yra sakoma, bet ir interpretuoti informaciją, leidžiant veikti mūsų patirtims“ (p. 62).
A. Petrulytė	2008	„Bendravimas – tai keitimasis informacija, naudojant įvairių ženklų sistemą: verbalinę (žodinę) i neverbalinę (nežodinę). Ženkilai yra tam tikri materialūs objektai, skirti žmonėms, daiktams, reiškiniams pažymėti, informacijai gauti, išlaikyti ir perduoti“ (p. 7).

1 lentelės tęsinys 10 psl.

L. Monginaitė	2010	„Bendravimas yra reikšminga sąveika tarp individų, grupių, individo su grupe ir pačiu savimi. Bendraujant tarp žmonių užsimezga, formuojasi, įsitvirtina arba suyra įvairūs santykiai. Reikšmingi ryšiai tarp bendravimo dalyvių susidaro dėl tų dalyvių panašumo, bendrumo, vieningumo, bendradarbiavimo“ (p. 12).
D. Cibulskienė, R. Tijūnaitienė, J. Bersėnaitė, A. Būdvytytė – Gudienė, V. Steponavičiūtė, V. Dargis	2010	„Mokslo ir verslo bendradarbiavimas apima dvi ir daugiau šalių, norinčių dirbti kartu siekiant abipusės naudos. Šie santykiai gali būti trumpalaikiai arba ilgalaikiai bei susidėti iš vienos ar daugiau sąveikos formų ir veiklų“ (p. 16).
V. Prunskus	2012	„Plačiąja prasme bendravimas – tai daugiaplanis procesas, kuriame vienu metu sąveikauja žmonės kaip informacijos turėtojai, darantys vienas kitam įtaką. Sociologiniu požiūriu bendravimas – procesas, turintis du aspektus: pirma, tai individo sociakultūrinių vertybių įsisavinimas, antra, socialinės sąveikos tarp žmonių per ženklų sistemą perduodamos patirties procesas. Psichologiniu požiūriu bendravimas – tai specifinė veiklos forma, būtinai įgyvendinant kitas žmogaus veiklas“ (p. 56).

Pasak V. Baršauskienės ir B. Janulevičiūtės – Ivaškevičienės (2007), „bendravimo procesas turi tris pagrindines funkcijas: komunikacinę, reguliacinę, kontaktinę“ (p. 12). „Žmonės bendradarbiauja, siekdami bendro tikslo. Materialinės gėrybės ir kultūrinės vertybės, kurių jiems reikia savirealizacijai, galima realizuoti vien tik veikiant drauge. Tai žmonių socialinė sąsaja su kitais, atsirandanti dirbant kartu“ (Teresevičienė, Gendilienė. 2000. p. 37). Toks bendravimo procesas svarbus kiekvienoje organizacijoje, kurioje, norint suburti tinkamą atmosferą, reikia ir tinkamo bendradarbiavimo, kad informacijos sklaida vyktų efektyviai.

Bendravimas yra skirstomas į formas, kurias atspindi 1 paveiksle.

1 pav. Bendravimo formos
(pagal L. Monginaitę. 2010. p. 12)

Įvairiuose įmonėse, organizacijose ar pan., bendravimas skiriasi nuo kasdienės, buitinės aplinkos. „Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų programos sudarytojai kaip vieną iš siektinų išugdyti žmogaus savybių nurodo gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti“ (Aukštkalnytė. 1999. p. 12). Mokslinėje literatūroje yra skiriamas formalus ir neformalus bendravimas. „Formalus bendravimas – toks, kai bendraujant laikomasi formalių ar savaime susiklosčiusių taisyklių, normų. Formaliai bendraujama su mažai pažįstamais žmonėmis, dažniau – viešose vietose, įstaigose, darbe, kai žmonės siekiant tam tikrų tikslų reikia tarpusavyje koordinuoti veiklą (bendras darbas, reikalų tvarkymas ir pan.). Neformalus bendravimas – laisvesnis, mažiau suvaržytas. Neformaliai bendraujant dažniau keičiamasi asmeninio pobūdžio informacija, atsiskleidžiama. Toks bendravimas palankus artimiems tarpusavio santykiams plėtotis“ (Baršauskienė ir kt. 2010. p. 27-28).

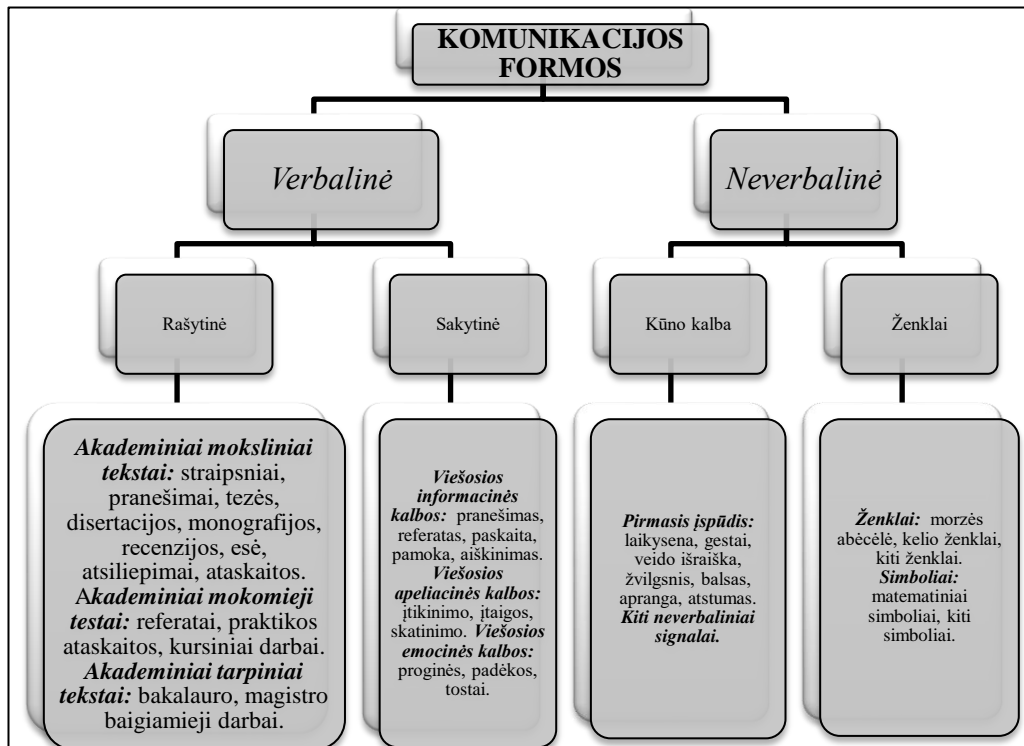
Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne, žodis bendradarbiavimas aiškinamas kaip darbas drauge, siekiant bendro tikslo, sutelkiant intelektines galias, veikiant kartu (Keinys. 2012). G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996) teigia, kad „bendradarbiavimas – tai darbas kartu siekiant bendro tikslo“ (p. 261). J. A. Bruse ir K. G. Rickkets (2008) kalbėdamos apie bendradarbiavimo sąvoką teigia, kad bendradarbiavimas yra lyg socialinis procesas. Jo sėkmė priklausys nuo dalyvių efektyvumo, veiksmingumo ir pasitenkinimo gautu galutiniu rezultatu, o tuo pačiu iššūkiams gali tapti tokie veiksniai kaip bendravimo žinių trūkumas ir motyvacijos stoka. Kalbant apie aukštojo mokslo erdvę, bendradarbiavimą jame apibūdino U. Baticis, V. Martines, P. Albores ir J. Parung (2004), kurie teigė, kad bendradarbiavimas dažniausiai yra traktuojamas kaip švietimo institucijos viena svarbiausių strateginio valdymo dalių, nuo kurios priklauso kaip bus sprendžiama bendra veikla, konstruktyviai sprendžiamos iškilusios problemos, siekiama užsibrėžtų tikslų. A. Fullard (2017), analizuodamas bendradarbiavimą aukštojo mokslo erdvėje teigia, kad dabar, aukštajame moksle didelę įtaką turi nuotolinis bendradarbiavimas. Studentų mokymasis persikėlė iš auditorijos į kitas aplinkas. Todėl kyla tam tikri iššūkiai. Todėl dėstytojais ir studentų santykiuose išlieka „pareiga rūpintis“ ne tik bendravimo ir bendradarbiavimo procesu, bet ir jo kokybe.

Bendravimo ir bendradarbiavimo procesas yra neatsiejamas ir nuo tarpusavio emocinės savijautos. „Bendraujant pirmajame, arba pradiniam, etape žmogaus pažinimas pagrįstas išorinių savybių vertinimu, daugiau remiamasi jausmais, nuojauta. Antrajame pažinimo etape vyksta žmogaus loginis – emocinis bendravimo patirties įvertinimas“ (Petruolytė. 2008. p. 8). Taip, kaip žmogus jaučiasi bendraudamas, daug priklauso ir jo perduodamos informacijos kokybė. A. Savanevičienė ir V. Šilingienė (2005) teigia, kad „grupėje sąveikaujančių narių santykiai plėtojasi vienu metu dvejose lygmenyse: turinio (supratimo) lygmenyje (kalba eina apie dalykinę argumentaciją) ir santykių (jausmų) lygmenyje (kalba eina apie jausmus ir jų sąlygojamus žmogiškuosius santykius). <...> Santykių (jausmų) lygmuo yra svarbesnis – jis

lemia bendravimo turinio lygmens sėkmę. Jei tarp grupės narių neįsivyras geranoriška atmosfera, dalykine prasme bendravimas bus bevertis“ (p. 71). Taip pat, V. Baršauskienė, J. Almonaitienė, R. Lekavičienė bei D. Antinienė (2010) teigia, kad „tarpusavio suvokimas bendraujant leidžia susidaryti supančios socialinės tikrovės vaizdą, kokie yra mūsų socialiniai ryšiai, kur mūsų pačių vieta socialiniuose tinkluose. Keitimasis informacija – patirtimi, sprendimais, jausmais duoda galimybę daryti įtaką (argumentuoti, motyvuoti, prašyti, liepti), tai tarpusavio santykių pagrindas. Sąveika ir santykiai praplečia asmens galimybių ribas, leidžia visavertiškai funkcionuoti visuomenėje, bendradarbiauti ir demonstruoti socialinį aktyvumą“ (p. 26). Užsienio autoriai analizuoja, kad į daugelį programų dažniau yra įtraukiama galimybė bendradarbiauti su kitais nei tam tikra izoliacija. Studentams yra integruojamos užduotys, kurias reikia atlikti kartu su grupe arba tuo pačiu pristatyti grupės darbą viešai. Nors išmokti bendradarbiauti grupėje užtrunka laiko, tačiau taip dirbant analizuojamos asmeninės savybės (Judge, Jones, McCreery, 2009).

Pasak T. J. Kampwith (2004), bendradarbiavimas įvairiose srityse (versle, medicinoje, kariuomenėje) gali skirtis. Kai kurios formos kiekvienam gali būti nelabai suprantamos ir netgi - nepriimtinos. Kiekvienas skirtingai supratęs pateikiamą informaciją ir ją interpretavęs gali iškraipyti ją. Specialistas bendradarbiaudamas su savo srities atstovais turi tinkamai informaciją perteikti ir žinoti kokia tinkama forma tai pedaryti. Kaip teigia L. Todd (2007), svarbūs kai kurie santykiai, pradedant kurti bendradarbiavimu grįstus santykius organizacijoje. Pasak autorės, svarbu išlaikyti santykių decentralizaciją, kritinio požiūrio svarbą, siekti, kad visi asmenys tinkamai suvoktų kylančias problemas, o vertybe laikoma tai, kad asmenys nori keistis ir tai sugeba.

A. Edwards (2007) teigia, kad bendradarbiavimo kultūra yra plėtojama įvairiomis sritimis. Šis procesas yra siejamas su mokymosi procesu, kuris grindžiamas tokiomis interakcijomis kaip eksperimentavimas, mokymasis iš patirties, savianalize. Kalbant apie bendravimą bei bendradarbiavimą, neretai galima išgirsti žodį „komunikacija“. Autorės M. Teresevičienė ir G. Gedvilienė (2000), sąvokoje bendravimas sugretina ir komunikacijos sampratą bei pateikia ją kaip: „bendravimas (komunikacija): tai žmonių betarpiškų santykių sritis. Žmonės bendrauja kaip Aš ir Tu. Tokiu būdu jie pripažįsta vieni kitus esant asmenybes ir vieni kitus auklėja, skatina save išreikšti, sudaro vieni su kitais bendriją“ (p. 37). V. Prunskus (2012) komunikaciją apibūdina kaip informacijos perdavimą. „Prasmingas bendravimas ir bendradarbiavimas tarp žmonių neįmanomas be komunikacijos. Būtent per ją įgyjama ne tik informacija, leidžianti efektyviau siekti savo tikslų, bet ir galimybė geriau pažinti tuos, su kuriais bendraujame“ (p. 54). Komunikacijos formos pateikiamos 2 paveiksle.

2 pav. Komunikacijos formos

(pagal L. S. Naginevičienę. 2009. p. 21)

„Kalbėjimas, ar žodinis bendravimas, yra svarbiausia komunikacijos sudedamoji dalis. Pirmoji sąlyga, kad žmonių bendravimas būtų prasmingas, yra mokėti kalbą. Kad žmogus pradėtų kalbėti, pirmiausiai jis turi pajusti poreikį tai daryti, motyvą perduoti ar parašyti informaciją išreikšti savo emocinę būseną ir pan.“ (Petrulytė. 2008. p. 10). Todėl ne tik kalbos mokymasis, bet ir tinkamas emocijų, gestų supratimas gerina komunikacijos įgūdžius, gaunama informacija geriau suvokiama ir perduodama. Tuo tarpu bendradarbiavimas studijų procese yra būtinas ir todėl, kad integralios asmenybės ugdymas, paremtas asmenybės dvasinės ir fizinės darnos principu, nėra savaiminis procesas – jis reikalauja kruopštaus darbo ir abipusio supratimo. Tad tiek dėstytojas, tiek studentas tokiam bendravimui ir bendradarbiavimui turi būti brandinami. Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo vystymas reikalauja daug įgūdžių, motyvacijos, žinių ir pan.

Nors skirtingi autoriai (J. Almonaitienė (2007), D. L. Fassett., J. T. Warren (2007), L. Monginaitė (2010), V. Prunskus (2012) ir kt.) yra pateikę skirtingas bendravimo ir bendradarbiavimo sampratų interpretacijas, dažniausiai bendravimo ir bendradarbiavimo procesas yra suvokiamas kaip keitimasis bet kokia informacija, ryšių užmezgimas, savęs bei kitų supratimas ir pan. Užsienio autoriai teigia, kad bendradarbiavimui svarbūs tokie procesai, kaip kritinis mąstymas, santykių decentralizacija, asmens noras keistis kaip vertybė bei tinkamas problemų suvokimas.

1.2. Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas studijų procese: esmė, reikšmingumas ir formos

Studentai ir dėstytojai yra vieni svarbiausių asmenų aukštojo mokslo institucijoje, kurie susieti nuolatinio bendravimo, bendradarbiavimo procesais, siekiant bendrų studijų tikslų. Kaip teigia R. Tidikis (2001), „studijos aukštojoje mokykloje tai ne tik mokymas ir mokymasis vadovaujant dėstytojams, bet tam tikra prasme ir tarpasmeninis bendravimo procesas, kurio metu studentas ne tik rengiasi profesinei veiklai, bet ir bręsta kaip asmenybė. Jis šiame procese įvaldo ar tiesiog perima autoritetingo, asmeniškai gerbiamo dėstytojo mąstymo stilių, dažnai seka jo elgesio, kalbos maniera, jo veiklos ir poelgių pavyzdžiais, ugdomi pagarbos ir tolerancijos jausmus kitiems žmonėms. Per šiuos santykius jis atitinkamai vertinamas, pats save išreiškia, susidaro savęs vertinimo ir savo asmenybės vertingumo kriterijus“ (p. 381).

„Dėstytojų ir studentų racionalus bendravimas ir bendradarbiavimas studijų proceso metu leidžia užtikrinti studijų proceso ir jo rezultatų (įgytų žinių ir įgūdžių) kokybę. Bendradarbiavimas studijų procese yra būtinas ir todėl, kad integralios asmenybės ugdymas, paremtas asmenybės dvasinės ir fizinės darnos principu, nėra savaiminis procesas – jis reikalauja kruopštaus darbo ir abipusio supratimo“ (Ramanauskienė. 2008. p. 35). „Mokantis studentams labai reikalinga metodinė pagalba ir parama, nes, be visa ko, skiriasi jų mokymosi stilius. Dalis studentų lengviau įsisavina informaciją, pateiktą raštu, dalis – padedama vizualinių priemonių, o kitiems reikia garsinės ar jutiminės medžiagos. Dalis studentų yra labiau linkę studijuoti individualiai, kitiems patrauklesnės diskusijos nedidelėmis grupėmis ir t. t., tad, norint savo siunčiamą žinią perteikti kaip įmanoma efektyviau ir aiškiau, dėstytojui iškyla daug sunkumų“ (Peilakauskaitė, Varanauskas. 2011. p. 15).

Bendradarbiaudami studijų procese, dėstytojai ir studentai vienas kitą ne visada gerai pažįsta. Kaip teigia N. Dranevičienė (2006), „ugdymo proceso vyksmas pagrįstas stebėjimo metodu. Dėstytojas stebi ir vertina studentą, o studentas stebi ir vertina dėstytoją. Pedagogo asmenybės vaidmuo - neabejotinas ugdymo proceso veiksnys“ (p. 28). Pasak Yermakeev, Pimenova, Syunina (2016), komunikacija ne visada būna sėkminga. Labai daug priklauso nuo komunikacijos tipo bei požiūrio į vienas kitą tarp bendraujančiųjų.

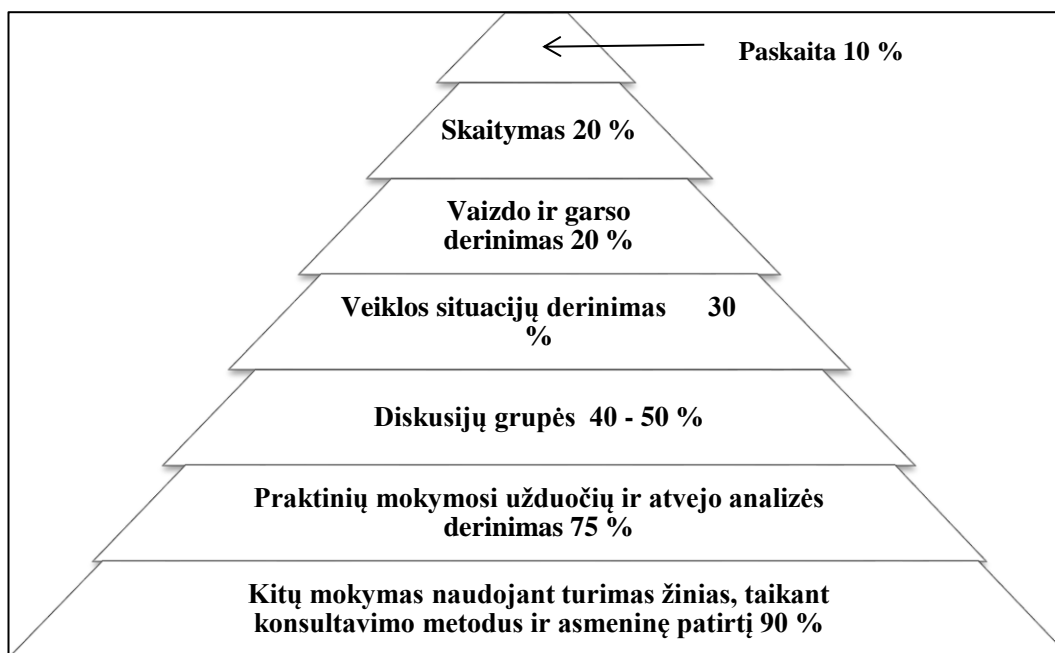
„Dėstytojas, kaip studentų mokymosi vadovas ir mokymąsi palaikančios aplinkos kūrėjas turi įvertinti studentų nuostatas, jų suvokimo ir motyvacijos lygį, įsiklausyti į jų poreikius“ (Stanišauskienė. 1998. p. 163). Toks suvokimas ir tinkamas interpretavimas, priklauso nuo kiekvieno dėstytojo kompetencijos.

Anot D. Aukštkalnytės (1999), bendravimas yra ne statiškas, bet kintantis procesas. „Pedagoginis bendravimas skiriasi nuo asmeninio, organizacinio ir netgi kitokio profesinio bendravimo rūšių tuo, kad vyksta ugdomosios veiklos metu. Pedagoginio bendravimo dalyviai visada yra ugdytojas, kaip proceso iniciatorius, ir ugdytinis, kaip aktyvus veikėjas, prasmingai

reaguojantis į ugdytojo iniciatyvą“ (p. 15). „Pedagoginis bendradarbiavimas taip pat aiškinamas ir kolektyvinio mąstymo ypatybių aspektu. Dažniausiai aptariamai kolektyvinio pažinimo procesai, išryškinant bendradarbiavimo reikšmę mąstymo pertvarkymo procesuose, pereinant nuo schemos „išgirdai – prisiminei – atpasakojai“ prie schemos „pažinai– suvokei – pasakei – prisiminei“ (Kontautienė. 2010. p. 43). Bendravimas tampa ne tik žinių perdavimo priemone, bet tuo pačiu ir tam tikru savirealizacijos instrumentu. Pasak M. Barkauskienės ir K. Viršulienės (2012), bendravimo gebėjimai yra sudedamoji asmeninės kompetencijos dalis.

Kalbant apie bendradarbiavimą studijų procese (grupės lygmenyje), B. Clapp bei J. Swenson (2013) teigia, kad studijų procese turi vykti bendradarbiavimas, kai studentai organizuojasi į mažas komandas, kuriose jie mokosi vienas iš kito, atlieka keletą paprastų užduočių ir pan. Pasak autorių, toks metodas sukuria tvirtesnę mokymosi aplinką, leidžia dalyviams imtis vaidmenų ir mokytis. Toks mokymasis skatina idėjų ir žinių dalijimąsi ir suteikia besimokantiems galimybę įsivertinti save ir kitus.

Atsižvelgiant į kiekvieno studento individualius poreikius, bei kaip jie perima informaciją, A. Rutkienė ir I. Tandzegolskienė (2014) pateikia schemą, kuri atspindi studentų įsisavinamą informaciją (žr. 3 pav.).

3 pav. Įsisavinamų žinių ir įgūdžių dalis (proc.)

(Pagal Rutkienę, Tandzegolskienę. 2014)

„Pedagogo ir studento santykiai grindžiami bendradarbiavimu, tačiau bendradarbiavimas prasideda nuo bendravimo. Mokymasis bendradarbiaujant sudaro galimybę visiems patirti sėkmę, padeda gerinti emocinį klimatą, toleruoti kitus ir teigiamai vertinti save. Kuo anksčiau

besimokančiajam bus diegiami šie gebėjimai, tuo sklandžiau vyks asmenybės socializacijos procesas“ (Dranevičienė. 2006. p. 28). A. Rutkienė ir I. Tandzegolskienė (2014) teigia, kad „pastaraisiais metais aukštojo mokslo kontekste gana stipriai pabrėžiama, kad mokymasis yra kreipiamas į studentą ir holistinį asmenybės ugdymą, t.y. kalbama apie savarankišką, atsakingą, spręsti sudėtingas problemas gebantį ir nuolatos besimokantį studentą / absolventą“ (p. 48).

M. Teresevičienės ir G. Gedvilienės (2000) požiūriu, „mokymosi bendradarbiaujant sąlygomis individualūs tikslai gali būti pasiekti tik tuomet, kai ir kiti dalyvauja ir įvykdo savo užduotis, todėl kiekvienas grupės dalyvis jaučiasi priklausąs grupei, domisi ne tik savimi, bet ir kitais“ (Teresevičienė, Gendilienė. 2000. p. 42). „Remiantis šia samprata studentą įgalinančios studijuoti aplinkos koncepcijoje akcentuojama, kad jam kuriama tokia edukacinė aplinka, kurioje sudaroma galimybė kontroliuoti savo studijų procesą ir atlikti veiklos refleksiją, keliamas jo pasitikėjimas savo jėgomis, skatinamas kūrybiškumas bei inovatyvumas“ (Lipinskienė. 2002. p. 22). Mokantis bendradarbiaujant svarbu ne tik suprasti save ir kitus ar priklausyti tam tikrai grupei, bet tuo pačiu svarbu įvertinti tiek studentų žinias apie bendravimo tikslus, priemones, jo poveikį, tiek ir sukurtų autentiškų bendravimo situacijų efektyvumą. O. Jacinkevičienė ir L. Rupšienė (1999) teigia, kad „egzistuoja nemažai mokymosi bendradarbiaujant būdų: vieni jų orientuoti vien tik į konkrečios problemos sprendimą, kiti apima ilgalaikius projektus, kuriems įgyvendinti reikia laiko, kitų žmonių paramos ir daug pastangų“ (p. 40-41).

Švietimo organizacijose susiformuoja skirtingos bendradarbiavimo, mokymosi bendradarbiaujant tradicijos. Kiekviena ugdymo institucija pasižymi savita bendradarbiavimo kultūra. Bendradarbiavimo kultūra yra esminis švietimo organizacijos kultūros komponentas. Bendradarbiavimo kultūros švietimo organizacijoje charakteristikos pateikiamos 4 paveiksle.

4 pav. Bendradarbiavimo kultūros švietimo organizacijoje charakteristikos

(Pagal D. Kairienę. 2012. p. 27)

Kaip teigia K. Peilakauskaitė, A. Varanauskas (2011), „vienas pagrindinių į studentus orientuotų studijų principų – studentai yra skirtingi, todėl skiriasi jų poreikiai ir lūkesčiai. Svarbu

nepamiršti, jog kiekvienas žmogus savo gyvenime yra turėjęs skirtingų patirčių, kitokią auklėjimą, domisi įvairiais dalykais, todėl jų pasaulėžiūra nėra tapati. Dažnai žmonės skirtingai mato ir suvokia tuos pačius dalykus, skirtingai planuoja savo ateitį“ (p. 15). Tokiai minčiai pritaria ir užsienio autorius B. Broz (1999), kuris teigia, kad mes negalime tiesiogiai perteikti žinių studentams, nes jie įgis žinias laipsniškai. Viską jie turi apgalvoti ir permastyti kartu įjungdami ir savo patirtį, tačiau dėstytojo vaidmuo tuo pačiu yra svarbus, nes jis tą informaciją bei susidariusią nuomonę struktūruoja ir esant poreikiui pakeičia ar pataria pačiam studentui, kaip tai reiktų atlikti.

Pasak A. Rutkienės, I. Tandzegolskienės (2014) „naująją mokymosi paradigma paremtose aukštosios mokyklos studijose, edukacinėje mokymuisi imlijoje aplinkoje turi vykti atviras dėstytojo ir studento dialogas: tariamasi dėl laiko sąnaudų, studijų turinio, mokymo ir mokymosi metodų, atsiskaitymo ir pan., pasirašomi mokymosi kontraktai, įvertinamas jau turimas studentų žinių ir gebėjimų lygis. Vadovėliai ir paskaitos nėra vieninteliai informacijos šaltiniai, o bet koks studento asmeninis nukrypimas nuo dėstomo dalyko yra laikomas norma, rodančia, kad jis ar ji trokšta išmokti daugiau nei minimaliai reikalaujama“ Jucevičienė ir kt. 2010. p. 700). Todėl „akivaizdu, kad naujos edukacinės paradigmos kontekste universiteto dėstytojas tampa ne tik savo veiklos vykdytoju, bet ir besimokančiu savo kasdieninėje veikloje. Kita vertus, mokymosi paradigmos sklaida universitete yra susijusi su mokymuisi individo lygmenyje, kai žmogus plečia akiratį, atrasdamas jam naujus dalykus, kurie nebūtinai yra nauji kitiems, bei mokymuisi kolektyviniame lygmenyje, kai mokymosi metu rastų naujų žinių įsisavinimas vyksta mokslo bendruomenėje, t.y. vyksta kolektyvinės sąmonės formavimas“ (Jucevičienė, Stanikūnienė. 2011. p. 322).

„Šiandienos aukštajame moksle galima išskirti keletą dėstytojo ir studento sąveikos formų. *Pirmoji forma* – studento ir mokslininko. Joje akcentuojama akademinė disciplina, dėstytojas yra vadovas, kritikas ir vertintojas, kuris skaito paskaitas, nurodo literatūrą ir skiria užduotis. *Antroji forma* – orientuotas į paskaitą dėstymas. Šiuo atveju dėmesys sutelkiamas į turinį, kurį dėstytojas, pasinaudodamas naujausiomis žiniomis, technologijomis ir vaizdinėmis priemonėmis, atrenka, organizuoja ir perteikia studentams. *Trečias* – konstruktyvistinis – požiūris pabrėžia studento aktyvumą ir jo protą bei asmenybę restruktūrizuojantį turinį kuriant naujas žinias ir taip įprasminant mokymąsi“ (Baranauskienė. 2013. p. 30).

„Pasak konstruktyvizmo šalininkų, žinių kūrimas yra aktyvus procesas, kai besimokantysis, remdamasis anksčiau įgytomis žiniomis ir unikalios savo patirtimi, konstruoja naujas sąvokas, idėjas ir prasmes. Tuomet aukštosios mokyklos dėstytojas turi rūpintis besimokančiojo žinių kūrimo procesu. Bendraudamas ir stebėdamas besimokančiuosius, dėstytojas vertina kiekvieno gebėjimus ir poreikius bei, remdamasis šiais gebėjimais, kuria tokią

demokratišką mokymosi aplinką, kuri leidžia besimokančiajam konstruoti prasmes, supratimą ir žinias“ (Jucevičienė ir kt. 2010. p. 698-699).

Pasak D. Razmaitės ir D. Dagio (2014), „aukštosios mokyklos dėstytojo kompetencijai keliami ypatingi reikalavimai: jis turi tapti tuo profesionalu, kuris savo studentams suteikia ne tik specialybės žinias bei gebėjimus, bet ir ugdo jų kompetenciją valdyti savo mokymosi procesą bei mokytis iš patirties, gebėti suprasti savo ir kitų žmonių vertybes bei efektyviai veikti besikeičiančiuose ir nežinomose ateities veiklos situacijose“ (p. 43). Dėstytojui bendraujant su studentu svarbu ne tik žinių perdavimas, bet tuo pačiu ir tinkama emocinė aplinka. Todėl svarbu paminėti tai, kad „dėstytojams bendraujant su studentais emociniu aspektu dalyvauja ne tik psichinės funkcijos, bet ir asmenybė. Panašiai kaip veikla reguliuojama ne per sąmonę, o per asmenybės sąmonę, ir emocijų reguliuojamąjį poveikį nulemia išsitas individualių ir asmenybinių charakteristikų kompleksas. Ne tik psichinės funkcijos, bet visa asmenybė lemia emocijų reguliuojamąjį poveikį, nes čia susiduriame su žmogumi, išgyvenančiu, suvokiančiu ir besistengiančiu suprasti emociją ir savo veiklos ypatumus“ (Rudaitienė. 2004. p. 84-85). „Dėstytojo emocinė kompetencija - tai emocinės inteligencijos potencialo ir gebėjimų raiška, rodanti, kiek šio potencialo dėstytojas realizuoja mokydamasis, perimdamas ir integruodamas emocinę inteligenciją į savo profesinę veiklą, kaip gebėjimą suvokti, atpažinti, suprasti ir reguliuoti savo ir kito emocijas akademinėje veikloje. Emociškai kompetentingo dėstytojo akademinio elgesio charakteristikų aprašą sudaro tokios pirminės emocinės inteligencijos kompetencijos (EIK): įtaka, žmogaus ugdymas, empatija, paslaugos orientacija, savikontrolė, tikslus savęs vertinimas, pasitikėjimas savimi, komandinis darbas, bendradarbiavimas, konflikto valdymas. (Rudaitienė. 2004. p. 86). „Dėstytojas mokosi iš savo studentų, plečia savo supratimą. Savo ruoštu, studentai pažįsta vieni kitų bei dėstytojo suvokimo būdus, vadinasi vyksta abipusis kolektyvinės sąmonės kūrimas“ (Jucevičienė, Stanikūnienė. 2011. p. 325). Šiame procese svarbus ir dėstytojo vertinimas, kadangi jis yra pagrindinis studijų proceso organizatorius. Tačiau čia galima susidurti su tam tikromis problemomis, nes „prašomi įvertinti dėstytoją, studentai linkę akcentuoti asmenybės bruožus, kolegos, fakulteto nariai linkę akcentuoti bičiulystę ir politinį lojalumą, administracija žavisi paklusnumu“ (Stake, Cisneros – Cohernour. 2004. p. 98).

Apie komandinį darbą ir jo efektyvumą diskutavo F. Henard ir D. Reseveare (2012), kurie teigia, kad komandinis darbas yra labai svarbus. Bendradarbiaujant keliems asmenims ar grupėms yra pasiekiami geresni rezultatai, kurie turi svarbų indelį švietimo kokybei.

Apibendrinant galima teigti, kad studentai ir dėstytojai yra dvi svarbiausios tikslinės grupės, kurios dirba aukštojo mokslo sistemoje ir nuolat palaiko ryšius. Kintant ugdymo paradigmai, liberalėjant ir demokratėjant aukštojo mokslo sistemai, didelis dėmesys skiriamas dėstytojo ir studento santykių, bendradarbiavimo plėtotei, jų vaidmenų įgyvendinimui, prisiimant

abiems subjektams, kaip socialiniams dalininkams, socialinę atsakomybę už studijų kokybę ir studijų rezultatus.

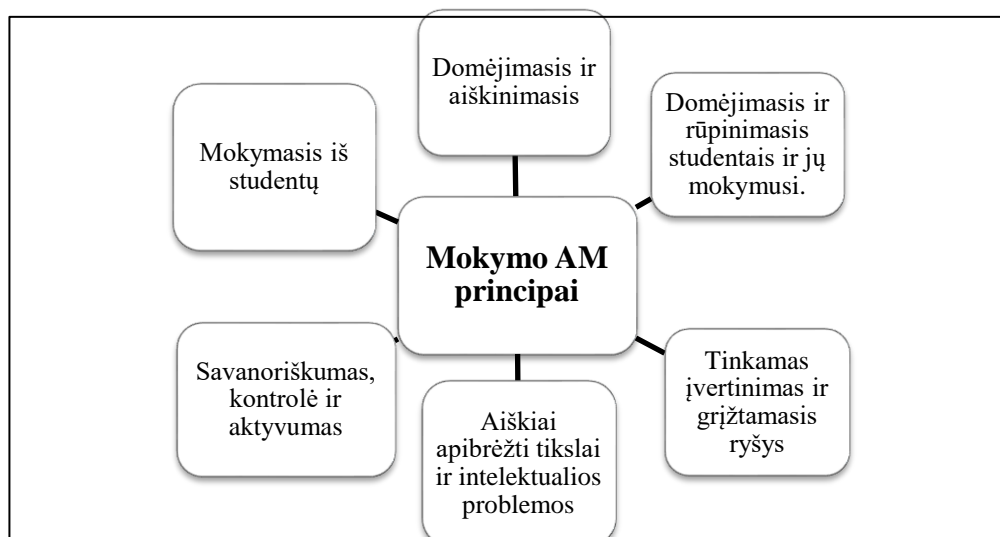
Studijų procese yra svarbi efektyvi komunikacija, kurios esmė - gauti tinkamą ir neiškraipytą informaciją bei ją interpretuoti. Literatūros šaltinių analizės pagrindu išsiaiškinta, kad geriausiai studentai įsisavina mokomąją medžiagą, kai jie moko kitus asmenis, taikant konsultavimo metodus ir asmeninę patirtį. Bendradarbiaujant studijų procese, studentas turi galimybes kontroliuoti savo mokymosi procesą, jį reflektuoti, skatinamas jo kūrybiškumas ir inovatyvumas. Bendradarbiavimas studijų procese sudaro studijuojantiems galimybes patirti sėkmę, gerinti emocinį klimatą, toleruoti kitus ir teigiamai vertinti save bei plėtoti savo socialines kompetencijas. Todėl yra akivaizdus bendradarbiavimo proceso reikšmingumas studijų pasiekimams ir kokybei. Studentas ir dėstytojas, plėtodami savo bendradarbiavimo kompetencijas, tuo pačiu vysto bendradarbiavimo kultūrą.

1.3.1. Bendradarbiavimas paskaitų metu

Šiuo metu „išaugęs Europos ir viso pasaulio šalių aukštojo mokslo konkurencingumas verčia universitetus rimtai ir atsakingai žvelgti ne tik į dėstytojų vykdomą mokslo tiriamąją, bet ir į pedagoginę veiklą, kuri neatsiejama nuo aukštosios mokyklos didaktikos išmanymo“ (Jatkauskienė. Andriekienė. 2013. p. 48). Vieno svarbiausių asmenų (dėstytojo) aukštojo mokslo sistemoje vaidmuo ir „profesinė veikla neapsiriboja vien edukacine, moksline, sklaidos veikla, iš dėstytojų reikalaujama kompleksinių žinių, jie turi būti įvaldę platų multidisciplininių gebėjimų rinkinį, leidžiantį dirbti savarankiškai ir bendradarbiauti su dėstytojais, kolegomis, kitomis aukštosiomis mokyklomis ir savo veiklos sferų kontekste. Besikeičiančios aplinkybės, edukacinės paradigmos kaita, mokymo(si) proceso kaita vis dažniau dėstytojui kelia reikalavimą – įgyti bei taikyti vadybinius gebėjimus“ (Ježerskytė. 2011. p.20). Norint, kad visas ugdymo(si) procesas vyktų sklandžiai, reikia pasitelkti nemažai idėjų. Bet jau nuo senų laikų mokymo(si) pagrindu yra laikomas bendradarbiavimas. Kaip teigia E. Ježerskytė (2011), „ugdymo procese akcentuojama partnerystė. Dėstytojas palaiko ir skatina studentą, bet negriežtai kontroliuoja. Dėstytojas vis tebėra žinių šaltinis, tačiau jis veikia ir kaip informacijos perteikėjas, ir kaip žinių tvarkytojas. Šioje paradigmoje ypatingai akcentuojama dėstytojo ir studento sąveika, vyksta bendradarbiavimas. Mokymosi procese akcentuojami darbo grupėse gebėjimai. Dėstytojas planuoja ugdymo turinį bei strategijas, o su studentais tariasi dėl mokymo (-si) metodų, formų“ (p. 36). Tam užtikrinti reikia ir tinkamos aplinkos. B. Boesch (2014) teigia, kad kiekvienoje auditorijoje yra sukuriamas tam tikras klimatas. Jį dažniausiai kuria dėstytojas. Klimatas, be abejo, yra paremtas psichologiniu kontekstu, kuris remiasi studentų spėjimais, kokios gali būti planuojamo elgesio pasekmės.

Dėstytojų ir studentų bendradarbiavimo reikšmingumas atsiskleidžia dirbant įvairiose grupėse, o taip pat ir paskaitų metu. „Paskaita iki šiol yra dažniausiai taikomas daugelio dalykų mokymo metodas visose aukštosiose mokyklose“ (Ramsden. 2000. p. 197). Autoriai skirtingai traktuoja paskaitos sąvoką. V. Gudžinskienė (2007) teigia, kad „paskaita – tai metodas, kuriuo vienu metu žmogus (lektorius) tam tikros srities informaciją perduoda žodžiu. Nors klausytojai tyli ir beveik nejuda, tai nereiškia, kad jie nėra aktyvūs. Jie gali įvertinti faktus ir įrodymus, stengdamiesi suvokti paskaitos argumentaciją, gerai suprasti logiką, stengtis atskirti esmę nuo antraeilių dalykų ar kitaip sekti paskaitos eigą“ (p. 141). Tuo tarpu K. Pukelis ir kt. (2011) paskaitą apibūdino kaip komunikacijos būdą, kuriame „svarbi dėstytojo intonacija, gestai, veido išraiška, kūno judesiai, akių kontaktas, galintys padėti arba, priešingai, kliudyti įsiminti dėstomą turinį. Paskaitos privalumas – faktinė medžiaga pristatoma atvira, logine struktūra, į kurią įtraukiami kritinį mąstymą stimuliuojantys ir atviras diskusijas keliantys pavyzdžiai, ar įterpiami kiti, studentų aktyvų dalyvavimą skatinantys metodai“ (p. 5). K.L. Smart, C. Witt, J. P. Scott (2012), teigia, kad paskaitos metu visų pirma yra supažindinama su esama medžiaga, su tam tikrais tikslais nustatytais mokomajam dalykui bei įgyvendinus aktyvius mokymo metodus galima paskaitos metu ne tik aptarti įvairias problemas, bet ir organizuoti kitą paskaitą, priimant bendrus nutarimus.

Metodų ir principų sistema ugdymo(si) procese yra neatsiejama dėstytojų ir studentų bendradarbiavimo proceso dalis, nes tada yra pasiekiamas tinkamas studijų rezultatas. Efektyvaus mokymo aukštojoje mokykloje principai pateikti 5 pav.

5 pav. Pagrindiniai efektyvaus mokymo aukštojoje mokykloje principai

(Pagal E. Martišauskienę ir R. Dukynaitę, 2007. p. 37)

B. Jatkauskienė ir R.M. Andrikiienė (2013) pažymi, kad „tik pats dėstytojas, atsižvelgdamas į konkrečią savo didaktinės veiklos situaciją, savo ir studentų asmenines savybes, poreikius, mokymosi būdus, stilių, turi suprasti, kiek vienas ar kitas metodas, būdas, technika,

strategija tenkina jį patį ir studentus“ (p. 51). „Dėstytojų ir studentų santykiai sudaro pedagoginės profesinės veiklos ir studentų, besirengiančių profesinei veiklai, pagrindą. Pagrindinės studijų formos vyksta bendradarbiaujant ir bendraujant paskaitų, seminarų metu, dėstytojams vadovaujant studentų savarankiškiems, moksliniams, tiriamiesiems darbams, kontroliuojant jų žinias įskaitų, egzaminų metu“ (Tidikis. 2001. p. 381). „Paskaitoje ypač svarbu išlaikyti besimokančiųjų, t.y. studentų, dėmesį. Vienas iš veiksnių, nulemiančių studentų gebėjimą apdoroti informaciją, yra jų gebėjimas domėtis paskaita. Dėmesys apima gebėjimo pažinti sutelkimą į besikeičiančius, naujus ar motyvuojančius dalykus“ (Gudžinskienė. 2007. p. 142).

Mokslinėje literatūroje vyrauja skirtingi požiūriai į paskaitos metodą. Vieni teigia, kad „paskaitos nėra efektyvesnės už kitus informacijos perteikimo studentams metodus. Diskusijos ir skaitymas yra ne mažiau efektyvūs. Kiti mokymo metodai, ne paskaitos, geriau padeda studentams taikyti žinias ir naudotis jomis analizuojant problemas“ (Ramsden. 2000. p. 199). N. Borusevičienė (2004) teigia, kad „paskaitos gali būti naudingos, kai reikia pristatyti naują temą ar apžvelgti kelių temų santykius. Tikrai įmanoma gerai perskaityti tradicinę paskaitą, patraukti auditorijos dėmesį, skatinti studentus mąstyti ir žadinti jų troškimą daugiau sužinoti apie konkretų dalyką, perteikti žinias didelei žmonių grupei, išsiaiškinti reiškinį auditorijos lygiu, pasirinkti įsimintinas iliustracijas, apriboti vienoje paskaitoje pateikiamos medžiagos kiekį ir pagarbiai bei jautriai reaguoti į studentų poreikius“ (p. 31). Toks procesas, kai paskaitos metu studentus skatinama aktyviai mąstyti, bendrauti, įsiliesti į diskusiją ir pan., tuo pačiu ugdomas ir studentų giluminis požiūris į mokymąsi. E. Martišauskienė ir R. Dukynaitė (2007) mano, kad „požiūris į mokymąsi – tai reakcija į aplinką, kurioje mokomasi. Tai ne įgūdžiai, kuriuos studentas turi ar neturi. Jie siejasi su anksčiau patirtu ar šiuo metu patiriamu studijuojamo dalyko turiniu bei mokymosi kontekstu bei glaudžiai siejasi su mokymosi kokybe“ (p. 37). Be giluminio požiūrio į mokymąsi, taikant paskaitos formą aukštojo mokslo sistemoje, svarbus ir kritinio mąstymo vaidmuo. „Kritinio mąstymo ištakos slypi dar Sokrato mokyme, kuris ragino besimokantiems pateikti klausimus, o ne atsakymus, nes bet kokį reiškinį ar objektą geriausiai galime pažinti tik nuolat sau užduodami apie jį klausimus“ (Rimkus, Kreiviniene. 2013. p. 75). Todėl paskaitos metu „dėstytoja ne tik suteikia žinių, bet ir išmoko studentą savarankiškai jas susirasti, atsirinkti, kritiškai vertinti, analizuoti, struktūrinti“ (Borusevičienė. 2004. p.17).

Paskaita ir jos efektyvumas dažniausiai priklauso nuo dėstytojo kompetencijos. Sudominti ir įtraukti į paskaitos veiklą kiekvieną studentą yra gana sunku. E. Jezerskytės (2011) nuomone, „dėstytojas, besidomėdamas naujausiais mokslo pasiekimais, sukauptas žinias gali taikyti ne tik savo tyrimuose, bet ir skleisti jas bendradarbiaudamas su dėstytojais, kolegomis iš kitų universitetų, užsienio partneriais ir pan. bei visuomenėje, todėl mokslinė veikla tampa jungiamąja grandimi tarp aukštojo mokslo ir visuomenės, nes pastarajai teikia mokslines

paslaugas, pritaikant ir platinant naujas žinias“ (Jezerkytė. 2011. p.19). Pasitelkę nemažai informacijos ir idėjų iš savo kolegų jie geriau gali planuoti veiklą paskaitos metu. Mokslinėje literatūroje (Pukelis ir kt. 2011) išskiria tokie konkrečius veiksmus, kurie didina paskaitos efektyvumą:

- „tarpusavyje susiejama įvairi informacija,
- informacijai iliustruoti ir padėti ją lengviau įsiminti naudojami pavyzdžiai,
- dėstytojas periodiškai užduoda klausimus studentams, kad suaktyvintų studentų dalyvavimą paskaitoje ir patikrintų, ar studentai supranta perteikiamą turinį,
- dalis paskaitoje pateikiamos informacijos yra provokuojančio pobūdžio, dėstytojas paskaitos turinį pajavairina įdomiomis ar smalsumą keliančiomis istorijomis,
- informacija pateikiama ne tik žodine, bet ir vizualine forma naudojant vaizdines priemones, braižant iliustracinius pavyzdžius ant lentos, pristatant paveikslus (grafikus, lenteles, nuotraukas ir pan.), peržiūrint video medžiagą ir t.t.“ (p.5).

Aktualu diskutuoti apie masines informavimo priemones, kurios daro įtaką studentų nuomonei ir vertybių formavimui. Jos išryškėja paskaitų metu, kai yra išreiškiama nuomonė, kuriami įvairūs projektai ir pan. Pasak H. A. Sandri ir M. Flammia (2010), visos masinės informavimo priemonės turi įtakos žmogaus elgesiui, požiūriui, kalbai ir veiksams. Viskas, kas yra išgirstama per masines informavimo priemones atrodo, labiau patikima ir priimtina. T. Valtonen, S. Havu – Nuutinen, P. Dillon ir M. Vesisenaho (2011) teigimu, šiandien studentai turi išmokti pažinti įvairius visuomenėje vykstančius procesus, plėsti savo kūrybiškumą, išradingumą, tačiau tuo pačiu atsirenkti, kas yra naudinga. Bendravimo ir bendradarbiavimo svarba atlieka svarbų vaidmenį paskaitų metu. Diskutuojant apie visuomenėje vykstančius procesus, aptariant problemas galima ne tik efektyviau sužinoti ir gauti informacijos apie mokymosi medžiagą, bet tuo pačiu ir kurti naujas idėjas, plėsti savo socialines kompetencijas.

Vykstant spartiems aukštojo mokslo pokyčiams, labai svarbūs tampa mokymo(si) metodai studijų procese. Vienas iš seniausių ir gerai atpažįstamų yra paskaita. Paskaitos turinys ir forma yra labai pasikeitę nuo anksčiau vyravusios jos struktūros. Paskaita tapo interaktyvi, laisvesnė savo struktūra, inovatyvi, studentai gali veikti aktyviai išreiškdami savo mintis, dirbdami grupėmis siekia bendrų tikslų, plečia savo socialines kompetencijas, gerina studijų rezultatus ir pan. Tačiau, kaip ir anksčiau, taip ir dabar, paskaitos metu yra akcentuojamas bendradarbiavimas ir partnerystė. Paskaitos metu svarbi vyraujanti edukacinė ir emocinė aplinka, kuri turi būti priimtina studentui, dėstytojo balso tembras, išraiška, judesiai ir pan., turi atitikti perduodamą informaciją ir jai nekliudyti. Taip pat, paskaitos metu svarbu viską aiškiai, struktūruotai ir tinkamai suplanuoti, kad visa paskaitos eiga būtų logiška, be nukrypimų. Dėstytojui, kaip veiklos organizatoriui, kyla labai sunki misija – sudominti studentą medžiaga,

pasirinkti tinkamus tam metodus ir išlaikyti jų dėmesį. Derinami metodai paskaitoje įgalina pasiekti numatytų studijų rezultatų. Studento požiūris/reakcija į ugdomąją aplinką turi nemažai įtakos jo požiūriui į mokymąsi ir mokymosi motyvacijai. Paskaitos metu pasiekti rezultatai prisideda prie studijų kokybės gerinimo.

1.3.2. Dėstytojo ir studento bendradarbiavimo vystymas integruojant IKT studijų procese

„IKT sparčiai darosi neatsiejama studijų proceso organizavimo dalimi. Pagal informacinių technologijų integravimo ir darbo organizavimo būdą išskiriami trys mokymo(si) modeliai: *tradicinis* (mokoma(si) sutartu laiku ir sutartoje vietoje, bendraujama betarpiškai, IKT mokymo procese specialiai netaikomos), *nuotolinis mokymas(is)* (visa mokymui(si) skirta medžiaga sukaupta duomenų bazėse, studijos organizuojamos tiesiogiai nekontroliuojant, bendraujama per kompiuterinį tinklą) ir *mišrus* (tradicinio mokymo auditorijoje elementai derinami su no toliniu mokymu(si) kompiuterių tinklo aplinkoje)“ (Donelienė, Turskienė. 2011. p. 53). Kalbant apie bendravimą ir bendradarbiavimą tarp dėstytojų ir studentų, galima išskirti keletą populiarių būdų, kaip elektroninis paštas ir socialiniai tinklai, kuriuose abi tikslinės grupės keičiasi informacija, konsultuojasi, pateikia darbus ir pan.. Kaip teigia N. S. Naginevičienė (2009), „elektroninis paštas labai patogus komunikacijos instrumentas – adresatą žinia pasiekia akimirksniu. Elektroninis paštas turi ir kitų pranašumų – visų pirma dėl to, kad nereikia paisyti darbo laiko. Laišką galima siųsti ir anksti iš ryto, ir vėlai vakare, ir iš namų. Be to, prie laiško galima pridėti (prisegti) įvairius dokumentus, nuotraukas ir pan. Todėl šiuo metu daugelis tiek asmeniškai, tiek darbo reikalais bendrauja elektroniniu paštu“ (p. 217). Tam pritaria ir A.G. Raišienė ir S. Jonušauskas (2011), kurie teigia, kad elektroninis paštas „vertinamas kaip informacijos perdavimo akceleratorius – priemonė, leidžianti užtikrinti organizacinės informacijos pateikimą laiku ir prieinamumą, kokybiškesnį sprendimų parengimą bei efektyvesnį vadovavimą“ (p. 99).

M. A. Dyrud (2011) išreiškia nuomonę, kad aplink mus vyksta kažkas svarbaus ir tai turi įtakos tam, kaip mes bendraujame. Atsiradęs elektroninis paštas atvėrė naujas sienas su ryšių technologijomis, todėl prasiplėtė mūsų asmeninis ir profesinis gyvenimas. Tai labai palietė ir ugdymo institucijas. R. Želvys (2005) teigia, kad internetas, elektroninis paštas, įvairialypė terpė, nuotolinio mokymo įranga ir kt. sumažino paskaitų aktualumą, anksčiau buvusių bene vienintele žinių perteikimo priemone. Vis daugiau studentai kreipiasi konsultacijų ir atsiskaito už savarankišką darbą elektroniniu paštu, o paskaitos iliustruojamos ir papildomos, naudojantis šiuolaikinių telekomunikacijų technologijų teikiamomis galimybėmis.

Apie interneto įtaką studijų procese kalbėjo autoriai J.M. Durat ir S. Mengual – Andres (2014), kurie teigia, kad santykiai, kurie buvo susiformavę, kaip tradiciniai tarp profesoriaus ir

studento, buvo iš esmės pakeisti, kaip intensyvaus naudojimosi internetu rezultatas, kuris turi įtakos abejoms tikslinėms grupėms. Viena vertus, studentas nori būti aktyvus studijų proceso dalyvis, kuris nusprendžia pats už save, skaičiuoti tam tikrus būtinus išteklius ir bendrauti ne tik su dėstytoju, bet ir su visa akademinė bendruomene. Tuo pačiu jis nori ir valdo savo studijų tempą ir užsiimdamas savišvieta jis turi jausti nuolatinę profesorių ar ekspertų paramą.

„Bendravimas virtualioje erdvėje turi tiek pranašumų, tiek trūkumų. Kiekvienas mūsų tikriausiai išvelgiame skirtingus pranašumus, bet su kai kuriais, ko gero, sutiktume visi: toks bendravimas sutaupo laiko, panaikina atstumo problemą, nereikia ieškoti susitikimo vietos, bendrauti galima su keliais žmonėmis iš karto“ (Lekavičienė ir kt. 2010. p. 285). Tačiau ne visos programos yra gerai sukurtos ir skirtos tokiam darbui. „Blogos kompiuterizuotos mokymo programos nesuteikia besimokančiam galios spręsti, kaip išdėstyti medžiagos turinį ir mokymosi veiklą, kaip manipuliuoti turiniu, neleidžia susikurti savo požiūrio į studijuojamą dalyką. Griežtai kontroliuojamos programos neduoda studentams progos spręsti, neparūpina motyvacijos suprasti studijuojamo dalyko turinį“ (Ramsten. 2000. p. 207). Todėl dėstytojui, kaip veiklos koordinatoriui, bei studentui, kaip informacijos priėmėjui ar perteikinėtoju, verta diskutuoti ta tema ir priimti jiems tinkamiausią variantą, kartu kalbėti apie turinį, galimybes, perspektyvas, laukiamus rezultatus ir pan. Į studijų procesą įtraukus IKT ir pritaikius visas galimybes, „toks mokymas leidžia maksimaliai individualizuoti mokymo procesą ir žadina studentų mokymo(si) motyvaciją, leidžia patikrinti ir įsivertinti žinias be dėstytojo pagalbos, gerina studijuojančio asmens požiūrį į mokomąjį dalyką“ (Donelienė, Turskienė. 2011. p. 54). „E. mokymosi kokybę užtikrina šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis pagrįstų besimokančiajam priimtinių ir tinkamų studijavimo technologiškumo bei motyvacinių sąlygų sudarymas, skatinant juos nuolat plėtoti savo kompetentingumą profesijos pažinimo ir vertybiniu aspektais parodant išugdytus gebėjimus konkrečioje veikloje“ (Daukilas ir kt. 2008. p. 138). „Natūralu siekti, kad nuotolinės studijos būtų kokybiškos, ne blogesnės už tradicines. Tačiau diskutuojant, vis dar galima išgirsti nuomonių, kad nuotolinės studijos neleidžia pasiekti tradicinių studijų kokybės, nes jos riboja dėstytojo ir studento bendravimą. Neįvertinama tai, kad yra būtent atvirkščiai – nuotolinės studijos pasirenkamos tuomet, kai šis bendravimas būna sunkesnis arba išvis negalimas, todėl padeda spręsti dėl to iškilusias mokymosi problemas. Priešingu atveju nuotolinės studijos tiesiog netikslingos“ (Targamadžė, Petrauskienė. 2008. p. 78).

Apibendrinant galima teigti, kad integravus naująsias technologijas mokslas ir studijos tapo labiau prieinamesnės, atsirado lanksčių ir visiems priimtinių būdų mokymuisi visą gyvenimą principui palaikyti. Autoriai yra išskyrę svarbius pokyčius, kuriuose atsispindi mokslo virsmas iš gamybos į kasdieninio vartojimo produktą, žinių pritaikomumas, mokslo kaip pažinimo priemonės svarba, demokratinės ir technokratinės mokslo priešpriešos išnykimas ir mokslo integracija į nemokslinės informacijos rūšis. Vienas iš svarbiausių šios veiklos lemiančių aspektų

yra studijų proceso prieinamumas, kuris gerina ir pačią studijų kokybę. Kompiuterinis mokymasis turi ir kitų svarbių aspektų: tiesioginis priėjimas prie duomenų bazių, individualus prisitaikymas prie kiekvieno studento, jo darbo tempo ir pan., aktyvina pažinimą ir motyvaciją ir pan. Žinoma, susiduriama ir su techninėmis problemomis, nes ji visada sensta, naujos programos sukuriamos labai greitais tempais. Kalbant apie bendradarbiavimo tarp studentų ir dėstytojų formas, labai ryškiai išsiskiria elektroninio pašto reikšmė. Jis yra labai patogus naudoti, nes gali siųsti elektroninius laiškus, o žmogus jį gaus bet kada, nors ir nėra prisijungęs prie sistemos. Taip gali būti suteikiamas ir grįžtamasis ryšys, konsultuojami studentai, pateikiamos rekomendacijos, siunčiami įvairūs darbai bei įvertinami studentai.

1.3.3. Refleksija ir grįžtamasis ryšys kaip studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo proceso komponentai

Studijų procesas ne visada yra sėkmingas. Tai priklauso nuo įvairių aspektų. Kaip teigia R. Gaučaitė, A. Kazlauskienė, R. Pocevičienė ir kt. (2012), „akivaizdu, kad mokymas(is) sėkmingas tik tada, kada apima visas tris dimensijas: kognityviają (t.y. pažintinę), efektyviają (emocinę) ir socialinę (elgesio). Pereinant nuo mokymo prie mokymosi dimensijos ugdymo(si) procese, reflektyvus mokymasis, arba kitaip mokymasis iš patirties, tampa vis aktualesnis, nes jis natūraliai sieja visas tris dimensijas“ (p. 18). Kalbant apie aukštąjį mokslą, dažnai studijų procese yra taikomas refleksijos metodas. Kaip teigia S. Stanišauskienė (1998), „aukštajame moksle įvardijami įžvalgumas, įsigilinimas ir refleksija, o ne mokymasis kaip toks. Čia mokymasis asocijuojasi su pratimą įtakojančiu giliu procesu: jo dėka atrandama, kodėl tokie dalykai yra tokie, kokie yra, ir iš ko jie kyla. Toks supratimas išauga iš refleksijos proceso, atskleidžiančio iki tol neatpažintus ar menkai naudotus tarpdalykinius ryšius“ (p. 160). „Reflektyvajame mokymesi klasikiniai tapę dėstytojo vaidmenys išlieka, tačiau jie tampa antraeiliai, taip pat keičiasi jų turinys ir dėstymo funkcijos. Aktualūs išlieka „specialisto“, „didakto“, „metodininko“, ir informacijos perteikėjo“ vaidmenys. Dėstytojas specialistas ne tik išmano savo dalyką, bet geba apibūdinti ir integruoti refleksijos procesus ir jo turinį. Dėstytojo didakto ir metodininko pagrindinė funkcija – perteikti patirtį studentams, remiantis savo žiniomis, mokėjimais ir įgūdžiais, bendradarbiaujant, skatinant studentus įsitraukti į reflektyvią veiklą. Pakitusi ir informacijos teikėjo pagrindinė funkcija – perteikti žinias ir jas kaupti“ (Bubnys, Židžiūnaitė. 2012. p. 15). Žinoma, refleksija yra tik viena alternatyvų, kaip perteikti informaciją ir ugdymo(si) proceso vadovas ar dalyviai (jei vyrauja demokratiškumo principas) nusprendžia, kokį metodą yra geriausiai naudoti.

Pasak autorių R. Bubnio, J. Tuominienės (2008), „refleksija – tai procesas, kai studentų patirtis pereina į mokymąsi, mokymasis – į profesinį ir asmeninį tobulėjimą, kuris savo ruožtu lems veiksmingesnę ir kokybiškesnę profesinę veiklą“ (p. 61). Šiek tiek vėliau R. Bubnys (2012)

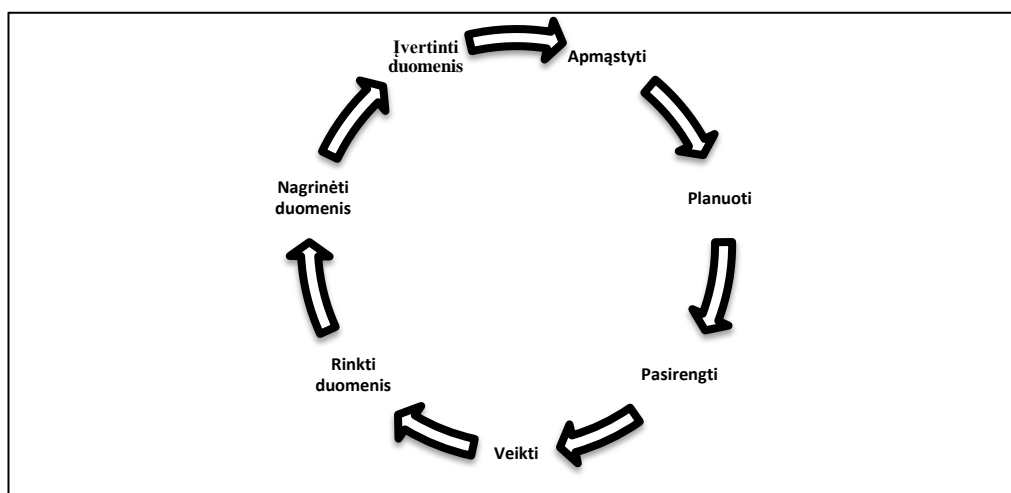
pagrindžia, kad „refleksija – pagrindinė mokymosi priemonė siekiant ugdymo(si) tikslų ir turėtų būti integruojama ugdymo(si) procesuose. Patirties rekonstravimas yra centrinis, o kartu ir tęstinis laikas. Kad besimokantieji pasiektų šį tikslą, jie turi reflektuoti, analizuodami savo vertybes, nuostatas ir emocijas, kurios savaip transformuoja supratimą bei teikia naujų prasmų idėjoms, siejant jas su ankstesnėmis žiniomis ir gauta informacija“ (p.9). A. Budėjienė (2009) aiškina, kad „refleksija – tai sąmoningas praeities analizės procesas, po kurio galimi pokyčiai. Tai patirtis ir mokymosi iš jos procesas (Budėjienė. 2009. p. 161). R. Gaučaitė, A. Kazlauskienė ir kt. (2012) tikina, kad refleksija yra svarbi dalis ugdymo procese, nes jei ugdytinis neįsitikina, ar nesupranta, ką jis išmoko, tai visas procesas jiems atrodo neidealus. Visas apmąstymas, kuris vyksta jo galvoje, padeda pamatyti tam tikras pertvarkas. S. Drew ir R. Bingham (2010) aktualizavo, kad refleksija yra ne tik kaip vienas iš būdų mokytis aukštojoje mokykloje. Dauguma profesinių organizacijų ir darbdavių turi nuolatinį profesinio tobulinimo sistemas, kuriomis pasinaudojama, kai yra būtina. Tai paprastai apima vertinimus ir būdus, kaip išlaikyti profesionalų portfelį. Todėl refleksija, kaip metodas padeda tas sukauptas kompetencijas pagrįsti ir atskleisti.

Studijų procese refleksija ir grįžtamasis ryšys yra neatsiejami nuo studentų (mokinių) bei dėstytojų (mokytojų) bendradarbiavimo proceso. V. Indrašienė ir G. Žibėnienė (2014) teigia, kad „tikslinė grįžtamoji informacija labiausiai skatina ugdytinius daryti pažangą ir siekti gerų rezultatų. Pedagogo grįžtamoji informacija gali būti žodžiu, raštu arba neverbaline forma. Kartais pakanka tik pritariamai linktelti ar nusišypsoti, kad ugdytinis suprastų, jog darbą atlieka tinkamai, kitą kartą reikia individualiai pasikalbėti su juo ir (ar) pateikti komentarą. Tam tikrais atvejais pakanka pateikti tik apibendrintus vertinimo rezultatus, nurodant atliktų darbų privalumus, trūkumus, tipines klaidas bei galimybes siekti aukštesnių rezultatų“ (p. 49). Kaip ir dėstytojui svarbu gauti grįžtamąjį ryšį, taip ir pačiam studentui gauti jį labai svarbu, kad suvoktų savo pranašumus, trūkumus ir taip tobulėtų studijų procese. „Nesant grįžtamojo ryšio, studentas niekada nesiimama korekcinių veiksmų ir nepasimokoma iš konkrečios situacijos. Jis linkęs taikyti pasikartojančius ir šabloniškus problemų sprendimo būdus, nesigilindamas, ar pastarieji yra tinkamiausi ir veiksmingi. Išsprendęs problemą, nesigilina ir neanalizuoja atliktų veiksmų pasekmių ir prasmingumo“ (Bubnys. 2007. p. 63). „Grįžtamosios informacijos, kaip ir bet kokios kitos bendraujant perteikiamos informacijos, pobūdis priklauso nuo jos tiekėjo ir gavėjo, taip pat nuo norimos perteikti minties. <...> Ugdytiniai turi išgirsti ir suprasti grįžtamąją informaciją ir tik tada galės ja pasinaudoti tobulėdami“ (Brookhart. 2012. p. 105).

Yra įvairių metodų ir būdų kaip perteikti grįžtamąją informaciją studentams ar dėstytojams. Jie priklauso nuo konkretaus atvejo. „Apie vienas užduotis atsiliepinimus geriau išdėstyti raštu, apie kitas – žodžiu, o dar kitoms užduotims geriausiai yra parodyti“ (Brookhart. 2012. p. 22). „Kitų žmonių pastebėjimai, kritika, pastabos – grįžtamasis ryšys – veda prie

geresnio savo veiklos pažinimo bei savo mokymosi būdų identifikavimo, o kartu ir prie tobulėjimo galimybių“ (Bubnys. 2007. p. 65-66). „Taikant įvairius studijų metodus svarbu reflektuoti patį studijų procesą, nes būtent analizuojant jį, vyksta bendrųjų kompetencijų tobulinimas, grįžtamąjį ryšį teikia ne tik dėstytojas, bet ir besimokančios grupės nariai, todėl svarbu formuoti tinkamą refleksijos ir grįžtamojo ryšio teikimo grupėje kultūrą“ (Teresevičienė ir kt. 2011. p. 64). Gaunant grįžtamąjį ryšį, atsispindi savęs identifikavimo procesas, savęs tobulinimas. Jis naudingas studentams bei dėstytojams, kurie ne tik pastebi veiklos rezultata, bet ir labiau pažįsta studentus, o tada su jais lengviau ir dirbti.

R.Gaučaitė, A. Kazlauskienė, E. Masiliauskienė, R. Pocevičienė ir K. Rūdytė (2012) apibrėžia, kad „reflektuojant yra svarbios kai kurios sąlygos, kurios nulemia ir refleksijos kokybę. Jos išskiria tokius veiksnius kaip pasiruošimas, supratimas, laikas, objektyvumo apie save ir veiksmų poveikio lygį, sąžiningumą, atvirą (negynybinių) požiūrių patirtį, susikoncentravimą į aukštesnius reikšmės lygmenis ir pan. Toje pačioje publikacijoje yra išskirta tam tikra fasilitavimo mokymo(si) procese modelis, kuris yra pateiktas 6 paveiksle.

6 pav. Spiralinis fasilitavimo mokymo(si) procese modelis

(pagal R. Gaučaitę ir kt. 2012. p. 29)

„Studentų mokymasis tampa turtingesni, įvairiapusiškesnis, efektyvesnis, kai taikomi įvairūs studijų metodai, kai paaiškinama jų prasmė, pagrindžiama patirtis, diskusijoje ar refleksijoje atskleidžiama jų prasmė ir reikšmė studijoms ir profesinei veiklai“ (Teresevičienė ir kt. 2011. p.61). Pateiktame paveiksle atsiskleidžia informacija, kuri nurodo, kad „refleksija visų pirma akcentuoja savęs, savo veiklos apmąstymą, įgalina asmenį suvokti ne tik save, koks buvau (retrospekcija), koks esu (introspekcija), koks galėčiau būti (anticipacija), bet ir savo ryšius su pasauliu. Visa tai galima reguliuoti, valdyti ir keisti nukreipiant studentus nuo impulsyvios ir rutininės veiklos“ (Bubnys. 2012. p. 10). „Formuojantis studentų reflektavimo gebėjimams, aktualūs dėstytojo, mentoriaus ir konsultanto vaidmenys. Jie svarbūs ir reikšmingi reflektavimo

procesu, nes dauguma studentų yra „pradedantys reflektuoti“, jiems reikia pavyzdžio ir konsultacijų, judant iš žemesnio į aukštesnį mokymosi lygį“ (Bubnys, Žydžiūnaitė. 2012. p. 18). Tokiam procesui vadovauti turi ne tik pats studentas, bet orientacinius pastebėjimus pateikęs dėstytojas taip pat gali tinkama linkme nukreipti studentą.

Be dėstytojo įsitraukimo į refleksijos metodą nelabai yra įsivaizduojamas visas procesas. Jis atlieka daug vaidmenų ir gali pakeisti susiklosčiusias situacijas. Galima teigti, „jog reflektvyviojo mokymosi procese dėstytojas atlieka trijų lygmenų vaidmenis: pirmas apima vaidmenis, nukreiptus į savo asmeninę veiklą – filosofo, mokslininko ir kt.; antras lygmuo sudarytas iš vaidmenų, orientuotų į studentų reflektvyvią veiklą, padedant jiems mokytis ir reflektuoti atliekamą veiklą – įgalintojo, pagalbininko, konsultanto, „klicisisto“ ir kt.; trečias lygmuo apima vaidmenis, mokymosi procese sąveikaujant su studentais, rengiant juos profesinei veiklai ir asmeniškai tobulėjant – auklėtojo, reflektvyvaus praktiko, tyrėjo, atradėjo, kūrėjo, novatoriaus ir kt.“ (Bubnys, Žydžiūnaitė. 2012. p. 19-20). Tokiais lygmenimis remiantis dėstytojas ne tik atlieka savo pareigą, bet ir studentas, gaudamas iš šalies tokią pagalbą lengviau orientuojasi į refleksijos tinkamumą, kokybę.

Į studijų procesą vis dažniau integruojant refleksiją, kaip būdą ne tik aktyviai mastyti, spręsti iškilusias problemas ar veikti, bet ir tuo pačiu gauti naudingos informacijos per savianalizę yra vis labiau taikomas studijų procese. Grįžtamojo ryšio teikiama nauda yra reikšminga visam studijų procesui, nes per jį mes ne tik sužinome apie savo klaidas, mokomės iš aplinkinių reakcijų, nuomonės, pritaikome arba atmetame mums pasakytas pastebėjimus ir pan. Gaunant grįžtamąjį ryšį, gaunama ne tik informacija, bet tuo pačiu ir tobulėjama, peržvelgiama ir kuriamos alternatyvos bet kokiam procesui tobulinti ir siekti kuo kokybiškesnių rezultatų. Jei studentui ar dėstytojui nėra pateikiamas grįžtamas ryšys, o tik pateikti rezultatai skaitine forma, nevyksta tobulėjimas, studentas nežino, kaip išvengti klaidų, o dėstytojas nežino, kaip tobulinti savo pasirinktus metodus, formas, ką pakeisti, kad pilnai tenkintų studentų poreikius. Refleksija suteikia ne tik informacijos apie nagrinėjamą temą, tačiau ir apie jo autoriaus vidinius išgyvenimus, mąstymo procesus ir pan. Refleksijai reikia ne tik laiko sąnaudų, bet ir gilios problemos teorinio ištirtumo, susikoncentravimo į aukštesnius reikšmės lygmenis, supratimo apie save ir analizuojamą problemą ir pan. Dėstytojas per refleksiją gali ne tik kontroliuoti studentus, tačiau jiems padėti, motyvuoti.

1.3.4. Bendradarbiavimas, taikant darbo grupėmis metodą

R. Lekavičienė, Z. Vasiliauskaitė, D. Antinienė ir J. Almonaitienė (2010) kalbėdamos apie grupes teigia, kad „grupė tai dviejų, trijų ar daugiau sąveikaujančių žmonių darinys, siekiantis bendro tikslo“ (p. 399). Autorės A. Savanevičienė ir V. Šilinkingienė (2005) darbą grupėje

apibūdino kaip „individų visumą, turinčią tiesioginį kontaktą tarp grupės narių, apibrėžtą bendradarbiavimo trukme, pastovumu, autonomija bei identiškumu, siekiant bendrų tikslų“ (p. 19). Teigiama, kad „bendro darbo grupės gali dirbti ir kaip komanda, o komandos nariai gali bendradarbiauti, bet pastaruoju atveju vienas komandos tikslų yra būtent mokytis bendradarbiavimo įgūdžių“ (Borusevičienė, 2004, p.52).

Bendradarbiaujant svarbi tarpusavio sąveika. „Tai bendraujančiųjų poveikis vienas kitam. Bendraudami žmonės daro vieni kitiems tam tikrą įtaką: keičia jausmus, požiūrius ir elgesį“ (Almonaitienė. 2007. p. 10). „Žmogaus ryšys su žmogumi – būtina egzistencijos sąlyga ir neįkainojama, svarbiausia socialinė vertybė. Bendraujant mokomasi, vyksta energijos ir informacijos mainai, tenkinami pagrindiniai žmogaus poreikiai, perimamos žmonijos kultūrinės vertybės. Žmogus tampa asmenybe tik sąveikaudamas su kitais“ (Monginaitė. 2010, p. 15).

K. L. Cela, M. A. Sicilia ir S. Sanchez (2015) teigia, kad studijų procese studentai palankiau vertina bendradarbiavimą grupėmis, darbą kartu. Teigiama, kad tie studentai, kurie labiau įsitraukdavo į grupinę veiklą ir aktyviai joje dalyvaudavo, yra labiau patenkinti mokymosi aplinka, turi daugiau motyvacijos.

Kalbant apie darbą grupėmis, A. Savanevičienė ir V. Šilinkingienė (2005) išskyrė tokių grupių klasifikavimą:

- „pagal grupės narių kontaktiškumą skiriamos sąlyginės ir realios grupės;
- pagal susidarymo pobūdį – natūralios ir specialios grupės;
- pagal dalyvavimo pobūdį – privalomos ir laisvos grupės;
- pagal grupės sudarančių asmenų skaičių – makrogrupės ir mikrogrupės;
- pagal grupės svarbumą skiriamos pirminės ir antrinės grupės;
- pagal santykių tarp grupės narių pobūdį – formalios ir neformalios grupės;
- pagal įtakos reikšmingumą žmogui skiriamos referentinės (etaloninės) grupės (p. 19).

Pasak M. Borusevičienės (2004), bendradarbiauti, mokantis ir veikiant grupėmis efektyviausiai galima, kai grupėje yra nuo 2 iki 12-16 asmenų. Daug įtakos turi tai, ko yra tikimasi iš grupės, kokia problema yra sprendžiama ar koks produktas yra kuriamas. Bendradarbiaudami grupėje studentai nuoširdžiai bendrauja, dalinasi savo įžvalgomis ir patyrimu, dažniausiai nesivaržo ir nerungtyniauja, tačiau tuo pačiu siekia individualaus ir bendro tikslo. L. Valente ir M. J. Gomes (2014) aktualizuoja, kad mokydami grupėje, yra stebima įvairių minčių ir veiksmų spektras, kuris plečia ir vertina patyrimą. Bet kokioje ekosistemoje bendradarbiavimas yra tai, ką galima daryti skirtingomis formomis ir nukreipti skirtingomis kryptimis. Priklausomai nuo ekosistemos dalyvių arba tarpininkų, bendradarbiavimas gali vykti pagal kooperavimosi arba bendradarbiavimo modelį. Pasak W. C. Wu, J. S. Chen Hsieh ir J. C. Yang (2017), darbas grupėse suteikia besimokantiems galimybę reguliariai susitikti su savo

partneriais, bendradarbiaujant kurti naują produktą, tobulinti žinias apie pasirinktą temą ar problemą, diskutuoti, rasti bendrą išvadą. Autorių teigimu, literatūros šaltiniai rodo, kad bendradarbiavimas grupėje yra naudingas siekiant sustiprinti bendrą mokymąsi ir kritinį mąstymą, ugdyti aktyvų mokymąsi ir plėtoti teigiamas nuostatas į jį. Teigiama, kad toks mokymo metodas sustiprina pasitikėjimo ir paramos atmosferą, skatina asmeninį tobulėjimą, savivertę.

Dirbant grupėje svarbu ne tik palaikyti tinkamą psichologinį klimatą, bet ir pasirūpinti aplinka. R. Lekavičienė, Z. Vasiliauskaitė, D. Antinienė ir J. Almonaitienė (2010) teigia, „kad grupė būtų efektyvi, reikalinga optimali darbinė aplinka. Fizinės sąlygos turi tenkinti daugumą grupės narių. Patalpoje turi būti normali temperatūra, pakankamai erdvės ir pan. Turi būti ne tik patogūs baldai, bet ir visa kita, ko reikia užduočiai atlikti“ (p.404).

Pasak Z. Žebrauskienės ir I. Grybauskienės (2006), „bendradarbiavimo pamokos turi dvejopą tikslą – akademinį ir socialinį. Akademiniai tikslai susiję su pažintiniu turiniu ir bei įgūdžiais, kurių reikia išmokti. Socialiniai tikslai, susiję su bendravimo įgūdžiais, kurie išryškėja ir taikomi praktiškai. Todėl mokytojas turi visada apgalvoti, kaip šie tikslai pamokoje bus įgyvendinti“ (p.108). N. Borusevičienė (2004) teigia, kad bendradarbiavimas skatina studentų motyvaciją, siekimą atlikti bendrą užduotį. Jie tarpusavyje susidraugauja ir taip skatina kurti idėjas. Autorė išskiria tokius mokymosi bendradarbiaujant grupėje esminius požymius:

- studentai dirba komandomis mokydami akademinį dalykų medžiagą;
- komandos sudaromos iš studentų, kurių motyvacija stipri ir kurių menkesnė;
- komandos sudaromos iš rasės ir lyties požiūriu mišrių grupių;
- apdovanojimas labiau orientuotas į grupę, o ne į individą (p. 62).

Apibendrinant galima teigti, kad bendradarbiavimas dirbant grupėje turi nemažai teigiamų pusių. Bendradarbiaujant taikant darbo grupėmis metodą, vystosi komunikaciniai gebėjimai, labiau pasitikima savimi, mokomasi išreikšti savo nuomonę ir išklaudyti kito nuomones, plėsti savo žinias, siekti bendro rezultato. Tokiam darbui užtikrinti reikalinga ir tinkama emocinė ir fizinė aplinka, kuri motyvuotų besimokantįjį. Teigiama, kad bendradarbiavimas grupėje turi tiek akademinį, tiek socialinių tikslų, kurie dirbant grupėje yra realizuojami.

1.3.5. Bendradarbiavimas sudarant studijų turinį ir plėtojant socialinę partnerystę

Studentai, kaip pagrindiniai aukštojo mokslo paslaugų vartotojai, yra svarbūs kokybės užtikrinimo sistemoje. Sudarant studijų turinį dėmesys skiriamas į „programos studijų rezultatus ir tikslus, programos vertinimo kriterijus ir sandarą, turinį ir studijų metodus, studijų įgyvendinamą paramą studentams, studentų skaičiaus kaitą, akademinį personalą, programos

privalumus, materialines sąlygas, išorinius santykius, grįžtamąjį ryšį, vidinį studijų kokybės užtikrinimą“ (Žibėnienė, Targamadžė. 2006. p.87).

Studentų nuomonė studijų kokybės klausimais yra aktuali ir naudinga. Jie vis labiau įsitraukdami į studijų procesą, aktyviai dalyvaudami akademinėje veikloje ne tik įgyja svarbių kompetencijų, bet ir atstovauja studentus instituciniame, regioniniame, valstybiniame ar tarptautiniame kontekste. K. Peilakauskaitė, A. Varanauskas (2011), leidinyje „*Studijų programų atnaujinimas: studentų vaidmuo diegiant ir tobulinant kompetencijomis grįstą ir į studentą orientuotą studijų sistemą*“ teigia, kad studentai galėdami pasirinkti metodus, prisidėti prie proceso kūrimo, aktyviau įsitraukia į studijų procesą, tampa suinteresuoti ta sritimi, o požiūris į studijas pasikeičia, atsiranda vidinė motyvacija aktyviai veikti. Viena iš veiklų, kurioje studentų atstovas gali įtakoti studijų kokybės pokyčius, yra dalyvavimas studijų programų komiteto (SPK) veikloje. Šiaulių universiteto studijų nuostatuose (2011), teigiama, kad „fakultetuose ir TSI sudaryti komitetai Universitete vykdomoms studijų programoms derinti, studijų dalykams (moduliams) užsakyti, atrinkti ir atestuoti. Jų sąrašai skelbiami Universiteto interneto svetainėje“ (p. 9). Studijų programų komisijos sudėtyje, bendradarbiavimo principu studentai ir dėstytojai planuoja naujas studijų programas, tobulina senąsias, diskutuoja aktualiais klausimais, priima sprendimus ir pan. Tačiau tam, kad informacijos sklaida būtų efektyvi, reikia tinkamo studentų ir dėstytojų bei administracijos bendradarbiavimo. „Visi bendradarbiaudami turėtų stengtis nukreipti studentus tinkama linkme, todėl svarbu ne tik skatinti, bet ir informuoti juos apie socialinio dalyvavimo aukštojoje mokykloje galimybes. Neužtenka tik sudaryti sąlygas studentų socialiniam dalyvavimui, apie tai reikia informuoti ir studentus“ (p. 264).

Be studentų, į studijų proceso gerinimo veiklas svarbu įtraukti ir socialinius partnerius, su kuriais aukštoji mokykla bendradarbiauja. Aukštosios mokyklos ieško būdų, kaip pajvairinti, tobulinti, aktualizuoti studijų procesą, kokias sukurti mokymosi aplinkas, kaip keisti mokymosi turinį ar kaip į procesą įtraukti kitus, svarbius ugdymo dalyvius. Vienas iš tų ugdymo dalyvių yra socialiniai partneriai, kuriuos įtraukus yra kuriamas tinklas tarp universiteto ir visuomenės. Pasak D. Vanzinskaitės (2012), „Lietuvoje jau pradėta taikyti darbdavių įtraukimas į studijų proceso organizavimą: jie įtraukiami į studijų programų komitetus, su jais konsultuojamasi rengiant ir vertinant studijų programas. Dar vienas reikšmingas bendradarbiavimo su socialiniais partneriais būdas yra kurti mokymosi aplinkas už universiteto ribų (ne auditorijose ir universiteto patalpose), kur socialiniai partneriai natūraliomis veiklos sąlygomis kartu su studentais ir dėstytojais spręstų realaus pasaulio problemas, kurtų naują žinojimą, mokydami studentus ir dėstytojus, besimokydami patys“ (p. 386). Projekto „*Profesinio orientavimo sistemos sukūrimas ir diegimas*“, mokytojų, profesijos mokytojų, dėstytojų bendradarbiavimo su socialiniais partneriais metodinėse rekomendacijose (2012) teigiama, kad dažniausiai dirbant su socialiniais partneriais naudojamas informavimo metodas, kurio tikslas „teikti žinias socialiniams

partneriams apie bendradarbiavimo galimybes bei skleisti naudingą informaciją. Informavimas apima informaciją apie dabartinę ir būsimą socialinės partnerystės veiklą, informacijos apie esamą darbo santykių būklę, struktūrą ir galimus profesinio informavimo ir konsultavimo sistemos pokyčius, informaciją apie numatomas naudoti priemonės tuo atveju, kai galimi socialinių partnerių nesutarimai, kitą informaciją, susijusią su socialinio bendradarbiavimo veikla“ (p. 8).

Viena iš organizacijų, kuri turi įtakos studijų kokybei ir vykstantiems procesams, nes atstovauja studentų interesams, yra studentų atstovybė. „Studentų savivaldos atstovų įtraukimas į universitetų valdymą turėtų garantuoti ne tik formalų dalyvavimą, bet daryti realią įtaką užtikrinant studijų kokybę ir socialines studentų garantijas“ (Smalskys, Šilinskaitė. 2013, p. 90). V. Smalskys ir A. Šilinskaitė (2013) modeliuoja pagrindinius studentų dalyvavimo valdant universitetus aspektus, jie yra tokie:

- „Studentų dalyvavimas – aukštesnės universiteto valdymo kultūros garantas.
- Vidinis sprendimų priėmimas, įtraukiant studentus ir jų atstovus.
- Studentas kaip aktyvus universiteto vadovybės partneris ir dėstytojų partneris.
- Bendrų europinių (Bolonijos proceso ir kt.) tendencijų įtaka, suteikianti daugiau galimybių studentams dalyvauti priimant universiteto sprendimus.
- Studentų vaidmens didėjimas studijų kokybės užtikrinimo srityje.
- Studentų įtraukimas į studijų programų savianalizės procesus.
- Studentų dalyvavimo ugdant kompetencijas.
- Studentų įtakos didėjimas studijų programų akreditacijos procese.
- Studentų savivaldos funkcijų didėjimas“ (p. 89).

Literatūroje teigiama, kad „studentų atstovybės, deleguodamos į aukštosios mokyklos valdymo organus savo atstovus, galėtų tapti realiomis aukštosios mokyklos valdymo dalyvėmis. Studentų balsas turėtų būti išgirstamas sprendžiant visus studijų klausimus. Rinkimų būdu sudaromos aukštųjų mokyklų studentų savivaldos institucijos turėtų atstovauti studentų interesus aukštojoje mokykloje ir už jos ribų, deleguoti savo narius į aukštosios mokyklos savivaldos institucijas, įgyvendinti studentų poreikius planuojant studijų procesą ir sprendžiant buitines, laisvalaikio, stipendijų, apgyvendinimo bendrabučiuose, valstybės kreditų teikimo, visaus tvarkos taisyklių nustatymo ir kitus klausimus“ (Lietuvos aukštasis mokslas. Baltoji knyga. 1999. p. 43-44). Atstovaudamas studentų nuomonę „studentas turėtų susidaryti savitą požiūrį, pasiruošti jį paaiškinti ir apginti, o taip pat išklausti priešingą nuomonę ir pritaikyti priešingą poziciją“ (Stanišauskienė. 1998. p. 160).

Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo nuostatose ir gairėse (2009) teigiama, kad studentams turi būti sudarytos sąlygos dalyvauti kokybės užtikrinimo veikloje. Įtraukus juos,

kaip informatorius bus aiškesnė situacija, kokia kokybės samprata yra vartojama, kokios tobulinamos kryptys bei problemos atsiskleidžia studijų metu.

Bendradarbiavimas sudarant studijų turinį, priklauso nuo konkrečių tikslinių grupių: administracijos, studentų, socialinių partnerių. Bendradarbiavimas ir visų grupių įtraukimas yra svarbus studijų kokybės gerinimo procesui. Sudarant studijų turinį studentai yra įtraukiami į SPK (studijų programų komiteto) veiklas, kuriose išreiškia savo nuomonę, rekomendacijas. Įvairiuose dokumentuose, reglamentuojančiuose studentų teises, pareigas ir pan., yra akcentuojama studentų įtraukimo į studijų proceso bei studijų kokybės valdymą svarba. Socialiniai partneriai iš savo perspektyvos (kas naudinga darbo rinkai) vertindami studijų turinį, pateikia rekomendacijas. Toks bendradarbiavimas su studentais, socialiniais partneriais kuria tinklą tarp aukštosios mokyklos ir visuomenės, nes poreikiai, kurie aktualūs studentams, kuriuos diktuoja visuomenė, yra labai svarbūs, modeliuojant studijų turinį.

1.3.6. Bendradarbiavimas projektų, praktikų metu

„Šiuolaikinis studijų procesas reikalauja iš dėstytojų apgalvotai taikyti įvairius ugdymo metodus, siekiant plėtoti studentų savarankiškumą ir kūrybiškumą, gebėjimą aktyviai spręsti iškilančias problemas. Projektai – vienas iš metodų, skatinančių studentų aktyvumą, savarankiškumą ir kūrybiškumą bei padedančiu ugdymą sieti su konkrečia veikla, siekti rezultato, objektyviai jį vertinti“ (Taraila. 2007. p. 84). Todėl neatsitiktinai Lietuvos mokslininkai nemažai dėmesio skiria aktyviems studijų proceso metodams, jų pritaikymo ypatumams. „Projektinį darbą galima apibrėžti kaip mokymo būdą, kai moksleiviai ar studentai, bendradarbiaudami su dėstytojais ir kitais žmonėmis, tiria ir sprendžia problemas, neatitrūkę nuo socialinės tikrovės, kurioje jos iškyla. Tai lemia, kad darbas dirbamas, turint prieš akis platesnę perspektyvą, siekiant gilesnio pažinimo, kad problema sprendžiama įvairiapusiškai, peržengiant tradicines profesijų ribas, o teorijos, metodai ir priemonės parenkamos atsižvelgiant į pasirinktą problemą“ (Tamošiūnas. 1999. p.11). T. Ghaye (2010) teigia, kad projektų formų gali būti įvairių. Ataskaitos, pristatymai, plakatai, įvairūs kūrybiniai elementai yra galimi projektų rezultatai. Dažnai tai gali būti įvardijami tokie projektai kaip daktaro disertacijos, kito pobūdžio darbai, kurie yra kaip projekto galutinis produktas. Pasak T. Tamošiūno (1999), projektų metodo pagrindus studijų procese sudaro tokie komponentai kaip: „aktyvus tiriamasis darbas; gilūs apmąstymai (kontempliacija); teorijos siejimas su praktika; nauja patirtis; bendradarbiavimas; situacijos analizė; kolektyvinis vadovavimas; suinteresuotumas; nedidelis pedagogo vaidmuo; atsakomybė; įgaliojimai veikti; visuminis vaizdas; problemų apibrėžimas; tikslai ir uždaviniai; ataskaita; taikymai; išvados, rekomendacijos; galimi tęsiniai“ (p. 93).

„Projektus rengti ir valdyti yra sudėtinga: būtinos ne tik tam tikros žmogaus asmeninės savybės, tokios kaip aktyvumas, iniciatyvumas, kūrybingumas, komunikabilumas, atsakomybės prisiėmimas, organizuotumas ir kt., bet ir dalykinė kompetencija, t.y. specialus pasirengimas. Tai skatina įgyti naujų žinių ir gebėjimų, susieti įgytas teorines žinias ir praktinės veiklos problemas, kurioms spręsti būtini universalūs bendruomenių lyderių gebėjimai: dirbti komandinį darbą, jausti atsakomybę už pasirinktą problemą ir jos sprendimą bei siūlyti praktines rekomendacijas“ (Zaleskienė, Railienė. 2007. p. 87). Projektų metu studentai įgyja nemažai asmeninių kompetencijų: išmoksta įvertinti galimybes ir planuoti veiklą, valdyti įvairias konfliktines situacijas, gerina tarpusavio sąveiką su komandos nariais, bendradarbiavimą ir pan. Tačiau tam, kad projektai būtų tinkamai įgyvendinti ir pasiektas maksimalus rezultatas reikia dėstytojo pagalbos. „Studentų rengiamų individualių projektų sėkmei įtaką daro dėstytojo didaktinė kompetencija – prasmingų, aiškių ir įdomių užduočių parengimas, kai pateikiami tikslūs užduoties tikslai, projekto rengimo užduotis yra susijusi su studijuojama profesine sritimi. Studentai išgyvena pasitenkinimą, kai individualiai rengdami projektą, turi atlikti įvairius vaidmenis, adekvačius savo procesijos vaidmenims“ (Bubnys, Žydžiūnaitė. 2012. p. 37).

Pasak R. Tarailos (2007), „projektai pagyvina mokymąsi ir padeda ugdyti savarankiškumą, iniciatyvumą, kūrybiškumą, atsakomybę už savo darbo rezultatus bei idėjas. Projektinėje veikloje besimokantieji išmoksta planuoti savo veiklą ir derinti ją su draugų, kolegų veikla, įpranta kryptingai siekti tikslo, susiformuoja įgūdžius atsirinkti, kaupti ir apdoroti informaciją bei išmoksta loginių operacijų“ (p. 92). T. Tamošiūnas (1999) pateikia tokius projekto uždavinius, kurie yra susiję su numatomų rezultatų aspektais:

- „Situacijos analizė, t.y. visapusiška problemų diagnostika nustatant jų pobūdį ir šaltinius;
- Tiriamosios problemos išsprendimo variantų paieška ir sudarymas atsižvelgiant į situaciją, turimus resursus, įvertinant kiekvieno iš sprendimo variantų realizacijos galimas pasekmes;
- Optimalių sprendimo metodų nustatymas ir parinkimas, jų taikymo pagrįstumo tyrimai;
- Optimalaus sprendinio, priimtino esamai situacijai, pagrįsto analize ir moksliniais metodais, galinčio realizuoti projekto tikslą, radimas;
- Organizacinių projekto įgyvendinimo formų, garantuojančių projekto realizavimą, materialių, techninių, finansinių, teisinių aspektų suderinimą, sudarymas“ (p. 18-19).

„Projektinėje veikloje nuolat tenka spręsti įvairiausias problemas. Mokymas spręsti problemas – vienas iš didžiausių projekto metodo privalumų. Šis metodas suteikia asmenybei didelių galimybių savarankiškai pasirinkti ir apsispręsti“ (Tamošiūnas. 1999. p. 103). „Projektų dalyviai skatinami teikti kuo daugiau idėjų, leisti pasireikšti jausmams, nuojautai ir intelektui. Projektinis darbas duoda žmonėms progą pasireikšti, išsakyti subjektyvią nuomonę. Asmeninis

potencialas nepriešinamas su kolektyvinėmis nuostatomis. Priešingai, projektiniame darbe stengiamasi kiek įmanoma mažinti asmens ir grupės įtampą, kad abi pusės gautų naudos“ (Tamošiūnas. 1999. p. 113).

Projektų metu svarbų vaidmenį atlieka kuriamos grupės ir sąveika jos viduje. Kadangi studentas yra aktyvus, priimančias sprendimus ir už juos atsakantis studijų proceso dalyvis, jis tuo pačiu yra ir atsakingas už savo mokymosi procesą. Studentai, jungdamiesi į grupes kartu su kitais kolegais ar dėstytojais/administracija, o gal ir socialiniais partneriais, patys turi domėtis naujomis formomis, priegomis ir pan. Švietimo ir mokslo ministerijos leidinyje „Švietimo ir ugdymo studijų krypčių aprašas“ (2014), teigiama, kad aukštosios mokyklos studentas turi „veikti ir mokytis bendradarbiavimo pagrindu dirbti tarpdalykinėje grupėje ir (ar) komandoje, koordinuoti projekcinę veiklą įvairiose besimokančiųjų amžiaus grupėse ir ugdymo aplinkose“ (p. 8).

„Šiandieniniame pasaulyje universitetams nebepakanka skelbti vien tik mokslo laimėjimus ir garantuoti aukštą suteikiamo išsilavinimo kokybę, universiteto veikla negali apsiriboti studentų ruošimu įsiliėti į darbo rinką, būtina tyrinėti visuomenės ir jos grupės poreikius, ieškoti būdų juos patenkinti ir to išmokyti studentus“ (Marčikas ir kt. 2007. p. 26).

Studentui, kaip būsimam profesionalui yra svarbus praktinių įgūdžių mokymosi ir tobulinimo procesas. Tam tarnauja studento atliekama praktika. A. Valk (2014) analizavo praktikos reikšmę aukštojoje mokykloje, kuri yra svarbi atliepiant darbo rinkos poreikius. Pasak C. M. Lucas, N. E. Sherman ir C. Fischer (2013), studijuodami, aukštosios mokyklos studentai, turi perimti ne tik žinias, tačiau ir rengtis perimti profesijų vaidmenis, kai žmogaus paslaugų administravimą, profesionalų konsultavimą ir aukštajame moksle perteiktas teorines žinias reikia integruoti į praktinę veiklą ir tuo pačiu būti pasirengusiam priimti profesines funkcijas ir vaidmenis. S. Vasiliauskiene ir R. Lekavičė (2011) teigia, kad „studijų procese, motyvuojant studentus, ypatingą vaidmenį atlieka praktika. Prisilietimas prie profesinės kasdienybės paskatina iš naujo įvertinti pasirinktą profesiją bei sustiprina arba susilpnina studijuojančio pasiryžimą eiti pasirinktu keliu. Aukštosios mokyklos tikslas – ne tik išugdyti reikalingas atitinkamai profesijai kompetencijas praktikos metu, bet ir sustiprinti profesinę motyvaciją. Reikalinga praktikos, kaip studijų proceso dalies, rezultatų stebėseną“ (p. 128).

Praktikos metu svarbų vaidmenį atlieka užduotys, kurias studentai gauna, kaip orientacines ir padedančias lengviau suvokti praktikos esmę bei naudą. Tačiau studentams reikia ir pagalbos, kurią turi suteikti praktikos mentoriai bei dėstytojai. „Dėstytojas mentorius – tai žmogus, kuris, turėdamas srities ekspertinių žinių ir patirtį, veda su studentu pokalbį, skatindamas jį apmąstyti tiek jam pačiam kylančius klausimus, tiek mentoriaus pateiktus faktus ir patirtį. Dėstytojas, naudojantis koučingo metodus, neteikdamas besimokančiajam jokių atsakymų, klausimais stengiasi jį nukreipti rūpimos problemos sprendimo linkme“ (Jakubė,

Juozaitis. 2012. p.83). Pasak T. Ghaye (2010), „praktikos mentoriai turi imtis visos atsakomybės už savo studentą, pastovią jo gerovę, priežiūrą, poreikius ir kt. Apibendrinat praktikos rezultatus jis turi būti objektyvus, taikyti iš anksto nusistatytą vertinimą, atsižvelgiant į mokytojų rengimo rekomendacijas, paslaugų tiekėjo atrankos kriterijus, poreikius, tikslus, kurie yra išsiaiškinau įvairių komitetų struktūrų susirinkimuose“ (p.164). Tai, kad praktikos metu dėstytojas turi palaikyti ryšius su studentu yra kalbama T. Bulajevos, D. Lepaitės ir D. Šileikaitės – Kaishauri leidinyje (2011), „*Studijų programų vadovas. Metodinė priemonė studijų programų komitetų nariams ir dėstytojams*“ kuriame teigiama, kad „profesinė praktika nėra tik studento savarankiškas darbas. Rekomenduojama šiuo laikotarpiu studentui skirti praktikos vadovą aukštojoje mokykloje ir praktikos organizacijoje. Todėl praktikos apraše reikia numatyti kontaktinį laiką, kurio metu aukštosios mokyklos praktikos vadovas galėtų konsultuoti studentą ir stebėti jo praktinių gebėjimų įgijimo pažangą, palaikydamas tiesioginį ar virtualųjį kontaktą“ (p. 10). A. Petrauskienės ir R. Riaudeliūnaitės (2010) atliktame tyrime, pateikti rezultatai rodo, kad „dauguma studentų (69–79 %) ir praktikos vadovų (70–74 %) mano, jog studentų mokymosi praktikoje organizavimą lemia: bendradarbiavimo tarp universiteto dėstytojų ir praktikos organizacijų vadovų bei socialinių darbuotojų (praktikos vadovų) palaikymas, studentų įtraukimas į organizacijos socialinio darbo veiklos problemų tyrimą, organizacijų vadovų bei socialinių darbuotojų praktikų palankumas ir atvirumas“ (p. 99).

Tiek projektai, tiek sudarytos sąlygos praktikų metu yra galimybės studentui susipažinti su visuomenėje vyraujančiomis normomis, konkrečiomis problemomis, jų sprendimo būdais, ugdomas studentų kūrybiškumas, gebėjimas aktyviai spręsti problemas, bendradarbiauti su įvairių visuomenės grupių atstovais, formuoti profesinės veiklos gebėjimus ir įgūdžius. Rengti projektus yra atsakingas darbas, reikalaujantis nemažai laiko sąnaudų, aktyvumo, iniciatyvumo, organizuotumo, atsakomybės priėmimo ir kitų kompetencijų. Projektinės veiklos metu, dažniausiai grupės žmonių kartu bendradarbiauja, todėl studentai kartu sprendžia problemas, įgyja įvairios patirties. Praktika leidžia studentams įgytas teorines žinias pritaikyti veiklų metu. Praktikos metu svarbus bendradarbiavimo ryšių palaikymas tarp studento ir dėstytojo, kuris gali koreguoti veiklas, atsakyti į rūpimus klausimus, konsultuoti, suteikti grįžtamąjį ryšį, taip padėdamas studentui geriau pasiruošti profesinei veiklai.

2. STUDIJŲ KOKYBĖS PROBLEMATIKA MOKSLINĖJE LITERATŪROJE

2.1. Studijų kokybės sampratos teorinės interpretacijos

„Pagrindinė universitetinio mokymo misija – asmens ir visuomenės poreikių tenkinimas pažinimo plėtotės bei aukščiausio lygio kompetencijos užtikrinimo požiūriu. Ši misija įgyvendinama vykdant svarbiausius universitetinio mokymo uždavinius, jų tarpe - rengti aukštos kvalifikacijos darbuotojus, sugebančius tenkinti visų žmogaus veiklos sričių poreikius. Kokybės tobulumo siekimo prasme visada buvo ir išliks svarbiausia aukštojo mokslo vertybe ir universitetines studijas apibūdinantis pagrindinis rodiklis (Ruževičius, 2014).

„Globalizacijos ir integracijos procesai, informacijos ir komunikacijos technologijų plėtra kelia naujus iššūkius Lietuvos švietimo sistemai ir neabejotinai šiuolaikiniam aukštajam mokslui, kuris išgyvena savąjį transformacijų laikotarpį: vyksta aukštojo mokslo masiškėjimas“ (Razmaitė, Dagys. 2014. p. 42). Tuo tarpu „aukštojo mokslo masiškumas, rinkos ekonomika, nacionalinė ir tarptautinė švietimo politika lemia nuolatinį aukštojo mokslo kokybės vertinimo poreikį“ (Baranauskienė ir kt. 2011. p. 16). Kadangi Lietuvoje vyrauja binarinė aukštojo mokslo sistema, kurioje visada vyravo tam tikra konkurencija, neabejotinai svarbi tampa ir aukštojo mokslo kokybė. Pasak V. Lamanausko (2014), kokybės siekti skatina auganti konkurencija, besimokančių asmenų poreikiai ir jų lūkesčiai. Lietuvoje tai lemia ir mažėjantis studentų skaičius bei vyriausybės ir visuomenės kritika dėl aukštojo mokslo kokybės.

Aukštojo mokslo ir studijų kokybė nėra abstraktus dalykas ir priklauso nuo labai konkrečių dalykų – aukštosios mokyklos veiklos vadybos lygio, šiuolaikinių studijų programų, naujausias žinias profesionaliai perteikiančių dėstytojų, akademinės bendruomenės skaidrios motyvavimo sistemos ir kt.“ (Lamanauskas. 2014. p. 4).

K. Peilakauskaitės ir A. Varanausko (2011) nuomone, „aukštasis mokslas yra ta sritis, kurioje informacija nuolat atnaujinama, naujų tyrimų rezultatai papildo mūsų turimas žinias, įvairių metodų pritaikymas leidžia efektyviai pasiekti užsibrėžtą tikslą, todėl studijų procesas taip pat turi būti nuolat vertinamas. (p. 17).

J. Valuckienė (2012) savo disertacijoje „*Studijų kokybės vertinimas edukacinės paradigmos kontekste*“ teigia, kad „kokybės sampratą, kaip psichosocialinį konstrukta, galima analizuoti skirtingais aspektais: filosofiniu, edukaciniu, sociologiniu, vadybiniu ir kt. Kokybės samprata yra nuolat kintanti, nes ji atspindi savojo laiko visuomenės požiūrius į vertinamus objektus. Reikia pažymėti, kad skirtingų sričių mokslininkai vienareikšmiškai sutaria, kad nėra vieno absoliučiai teisingo ir statiško kokybės supratimo. Jis nuolat transformuojasi, apimdamas vis naujas dimensijas, kurių atsiradimo priežastis – visuomenės socialiniai, technologiniai, ekonominiai pokyčiai“ (p. 21). Studijų kokybę, kaip vieną labiausiai aptariamų aspektų aukštojo

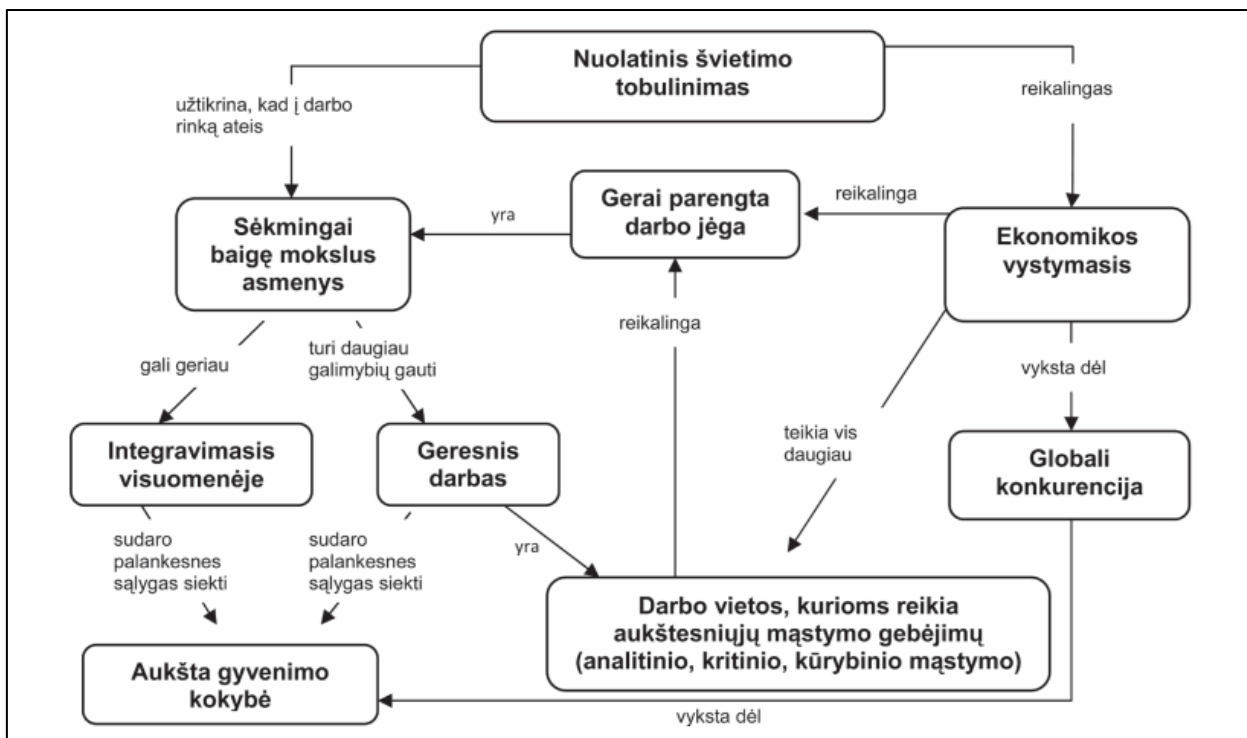
mokslo erdvėje analizavo nemažai mokslininkų (V. Lamanauskas (2008), B. Čėsnaite (2002), K. Pukelis (2009), J. Parri (2006), J. M. Pawlowski (2008), G.I. Tānase ir M.Velica (2015) ir kt.). Jie išskyrė kokybės sampratas, kurios atspindi 2 lentelėje.

2 lentelė. Kokybės sampratos interpretacijos

AUTORIUS	METAIS	APIBRĖŽIMAS
B. Čėsnaite	2002	Pagal absoliučios kokybės koncepciją, kokybė yra visa tai, kas atliekama siekiant aukščiausių standartų. Šia prasme kokybė naudojama statuso ar pozicijos pranašumui pasiekti. Ji gali būti elitinė, bet ją galima traktuoti kaip „būti geriausiu“, „būti pačiu geriausiu“ (p. 28).
R. Kučinskienė ir V. Kučinskas	2005	„Studijų kokybė yra aukštosios mokyklos veiklos kokybės sudedamoji dalis. Savo ruožtu veiklos kokybė yra svarbiausias kokybės valdymo sistemos posistemis. Todėl universitetams ir kolegijoms būtina sukurti tokią sistemą, kuri įrodytų vidaus ir išorės aplinkoms, kad veiklos kokybė (ir studijų kokybė) tenkina šiuolaikinius reikalavimus“ (p. 187).
K. Pukelis	2006	„Kokybė yra daugiamatė, įvairius aspektus apimanti sąvoka, kuri ne tik negali, bet ir neturėtų būti tiksliai apibrėžta. Įvairios institucijos yra pasiekusios skirtingas vystymosi stadijas, o jų vidurinio ir išorinio konteksto ir tikslų įvairovė šią diskusiją daro dar sudėtingesnę“ (p. 145).
J. Parri	2006	Savo straipsnyje „ <i>Quality in higher education</i> “ išryškino tokią kokybės sąvoką ir teigia, kad kokybė tai yra tokia sąvoka, kuri neturi bendro vieno apibrėžimo, kad galėtų būti taikoma visose srityse. Pagrindinis jos principas yra tai, kad kuo sudėtingesnis kokybės matavimo objektas yra, tuo sunkiau yra sugalvoti apibrėžimą. Tuo tarpu aukštasis mokslas ir jo kokybė yra vienas iš tų objektų.
V. Lamanauskas	2008	„Kokybiškas aukštasis išsilavinimas neabejotinai yra asmenybės ir visuomenės intelektualinio kapitalo pamatas. Pagaliau, aukštojo mokslo misija teikti jo gavėjams konkurencinį pranašumą ne tik dabar, bet ir ateityje. Negalima būtų sutikti, kad tik visagalė rinka viską reguliuoja. Aukštasis išsilavinimas visų pirma yra konkretaus asmens turtas. Ir tai nebūtinai turi būti siejama su darbo rinka. Aukštasis išsilavinimas yra reikalingas pačiam žmogui (ypač jaunam), kad geriau apgalvotų savo gyvenimo modelį, formuotų savitą pasaulėžiūrą, bręstų kaip asmenybė, kaip pilietis. Tokiai misijai netinka universitetas, aklaai besiorientuojantis tik į rinkos diktuojamus reikalavimus“ (p. 138). „Vienaip kokybę supranta Lietuvos Aidas, 2008-06-19, Nr. 136, p. 1, 3, 6. akademinis personalas, kitaip – studentai, trečiaip – darbdaviai, institucijos socialiniai partneriai, pagaliau valdžios institucijos ir visuomenė apskritai. Vien kokybės siekių deklaravimas dar nereiškia, kad kokybės bus siekiama
J. M. Pawlowski	2008	„Kokybė laikoma organizacijos pasiektų rezultatų charakteristika. Produktų (rezultatų) pavyzdžiai švietimo srityje yra studijų programos, kursai, e. mokymosi moduliai ar studijų turinys“.
A. Volungevičienė ir M. Teresevičienė	2008	Nuotolinio mokymo/si turinio projektavimo kokybės vertinimo dimensijos citavo ISO 2000 standarte minėtą kokybės apibrėžimą, kuris teigia, kad „kokybė yra produkto ar paslaugos bruožas, kurį jie turi arba ne. Trumpai tariant, kokybė – tai norimi bruožai. Tačiau ne visi bruožai yra vienodai svarbūs. Kai kurie yra svarbesni už kitus. Svarbiausi bruožai yra tie, kurie reikalingi klientui. Tai tie bruožai, kurie yra būtini paslaugoms ar produktams. Taigi suteikiant paslaugoms ar produktams kokybę vykdome kliento reikalavimus“ (p. 41).
K. Pukelis	2009	Daug kalbėjęs apie studijų rezultato reikšmingumą autorius pateikia studijų kokybės sąvoką: „kalbant matematine kalba, studijų kokybė yra priklausomas kintamasis (funkcija), kurį lemia tyrimų kokybė (argumentas arba nepriklausomas kintamasis)“ (p. 17).
G.I. Tānase ir M.Velica	2015	Savo straipsnyje „ <i>Education Quality Management through the Implementation of Quality Principles</i> „ISO“ išskyrė kad kokybė tiesiogiai susijusi su švietimo procesams ar paslaugoms susijusiais asmenimis. Sudaryta sistema pabrėžia kokybės tikrinimo procedūras, tuo tarpu teorijų ir principų įgyvendinimą.

D. Gedminienė ir A. Gumuliauskienė (2008) teigia, kad kokybė tampa kiekvieno organizacijos nario atsakomybe ir rūpesčiu.

Kadangi pasaulis išgyvena sparčius socialinius ir ekonominius pokyčius, o švietimas yra priemonė, kaip tuos pokyčius reiktų išgyventi ir koreguoti, iškyla poreikis tobulinti švietimo sistemą. Anot S. Lakkoju (2016), bet kokia šalies socialinė ir ekonominė plėtra daugiausia priklauso nuo vyraujančios švietimo sistemos ir jos kokybės. Keičiantis visuomenėje nusistovėjusioms normoms, ekonominei, socialinei situacijai ir pan., reikia nuolat galvoti apie švietimo kokybės tobulinimą. 7 paveiksle atsispindi veiksniai, skatinantys nuolatinį švietimo tobulėjimą.

7 pav. Veiksniai, skatinantys nuolat tobulinti švietimą
(pagal Švietimo problemos analizę, 2013 m. p. 2)

„Visuomenės atžvilgiu universitetų veiklos kokybė yra tiesiogiai susijusi su asmenybės ugdymu. Visuomenė pageidauja, kad žmogus, baigęs universitetą, taptų visaverčiu jos nariu ir mokėtų spręsti jam gyvenimo pateiktas problemas bei inicijuoti visuomenės gerovės plėtojimo ir tobulinimo procesą“ (Baranauskienė ir kt. 2011. p. 16). Norint, kad asmuo būtų išsiugdęs ir perimtų reikiamas kompetencijas, neužtenka teorinių ir praktinių žinių. Kaip teigia V. Lamanauskas (2014), „aukštoji mokykla privalo lygiuotis į nacionalinius bei tarptautinius kokybės vadybos standartus. Tiek universitetai, tiek kolegijos, kaip paslaugų tiekėjai, savo veikloje turėtų orientuotis į tarptautinius kokybės standartus bei realiai įsipareigoti tenkinti savo vartotojų poreikius ir nuolat gerinti paslaugų teikimą“ (p. 6). „Plėtojant Europos kultūrą ir kuriant vientisą švietimo erdvę, kokybiškas švietimas yra ne tik visuomenės prioritetas, bet ir sudėtingas iššūkis Lietuvai, kurioje globalioms tendencijoms susidūrus su posovietine realybe, visuomenės ir švietimo transformacijos reikalauja esminių sisteminių pokyčių žmogaus ugdyme

ir švietime, nes asmens sąveika su aplinka tampa daugiaplanė, naujų ugdymo, švietimo idėjų tenka ieškoti pačioje visuomenės sanklodoje, jos saviorganizacijos būsenoje“ (Gumuliauskienė. 2013. p. 21).

„Lietuvos švietimo sistemai integruojantis į pasaulinę švietimo erdvę, vienas iš prioritetinių uždavinių yra studijų kokybės vertinimo tobulinimas bei studijų kokybės užtikrinimas“ (Žibenienė. 2006. p. 177). Ne išimtis yra ir šalies aukštosios mokyklos, kurios „modernizuoja studijas ir atnaujina jų turinį tiek, kiek leidžia jų turimas potencialas. Išorinės iniciatyvos daugiausia suvokiamos kaip spaudimas ir kėsinimasis į aukštųjų mokyklų autonomiją, o vidinės galimybės įgyvendinti esmines permainas dažnai ribotos“ (Želvys. 2005. p. 176). Pasak A. Gumuliauskienės (2013), „švietimas patirdamas socialinių, kultūrinių, ekonominių transformacijų iššūkius, jų pasekmes, yra priverstas veikti sparčiai kintančių kontekstų sąlygomis ir modeliuoti naujas, adekvačias veiksmingam savo paskirties įvykdymui strategijas, derančias su nacionaliniais šalies prioritetais ir Europos Sąjungos nuostatomis švietimo klausimais“ (p. 20).

Apibendrinant galima teigti, kad visuomenėje vykstantys ekonominiai, socialiniai, politiniai procesai, aukštojo mokslo masiškėjimas, rinkos ekonomika ir pan. nuolat skatina keistis. Aukštasis mokslas ir jo kokybė bei jos vertinimas yra labai aktualus šiandieninėje aukštojo mokslo erdvėje. Nemažai autorių analizuodami studijų kokybės sampratą, pateikia skirtingas interpretacijas, kas liudija, jog studijų kokybė yra daugiamatė, dinamiška kategorija kurią skirtingos aukštojo mokslo sistemos grupės traktuoja skirtingai, priklausomai nuo institucijos ar organizacijos prioritetinių tikslų ir kitų aspektų.

2.2. Studijų kokybę įtakoiantys veiksniai

Studijų kokybė priklauso nuo daugelio veiksnių: „akademinės veiklos vadybos lygio, finansavimo, šiuolaikiškų studijų programų, naujausias žinias profesionaliai perteikiančių dėstytojų, mokymo institucijų ir studijų programų tarptautinio integravimo bei dėstytojų ir studentų mainų, studijų kokybės vertinimo nacionalinių ir tarptautinių sistemų veiksmingumo, kokybės kultūros, akademinės bendruomenės skaidrios motyvavimo sistemos ir kt. Ženklią dalį šalies aukštojo mokslo problemų galima išspręsti taikant universitetuose šiuolaikinius vadybos, jų tarpe kokybės vadybos metodus ir priemones. Siekiant sėkmingai konkuruoti aukštojo mokslo vidaus ir tarptautinėje rinkoje, pirmaeiliu, ir svarbiausiu, aukštojo mokslo organizacijos uždaviniu laikytinas studijų ir institucijos veiklos kokybės užtikrinimas. Organizacijose turi būti diegiamas ir plėtojamas studijų kokybės nuolatinis sisteminis vertinimas kaip nenutrūkstamas procesas, diegiama veiklos kokybės laidavimo sistema, paremta visuotinės kokybės vadybos principais ir modeliais“ (Ruževičius. 2014). Tokia sistema turi būti įdiegta, nes atlikti moksliniai tyrimai rodo (Lamanauskas, 2013), kad „studentų lūkesčiai aukšti, o pasitenkinimas studijomis

žemas, universitetai privalo nedelsdamas atlikti įvairias intervencijas, įskaitant ir papildomas tobulinimo programas. Nesiimantys skubių priemonių universitetai negali išlikti konkurencinėje kovoje. <...> Studijų procese turėtų būti orientuojamasi ne tik į vadinamuosius tradicinius (dalykinius) gebėjimus, bet ir į kur kas platesnį įvairių gebėjimų spektrą, nes studentų lūkesčiai pasižymi didele įvairove“ (p. 9).

„Mokslinių tyrimų ir studijų kokybė, be jokios abejonės, priklauso ir nuo akademinio personalo kokybės. Universiteto dėstytojų vaidmuo nėra stabilus ir vienareikšmis. Jis priklauso nuo universiteto istorinių ir kultūrinių tradicijų, sistemos ir struktūros, mokymo ir mokymosi teorinių prielaidų, individualios patirties bei asmenybės bruožų“ (Bulotaitė ir kt. 2008. p. 209). D. Meštrovič (2017) teigia, kad studijų kokybė ir jos vertinimas labai priklauso nuo pagrindinio paslaugų gavėjo – studento. Autoriaus nuomone, reikia nuolat atlikti įvairius tyrimus, kurie suteiktų žinių apie studijas, jų kokybę, iššūkius. Pasak R. Kučinskienės ir V. Kučinsko (2005), „vidinė studijų kokybės užtikrinimo sistema privalo skatinti aktyviai veikti ir bendradarbiauti visus studijų ir mokslo proceso dalyvius - dėstytojus, mokslininkus, administraciją, studentus, taip pat socialinius partnerius, mokyklos absolventus“ (p. 191). Todėl, norint, kad viskas vyktų sklandžiai ir užtikrintai, reikia užtikrinti tinkamą bendradarbiavimą tarp skirtingų grupių.

E. P. Kim ir M. Olson (2016) atliktame tyrime išryškėjo, kad studijų kokybė priklauso nuo studento motyvacijos studijuoti ir kaip ta motyvacija yra didinama. Savo straipsnyje autoriai išskyrė tokius veiksnius kaip: *išorinė motyvacija* (geri pažymiai, pagyrimai, geresnis darbas ateityje), *vidinė motyvacija* (studento noras įgyti žinių, kompetencijų), *studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas* (tinkama pasitikėjimo atmosfera tarp dėstytojo ir studento teigiamai motyvuoja studentą studijoms, teigiama, kad tinkami santykiai tiesiogiai koreliuoja su teigiamais studijų rezultatais), *dėstytojo motyvavimas studijoms* (pagalba nustatant mokymosi kliūtis ir sukuriant veiksmingas strategijas jų išvengti ar išspręsti, *dėstytojo kompetencijos* (dėstytojo pasiruošimas studijoms, tinkamų metodų pasirinkimas, sugebėjimas sudominti dėstoma medžiaga, nuolatinė kaita, tinkamas humoras, kūrybingumas, kantrumas, rūpestingumas paskaitų metu).

Svarbus komponentas, turintis įtakos studijų kokybei – studijų siekinių vertinimas. Studijų siekiniai yra svarbūs visose ugdymo proceso etapuose – nuo studijų planavimo iki studijų metodų ir vertinimo. T. Bulajeva ir kt. (2011), teigia, kad „siekiniai būtų įgyvendinti, svarbu tinkamai organizuoti studijų procesą, t. y. parinkti tinkamiausius studijų metodus, ir procesą įgyvendinant, ir procesui pasibaigus įvertinti – nustatyti, ar siekiniai pasiekti. Studijų siekinių ir studentų pasiekimų sutapimo laipsnis apibūdina studijų kokybę. Jai pamatuoti dėstytojui reikia tiesiog pasirinkti tokius vertinimo metodus, kurie geriausiai parodytų dalyką ar visą studijų programą baigusių studentų pasiekimus: studijuojant įgytas žinias, akademinis ir praktinius gebėjimus“ (p. 69).

Kitas svarbus studijų komponentas – aukštosios mokyklos atliekami moksliniai tyrimai, mokslinių tyrimų rezultatų sklaidos užtikrinimas, tyrėjų kompetencijos. D. Dickins ir D. K. Schneider (2016) teigia, kad kiekviena aukštoji mokykla dažniausiai turi vieną ar keletą, savo leidžiamus ir recenzuojamus leidinius, kuriuose yra publikuojami įvairaus pobūdžio atlikti tyrimai. Leidžiami žurnalai, jų populiarumas, kokybė ir aukštųjų mokyklų mokslininkų pateikiamos publikacijos tiesiogiai susiję su studijų kokybe. Straipsnyje teigiama, kad ne tik mokslininkai, bet ir studentai turi prisidėti prie mokslinės veiklos, tyrimų atlikimo, pristatymų ir pan.

S. McGuinness, A. Whelan ir A. Bergin (2016) atliktame tyrime išryškinama, kad studijų kokybei labai didelę įtaką turi aukštojo mokslo institucijos veiklos ir tiesioginis kontaktas su darbo rinka. Teigiama, kad studentų atliekama praktika, įvairūs projektai ir stažuotės suteikia pirmąjį susipažinimą su praktikos vieta, tačiau absolventų įsidarbinimas lieka labai svarbiu veiksniu vertinant studijų kokybę. Europos augimo strategijoje 2020, teigiama, kad norint, kad mūsų šalies ūkis taptų modernus, tvarus, pažangus ir integracinis, reikia nemažai įdirbio tame. Tam, kad būtų pasiektas aukštas socialinės sanglaudos, darbo užimtumo ir našumo lygis, aukštosios mokyklos turi nuolat orientuotis į darbo rinkos pateikiamas rekomendacijas. Todėl labai svarbu modernizuoti švietimą, prisitaikyti prie besikeičiančių darbo rinkos poreikių, visais įmanomais būdais mažinti struktūrinį nedarbą, didinti socialinę atsakomybę įmonėms ir pan. Studijų kokybei tiesioginės įtakos turi aukštojo mokslo sistemos finansavimas. „Pasaulio banko ekspertai teigia, jog Lietuvos švietimo sistema, ypač aukštojo mokslo sistema, yra stipriai orientuota ne į kokybę, bet į kiekybę. Lietuvoje, kur iš visų ES šalių BVP išlaidų dalis, tenkanti švietimui yra didžiausia, išlaidos, tenkančios vienam besimokančiajam yra vienos mažiausių. Tai sąlygoja prastą išsimokslinimo kokybės lygį ir žemos kvalifikacijos specialistų patekimą į darbo rinką. Kita vertus, nemažai jaunimo važiuoja studijuoti į užsienį ir pan.“ (Guščinskienė, Čiburienė, 2011, p. 39). Taigi, galima daryti išvadą, kad išskirti analizuojami aspektai yra didelė problema ne tik aukštojo mokslo institucijose, visoje šalyje, bet ir darbo rinkoje.

Studijų procese nemažą indelį kokybei turi studentų ir dėstytojų mobilumas. Atliekant įvairius tyrimus universitetuose (pvz.: išorinis universitetų vertinimas), vienas iš kriterijų, kuris tiesiogiai priklauso studijų kokybei yra tarptautinis studentų ir dėstytojų mobilumas. C. Cao, C. Zhu ir Q. Meng (2016) teigia, kad studentams ir dėstytojams mobilumas turi nemažai įtakos. Jie tampa savarankiškesni, tarptautiškesni, studijos užsienyje padidina karjeros galimybes, suteikia žinių apie konkrečią šalį ir jos kultūrą. Straipsnyje teigiama, kad instituciniu lygmeniu aukštosios mokyklos konkuruoja tarpusavyje, prioritetu laiko tarptautinį mobilumą, nes tai ne tik papildomas biudžetas, bet tuo pačiu ir būdas padidinti tarptautinę reputaciją.

K. Krikščiūnas ir R. Daugelienė (2001) išskyrė tokią kriterijų sistemą, kuri tiesiogiai gerintų studijų kokybę (remiantis ISO 9001:2000): **personalo kokybė** (socialinis ir finansinis

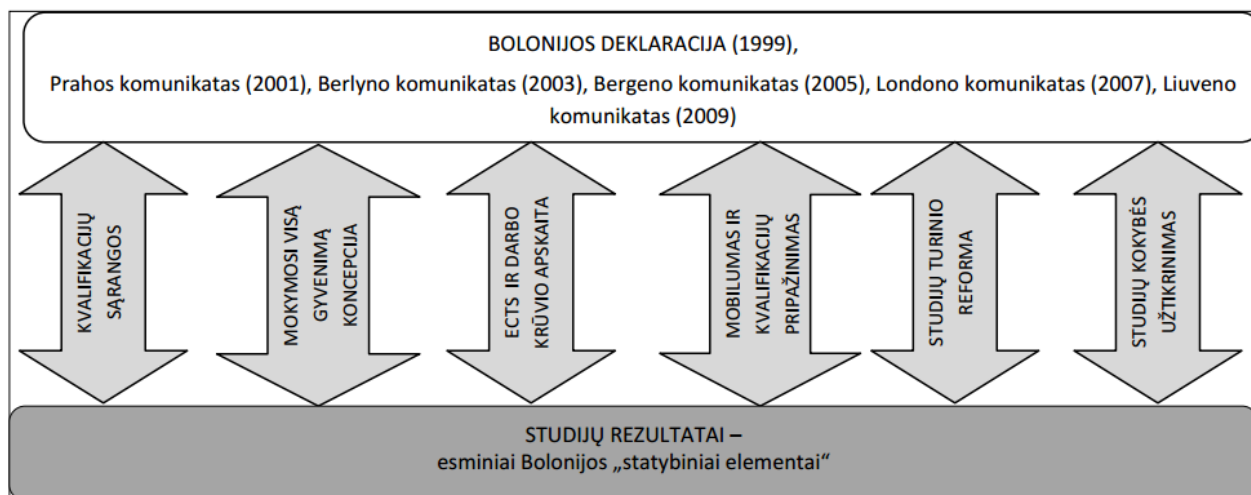
statusas, nelygybės panaikinimas lyčių klausimu, kvalifikacijos kėlimo kursų organizavimas, adaptacija besikeičiančioje visuomenėje, skatinimas dirbti kompleksiskai), **studijų programų kokybė** (skatinama kurti tik tokias programas, kurios atitinka darbo rinkos ir visuomenės poreikius, įtraukti naujų technologijų panaudojimą studijų procese, studijų procese taikyti studentą aktyvinančius mokymosi metodus), **studentų kokybė** (studentų pasiruošimas, gabumai ir motyvacija, labai svarbu palaikyti tvirtus ryšius su mokyklomis), **infrastruktūros, vidinės ir išorinės aplinkos kokybė** (labai svarbus naujų technologijų panaudojimas, kapitalo pritraukimas, tolygi plėtra tarp įvairių institucijų), **institucijos valdymo kokybė** (aukštųjų mokyklų efektyvus veiklos planavimas, organizavimas ir kontroliavimas).

Apibendrinant galima teigti, kad studijų kokybei turi įtakos nemažai aspektų: aukštojo mokslo sistemos finansavimas, studentų motyvacija, dėstytojų kompetencija, darbo rinka, studijų siekinių vertinimas, mokslinė veikla, infrastruktūra, institucijos valdymo kokybė, studentų ir dėstytojų mobilumas ir pan. Aukštoji mokykla daugiau ar mažiau dėmesio skiria kiekvienam iš jų. Norint tinkamai išsilaikyti tarptautinėje rinkoje, kiekvienai institucijai reikia siekti kuo geresnių rezultatų, kuo geresnės studijų kokybės. Norint išsilaikyti konkurencingoje aplinkoje, universitetai turi savo veikloje diegti šiuolaikinius vadybos metodus ir priemones.

2.3. Studijų rezultatai kaip studijų kokybės rodiklis

Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje studijų rezultatų principas yra palyginti naujas veiksnys, aktualus ir svarbus universitetinių bei neuniversitetinių studijų programų kokybei užtikrinti. Lisabonos deklaracijoje (2007) yra išskirti prioritetai, susiję su studijų programomis ir jų gerinimu bei studijų rezultatų įdiegimu į patį studijų procesą. Buvo iškeltas tikslas numatyti ir apibrėžti, ką absolventas turi žinoti, kokius gebėjimus ir kompetencijas jis turi turėti“ (Pukelis., Pileičikienė. 2005. p. 100). „Naujesnis į studentą orientuotas universiteto studijų modelis studijų proceso centru laiko studentą. Vienas svarbiausių šio modelio ypatumų yra studijų dalyko apibūdinimas pagal tai, ką studentai turėtų gebėti atlikti išklause tą studijų dalyką. Tai nusakantys teiginiai vadinami numatomais studijų rezultatais, o trumpiau rezultatais“ (MaMahon, Thakore. 2006. p. 11). K. Pukelis (2006) akcentuoja, kad „studijų rezultatai apibrėžiami nurodant, ką privalo išmokti studentai, o ne atsižvelgiant į tai, ko siekia išmokyti dėstytojai. Į studentą orientuotame dėstytojų procese studijų rezultatai turėtų būti aiškiai nurodyti, ką studentas išmoks modulio ar kurso pabaigoje. Studijų rezultatai apima gebėjimus, žinias ir suvokimą, požiūrį ir sąvokas“ (p. 146). „Studijoms, kurios grindžiamos studijų rezultatais, būdingi šie ypatumai: a) aiškiai apibrėžti studijų rezultatai; b) studentas yra studijų proceso ašis; c) svarbiausias studijų kokybės kriterijus yra studentų studijų pasiekimų atitikimas studijų rezultatams (apibrėžtoms kompetencijoms), o ne pats studijų turinys, studijų metodai ar jų

trukmė. Išvardinti parametrai reiškia, kad ne tik socialiniai partneriai, bet ir dėstytojai turi būti įtraukiami į studijų rezultatų planavimą, kurie lemia būsimų studijų kokybę“ (Pukelis, Pileičikienė. 2005. p. 100). Norint, kad Bolonijos procesas būtų veiksmingas ir atitiktų besimokančiųjų bei visuomenės poreikius, visos šalys turi atkreipti dėmesį į studijų rezultatus, kaip pagrindą. N. Pileičikienė (2010) išskiria kaip gali būti pavaizduota studijų rezultatų reikšmė Bolonijos procese (8 pav.).

8 pav. Studijų rezultatų raiška Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo priemonėse
(Pagal N. Pileičikienę. 2010)

Studijų rezultatų integravimas į studijų procesą reikalauja daug laiko, pastangų ir žmogiškųjų išteklių. Prie studijų rezultatų gerinimo prisideda ne tik akademinė bendruomenė (dėstytojai, studentai, administracija), bet ir socialiniai dalininkai (socialiniai partneriai, profesinių asociacijų atstovai, absolventai ir t.t.). Pasak T. McMahon ir H. Thakore (2006), „studijų rezultatų modelis akivaizdžiai skatina geresnį mokymąsi, nes studentai patys gali įsitikinti tai, ką dėstytojas veikė auditorijoje bei tai, kaip jie, studentai, buvo vertinami, lemia studijų rezultatai“ (p. 13). Todėl K. Pukelis (2005) aktualizavo, kad „objektyvūs visuomenės ir darbo pasaulio reikalavimai, atsispindintys studijų išdavoje įgyjamose kompetencijose, kurios būtinos, kad absolventui būtų pripažinta kvalifikacija“ (p. 97).

S. Adams (2007) diskutuodamas apie studijų rezultatus, išskyrė tris jų panaudojimo lygius:

- **Institucinis lygmuo**, kuriame rezultatai yra naudojami projektuoti studijų turiniui, užtikrinti vertinimo tinkamumą, priemones, principus, kriterijus ir pan..
- **Nacionalinis lygmuo**, kuriame rezultatai naudojami kvalifikacijų sistemoms aprašyti, tam, kad išanalizuoti studento kvalifikacijos ir nustatyti ar galima suteikti kvalifikaciją.
- **Tarptautinis lygmuo**, kuriame vadovaujamosi studijų palyginamumo ir skaidrumo principais, kai lyginama suteikta kvalifikacija su kitomis užsienio šalimis.

Kadangi, aukštosios mokyklos tikslas yra teikti kuo kokybiškesnes studijas, gaunami studijų rezultatai yra vienas iš svarbiausių tikslų. Norint, kad jie būtų tinkamai realizuojami reikia ir tam tikros sistemos, kuri padėtų įvertinti gautą informaciją. Pasak autorių V. Indrašienės ir G. Žibėnienės (2014), „kiekviena aukštoji mokykla turi turėti studijų rezultatų vertinimo tvarką, kurioje nurodoma: kaip ir kokiais būdais bei metodais bus vertinamos studijų programos (studijų dalyko) tikslų įgyvendinimas – studijų rezultatai semestro pabaigoje lyginami su iš anksto apibrėžtais tikslais: vertinimo forma ir tipas, atsižvelgus į dalyko studijų sritį, kryptį, kitus mokymosi ypatumus (p. 84). „Dalis aukštųjų mokyklų studijų rezultatų vertinimui skirtuose dokumentuose įtvirtina mokymosi paradigmai būdingo formuojamojo vertinimo esmines idėjas. Tačiau itin mažai skiriama dėmesio tokiems formuojamojo vertinimo elementams kaip grįžtamasis ryšys ir studentų įsivertinimas. Šie faktai liudija apie tai, kad tradicinė mokymo paradigma su jai būdingais vertinimo atributais vis dėlto palaiapsniui užleidžia vietą naujajai mokymosi paradigmai“ (Bartusevičienė. Rupšienė. 2010. p. 22-23).

„Aukštojo mokslo praktikoje plačiąja prasme kokybės užtikrinimo procesą mes siejame su veiksniais, nuo kurių priklauso akademinių rezultatų kokybė. Tai gali būti akademinių laimėjimų standartai, dėstytojų kvalifikacija, pakankami ištekliai, veiksminga jų pritraukimo sistema, studijų programų racionalumo lygis ir dar daugelis kitų aspektų“ (Kraujutaitytė. 2002. p. 234). Kaip teigia I. Savickienė (2006) „studijų kokybės gerinimas – nuolatinė, nenutrūkstama universitetų veikla, kurios įgyvendinimas turi būti laikomas prioritetiniu veiksmu“ (Savickienė. 2006. p. 68). „Plėtojant kokybės užtikrinimo sistemą, svarbus vaidmuo tenka vertinimui, todėl vertinimo proceso analizei reikėtų skirti ypatingą dėmesį. Vertinimas apima sistemingą informacijos rinkimą, jos sisteminimą ir analizę tam, kad būtų galima atlikti įvertinimą ir nuspręsti dėl studijų kokybės būklės ir jos gerinimo“ (Savickienė. 2006. p.70). Tačiau vertinimo procesas nėra vienas lengviausių uždavinių aukštojo mokslo erdvėje.

P. Ramsden (2000) kalbėdamas apie vertinimą teigia, kad tai sunkus procesas, na, o „siekiant gerai mokyti reikia apgalvotai atrinkti tuos mokomojo dalyko turinio elementus, kurie bus formaliai ir neformaliai vertinami, ir sykiu išsiaiškinti jų santykinę svarbą. Kurso tikslus ir užduotis dėstytojas turi apibrėžti tuo pačiu metu, kai mąsto apie vertinimą“ (p. 241).

R. Laužackas ir M. Teresevičienė (2003) teigia, kad „studijų rezultatų pagrindinis tikslas – nustatyti, ar studentas pasiekė studijų programos ir dėstytojo jam keltus tikslus, t.y. ar jis įgijo numatytas žinias, ar geba jomis naudotis, suvokia jų sistemą, remdamasis jomis geba paaiškinti tam tikrus reiškinius ir procesus bei pritaikyti praktiniams veiksniams ir veiklai“ (p. 304). J. Annala, J. Linden, M. Makinen (2016) kalbėdamos apie studijų rezultatus aiškina, kad jie yra tarsi būdas kontroliuoti studentų pasiekimus. Pabrėžiama, kad visa tai kilo iš universiteto iniciatyvos įtraukti studentus į studijų proceso turinį, jį koreguoti pagal jų poreikius, galimybes.

„Egzistuoja alternatyvus požiūris: įvertinimas suvokiamas ne kaip būdas gauti vienintelį rezultatą, siekiant palyginimo, bet kaip priemonė, suteikianti studentams galimybę parodyti, kiek jie supranta. <...> Taikyti įvairius metodus administraciniu požiūriu gali būti nepatogu, tačiau juos taikant, studentams atsiranda daugiau erdvės pademonstruoti turimas žinias, o dėstytojams – galimybė susidaryti tikslesnį (nors sudėtingesnį) kiekvieno studento pasiekimų vaizdą“ (Ramsden. 2000. p. 245). „Dažnai studentų pasiekimų vertinimas vyksta kurso pabaigoje, juo siekiama įvertinti mokymąsi. Vertinimas yra paremtas pagrindinių įgūdžių ugdymu ir vertinimu, atsižvelgiant į programos tikslus. Tokiu būdu vertinimas tampa dėstytojo atsakomybe ir priklauso tik nuo vieno vertintojo. Tačiau toks vertinimas besimokančius pakankamai skatina siekti mokymosi kokybės“ (Gerulaitis. Rimeikytė. 2013. p. 51).

„Studijų rezultatų įgyvendinimas aukštojoje mokykloje yra gana sudėtinga ir įvairialypė veikla, sąlygojama trijų procesų:

1. Studijų rezultatų aprašymo ir perkėlimo į studijų turinį bei kitų studijų veiklos procesų.
2. Studijų rezultatų pasiekimo vertinimo procesas.
3. Realių studijų rezultatų per save įvertinimo procesas“ (Pukelis. 2006. p. 147).

„Studijų rezultatų pasiekimo vertinimui svarbu, kokie taikomi vertinimo, įsivertinimo metodai, tipai, kriterijai ir pan., šis kompleksas turi būti suderintas su numatomais studijų rezultatais. Teorinėje literatūroje pabrėžiama, kad viena vertinimo sistema, tipas, metodas negali vienodai gerai tikti visiems tikslams pasiekti, todėl reikia pasirinkti, kurie iš jų yra svarbiausi, pagrindiniai“ (Indrašienė. Žibėnienė. 2014. p. 86). Kaip teigia P. Ramsden (2000), „rinkdamiesi mokymo metodus turėtume gerai išmanyti dėstomo dalyko medžiagos prigimtį, o rinkdamiesi įvertinimo metodus, atsižvelgti į tikslus, keliamus studentų mokymuisi. Renkantis bet kurio mokomojo kurso vertinimo metodus, svarbiausia prisiminti, kad vienas metodas retai atitinka visus pedagoginius tikslus. Sąmoningas požiūris į mokymą reiškiasi pasirengimu išmėginti įvairius vertinimo metodus ir kontroliuoti kiekvieno jų efektyvumą padedant studentams mokytis, o dėstytojams nustatyti jų pažangą mokymosi srityje“ (p. 244).

Kaip ir kiekvienas procesas, jis turi savo privalumų ir trūkumų. Todėl reikia atidžiai galvoti apie kylančias problemas. K. Pukelis (2006) teigia, kad „pradėjus taikyti kokybės kultūros įdiegimą į studijų rezultatų projektavimo ir įgyvendinimo procesą, reikėtų atsižvelgti į šias strategines problemas:

- Atitinkamo lygmens apibrėžimą nustatant laukiamus studijų rezultatus (atskiras kursas, dalykas ar modulis, studijų laikotarpis, pavyzdžiui, pirmojo ar antrojo ciklo programa).
- Suinteresuotų išorinių socialinių dalininkų įtraukimo į studijų rezultatų nustatymo proceso poreikį ir jų skaičių.
- Aiškiai apibrėžtus ir išsamiai studijų planuose bei programose aprašytus laukiamus studijų rezultatus.

- Laukiamus studijų rezultatus remiantis visa studijų programa ir atitinkama studijų kryptimi.
- Studentų įtraukimą į diskusijas dėl studijų rezultatų pasiekimo ir jų nustatymo eigos.
- Studijų trukmę, užtikrinančią geriausių studijų rezultatus.
- Apibrėžtų studijų rezultatų kokybės įvertinimą.
- Studentų pasiekimų vertinimo metodikos sukūrimą. (p. 147).

Kaip teigia E. Jezerskytė (2011) „rezultatai yra neatsiejami nuo išsikeltų universiteto dėstytojo tikslų. Galima pabrėžti, kad dėstytojui svarbus yra galutinis rezultatas. Dėstytojo tikslai orientuoti į galutinį rezultatą gali būti įvairūs: patobulėjęs mokymo(si) procesas, geresnis studentų pažangumas, aktyvumas, stipresnė studentų motyvacija, atnaujinta studijų programa, sukurti nauji modeliai, naudojant naujus mokymosi metodus ir pan. (p. 34). „Todėl vertinime svarbų vaidmenį atlieka studijų rezultatai, kurie aiškiai nurodo, ką studentas išmoks kurso pabaigoje. Tiksliai apibrėžti studijų rezultatai padeda studentams jau kurso pradžioje sužinoti, ko iš jų tikimasi ir atitinkamai pasirengti atsiskaitymams (Indrašienė. Žibėnienė. 2014. p. 84). Studijų rezultatai priklauso ne tik nuo dėstytojo, bet ir nuo studento. Todėl, mokslinėje literatūroje vyrauja ir konstruktyvistinio modelio bei studijų rezultatų glaudus ryšys. A. Balčytienė (1998) teigia, kad „kai mokomasi konstruktyviai, ugdytinis yra atsakingas už mokymosi rezultatus – individualų supratimą“ (p. 17).

Studijų rezultatams įtaką daro kai kurie visuomeniniai reiškiniai. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad „įtaką studijoms apie laukiamus studijų rezultatus daro šie socialiniai dalininkai: darbo rinka (darbdaviai), universitetų dėstytojai ir administracija, studentai, socialiniai partneriai (įskaitant vyriausybę kaip būtiną socialinį dalininką), absolventai/alumni, profesinės akreditavimo tarybos ir asociacijos“ (Pukelis. 2006. p. 146). Gyvenant labai besikeičiančiose, globalizacijos paveiktose sąlygose vienoje iš svarbiausių visuomenėje sričių – darbo rinkoje, labai aiškiai iškilo studijų rezultatų reikšmingumas. K. Pukelis ir N. Pileičinkienė (2005) teigia, kad „globalizacijos procesai didina mobilumą darbo rinkoje, todėl kvalifikacijų bei diplomų pripažinimo problema tampa vis aktualesnė. Studijų rezultatai yra vienas svarbiausių kriterijų siekiant kvalifikacijų ir diplomų pripažinimo tarptautinėje darbo rinkoje, nes pripažinimo esmė sudaro ne kiekybiniai kriterijai, tokie kaip studijų trukmė, tipas, bet kokybiniai kriterijai – studijų metu įgytos žinios, supratimas, mokėjimai ir įgūdžiai žinias efektyviai taikyti teorinėms ir praktinėms problemoms spręsti“ (p. 103).

Aukštojo mokslo sistemoje pradėjus taikyti Bolonijos proceso reikalavimus, pokyčiai kokybės srityje tapo akivaizdūs. Vienas iš svarbiausių aspektų - studijų rezultatai ir jų sistema. Siekiant studijų kokybės, daug dėmesio skiriama studijų rezultatams, kurių įgyvendinimas aukštojoje mokykloje yra gana sudėtinga ir įvairialypė veikla, sąlygojama daugelio veiksmų ir procesų. Studijų rezultatai yra esminis studijų kokybės rodiklis. Jis atspindi žinias, mokėjimus,

gebėjimus, kompetencijas, kurias studentas įgijo studijų metu. Studijų rezultatų vertinimas yra nuolatinis procesas, įgalinantis identifikuoti studijų problemas, jas koreguoti, tobulinti studijų procesą.

2.4. Dėstytojų ir studentų bendradarbiavimas kaip studijų kokybės veiksnys

Aukštasis mokslas akcentuoja edukacinės paradigmos virsmą iš mokymo į mokymąsi. Tai reiškia, kad vis dažniau atsisakoma informacijos įsiminimo ir atkartojimo ir vis dažniau atkreipiamas dėmesys į studento supratimą, gebėjimų, vertybių ugdymą, todėl mokymasis tampa aktyviu žinių kaupimu. Tokioje edukacinėje aplinkoje daug dėmesio sulaukia dvi tikslinės grupės – dėstytojai ir studentai bei jų bendradarbiavimo tarpusavyje svarba. P. Jucevičienė, D. Gudaitytė, V. Karenauskaitė, D. Lipinskienė, B. Stanikūnienė ir G. Tautkevičienė (2010) kalbėdamos apie mokymosi paradigmos sąlygojamus reikalavimus dėstytojo kompetencijai teigia, kad „norėdamas dirbti mokymosi paradigma grįstose studijose, aukštosios mokyklos dėstytojas turi ieškoti naujų kokybiškų studijų formų ir metodų, mokyti ne tik fundamentaliųjų ir taikomųjų žinių, bet veiklos metodų, problemų sprendimo, įgalinančio studentus veikti nežinomose ir besikeičiančiose ateities situacijose. Taigi, dėstytojas turi organizuoti ir vadovauti tokiam mokymo procesui, kuris virstų individualius studento poreikius atitinkančiu mokymusi“ (p. 698). Autorėms pritarė ir J. Ramanauskienė (2008), kuri teigia, kad „dėstytojų ir studentų racionalus bendravimas ir bendradarbiavimas studijų proceso metu leidžia užtikrinti studijų proceso ir jo rezultatų (įgytų žinių ir įgūdžių) kokybę.

Kaip ir daugelis dalykų, taip ir mokymasis bendradarbiaujant turi tam tikrą taisyklę, kurią išryškina G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996), kurios teigia, kad „pagrindinė mokymosi bendradarbiaujant taisyklė – būti visiškai atviram savo ir kitų grupės narių patyrimui, nuoširdžiai siekti bendro ir dalinio tikslų, pavyzdžiui, suformuluoti problemą, išsiaiškinti veiksmo atlikimo būdą arba sąlygas, pamatyti ir įsisąmoninti dėsningumą, apibendrinti atgamintą informaciją, padaryti konkretų sprendimą, įsigyti tam tikrus įgūdžius ir kt.“ (p. 255). Iš tokių sampratų iškyla mokymosi bendradarbiaujant sąvoka, kuri visuomenėje yra gerai suprantama ir žinoma. Pasak J. Vizgirdaitės (2013), „mokymasis bendradarbiaujant teorija, kuri yra pagrįsta filosofinėmis kognityvinio bei socialinio konstruktyvizmo koncepcijomis, teigia, jog sėkmingas mokymasis pirmiausia atsiranda socialiniame lygmenyje, kai asmenys demonstruoja savo pačių žinias bei patirtį komunikuodami ir bendraudami su kitais, ieškant panašumų bei skirtumų tarp savo pačių ir kitų asmenų idėjų sukuriamos naujos žinios, o tuomet įsisavinamos naujos žinios bei patirtys, kurios ir yra sukuriamos bendradarbiaujant su kitais, galiausiai sukuriant bendrą rezultatą – naujas žinias“ (p. 10). Tokiai autorės nuomonei pritaria ir D. Kairienė (2012), kuri pabrėžia, kad „bendradarbiavimu grįstose organizacijų kultūrose, sudaroma galimybė kompleksinių problemų

sprendimui, išplitusiam dalijimuisi žiniomis, specialistų tinklų kūrimui, eksperimentavimui, pasitenkinimui darbu ir identitetui su organizacija bei organizacijos raidai (p. 27). „Mokymasis bendradarbiaujant ne tik ugdo daugybę asmenybę stiprinančių ypatybių ir norą mokytis, bet kartu moko bendradarbiauti, susikalbėti, o tai ateityje padės spręsti bendrus savo šeimos ir tautos ar valstybės uždavinius“ (Butkienė, Kepalaitė. 1996. p. 259). Toks mokymosi procesas ne tik pasitarnauja aukštosios mokyklos procese esančių studentų ir dėstytojų bendradarbiavimui, bet ir studijų kokybei. J. Valuckienės (2012) teigimu, „studijų masiškėjimo nulemti sisteminiai aukštojo mokslo pokyčiai, tokie kaip: studijuojančių amžiaus ir pasirengimo įvairovė, studijų trukmės ir vietos skirtumai, profesinis rengimas aukštajame moksle, praktikų įtraukimas į akademinę pedagoginę veiklą, išaugusios valstybės skiriamos dotacijos universitetams, suformavo studijų kokybės užtikrinimo poreikį. Šį poreikį sustiprina švietime prigijęs požiūris į kokybę kaip vertę, kuriamą už mokėtojų pinigus ir suteikiančią teisę pareikalauti iš universitetų atskaitomybės už juose vykstančius procesus (p. 25). Atskaitomybę galime traktuoti, kaip tam tikrą kokybės veiksnį, dėl kurios mes galime gauti naudingos informacijos, lyginti, analizuoti, pritaikyti/atmesti nuomones, faktus ir pan.

Remiantis į studentą orientuotų studijų paradigma, galima teigti, kad studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo reikšmė yra aktuali šiandieniniam studijų procesui. Marijampolės kolegijos leidinyje „*I studentus orientuotų ir studijų rezultatais grįstų studijų modelis ir šio modelio įgyvendinimo gairės Marijampolės kolegijoje*“ (2014) teigiama, kad „studijų procesas reikalauja studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo. Svarbu, jog bendradarbiavimas vyktų kartu sprendžiant keliamas problemas, kartu siūlomi sprendimo variantai. Auditorijoje toks bendradarbiavimas turi teigiamą efektą, kadangi abi grupės vis labiau laiko save partneriais. Toks bendras darbas studijų procese ir yra svarbiausia į studentus orientuotų studijų filosofijoje, kuri mato studijų procesą kaip konstruktyvią tarpusavio sąveiką tarp šių abiejų grupių“ (p. 10).

Pasak I. Savickienės (2006), „dėstytojo veikla suvokiama labai plačiai: tai paskaitų vedimas, bendravimas su studentais seminarų ir laboratorinių darbų metu, studentų individualaus darbo priežiūra, jų tiriamųjų darbų organizavimas, konsultavimas ir vertinimas, studijų dalyko dokumentų pildymas, vadovavimas asistentams, studijų dalyko turinio projektavimas, peržiūrėjimas ir tobulinimas, studijų medžiagos rengimas ir tobulinimas; kolegų darbo vertinimas“ (p.73). „Dėstytojų kolektyvai skatinami pritarti pokyčiams studijų procese – susitelkti ne į dėstymą ar dalyką, o į studentą ir studijų rezultatus. Norint tai viską efektyviai ir veiksmingai įgyvendinti, svarbu, kad personalas būtų atitinkamai pasirengęs, išsilavinęs ir remtų idėją susitelkti į studijų rezultatus, kurie pateikiami studijų dalykų aprašuose ir aptariamais su studentais. Jie taip pat privalo rasti tinkamesnes bendravimo su studentais formas, kad iš jų atsiliėpimų gautų informaciją apie tai, ką studentai iš tikrųjų išmoksta“ (Pukelis. 2006. P. 149). Pasak E. Jezerskytės (2011), „mokymosi paradigma akcentuoja dėstytojo veiklos

daugialypiškumą, nes jis turi gebėti dirbti įvairiose mokymosi aplinkose, skleisti naujas žinias. Mokymosi paradigmoje kiekvieno dėstytojo uždavinys – surasti kuo efektyvesnius būdus, metodus ir formas, kad studentai bendradarbiautų, kritiškai ir kūrybiškai mąstytų. Darbas mokymosi paradigmoje reikalauja daug entuziazmo bei motyvacijos iš dėstytojo. Universiteto dėstytojas, veikiantis mokymosi paradigmoje, siūlo aktyvaus mokymosi metodus: diskusijos, žaidimai, mokymasis bendradarbiaujant, problemų sprendimų paieškos individualios arba grupėse, individualūs arba grupiniai projektai, mokymasis iš patirties, kūryba ir t.t.“ (p. 36).

I. Savickienė (2006), K. Pukelis (2006), E. Jezerskytė (2011) analizuoja, kad dėstytojo darbas yra labai aktyvus. Jis nepasibaigia vien savo srities išmanymu ir teorijos bei praktinių žinių perteikimu mokymo (-si) procese. Kadangi pasaulis nestovi vietoje ir informacija keičiasi, reikia savo žinias, kaskart atnaujinti. „Naujos informacijos ir patirties sprendžiant iškilusią problemą ieškoma bendraujant ir bendradarbiaujant su kitais žmonėmis ar informacijos šaltiniais. Dėstytojas yra linkęs keistis turimu supratimu ir nuomonėmis su kitais žmonėmis, išklaudyti ir įvertinti jų idėjas bei vertinimus. Visa tai leidžia skirtingai suvokti savo santykį su mokymosi aplinka (Jucevičienė, kt. 2010. p. 739). Iš tokio fenomeno, kaip bendravimas ir bendradarbiavimas mokymo (-si) procese iškyla ir mokymosi bendradarbiaujant samprata, kuri dažnai sutinkama ne tik aukštojoje mokykloje, bet ir kitose ugdymo institucijose. Pasak J. Vizgirdaitės (2013), *mokymąsi bendradarbiaujant apibūdina* keturi pagrindiniai kriterijai: **kontekstas** – demokratinis socialinis pagrindas ir tam tikros kultūros bei akademinės bendruomenės, aukštųjų mokyklų ir universitetų politikos, o taip pat fizinės mokymosi aplinkos aukštojo mokslo institucijose; kur besimokantieji gali: rinktis laisva valia, nes jie yra išmintingi rinktis ir galintys daryti klaidas (klystantys); **turinys** – formaliųjų studijų programa ir modulis/kursas bei mažiau formali mokymosi programa, taip pat gerai suplanuotos užduočių struktūros; **pedagogas** – turi turėti kvalifikaciją ir kompetenciją mokyti mokymosi bendradarbiaujant metodu; **studentas** – turi turėti mokymosi bendradarbiaujant kompetenciją, kad turėtų galimybę dalyvauti šiame procese“ (p. 12).

„Probleminiam mokymuisi labai svarbios sąsajos su komandiniu darbu. Pastebima, kad tradiciškai suvokiamas komandinis darbas, taikant jį probleminio mokymosi procese, įgauna naujų bruožų, turi būti permąstomas ir atnaujinamas. Probleminiam mokymuisi būdinga tai, kad visas ugdymo turinys organizuojamas aplink problemas, bet ne apie aplink disciplinas ir dalykus. Analizuodami problemas studentai dirba komandose. Nei jie, nei dėstytojai neturi išankstinės nuostatos, kad studentai atras numatomus teisingus atsakymus. Tikimasi, kad jie išitrauks į sudėtingas problemas ir patys nuspręs, kokios informacijos jiems reikia, kokių gebėjimų jie turi įgyti norėdami išspręsti problemą“ (Mažeikienė, Lenkauskaitė. 2011. p. 39). Taigi, galime teigti, kad jei į mokymosi procesą aktyviai integruosime tiek mokymosi bendradarbiaujant sampratą, tiek probleminio mokymosi aspektus, galime tikėtis geresnių studijų rezultatų.

„Masinis aukštasis mokslas keičia dėstytojus ir jų pedagoginius ryšius su studentais, studijuojančių bendravimą su kolegomis. Pragmatiški studijų tikslai, į profesinius gebėjimus orientuotas *curriculum*, prioritetas instrumentinių kompetencijų ugdymui ir absolventų įsidarbinimui keičia akademinį pedagogų identitetą: dėstytojai mokosi rengti ne tyrėjus, bet konkrečių profesijų darbuotojus, prisitaiko dirbti su skirtingų gabumų ir motyvacijos asmenimis, pasirinkusiais universitetines studijas, į antrą planą nustumia universalius pasaulio pažinimo dalykus, liberalaus ugdymo nuostatas, rengimą išskirtinei mokslininko karjerai, vis dažniau pamiršdami, kad yra mokslininkai ir tyrėjai, kuriantys žinias ir jomis besidalinantys“ (Valuckienė. 2012. p.25).

Tinkamas studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas yra svarbi studijų kokybės dimensija. Nors pragmatiški studijų tikslai, į profesinius gebėjimus orientuotas studijų turinys ir metodai, prioritetas instrumentinių kompetencijų ugdymui, liberalaus ugdymo nuostatų reikšmingumo mažėjimas ir kiti veiksniai keičia dėstytojo ir studento pedagoginius ryšius, mokymosi paradigma ir dėstytojo veiklos daugialypiškumas turi įtakos studijų proceso dalyvių bendradarbiavimui kaip studijų kokybę įtakojančiam veiksniumi.

3. TYRIMO METODOLOGIJA

Bendra tyrimo charakteristika

Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo pažangos ataskaitoje (2009), nemažai dėmesio skiriama bendradarbiavimui tarp įvairių aukštojo mokslo sričių, kurios užtikrina reikiamus kokybės standartus. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad aukštojo mokslo kokybė gali priklausyti nuo daugelio veiksnių: aiškaus studijų programos tikslo ir tinkamo jo realizavimo, studijų proceso orientacijos į studijų tikslą atliepančių rezultatų pasiekimą, dėstytojo kompetencijos perteikti žinias, valdyti ir planuoti studijų procesą, teigiamo studento požiūrio į dėstytoją bei dėstytojo lygiaverčio požiūrio į studentą, įgalinančios studijų aplinkos, optimalios studijų proceso vadybos, studijų materialinės bazės, infrastruktūros ir kt.. Studijų procese svarbi ir ugdymo filosofija, kuria vadovaujasi aukštosios mokyklos bendruomenė, tam, kad pasiektų tinkamų rezultatų.

Išanalizavus Lietuvoje atliktus tyrimus, teigtina, kad studentų ir dėstytojų bendradarbiavimui, kaip studijų kokybę įtakojančiam veiksniui, daug dėmesio nėra skiriama. Šiame kontekste **pasirinkta tyrimo tema**, kuriai atskleisti **suformuluoti probleminiai klausimai**: *Kokiomis formomis ir būdais vyksta studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas studijų procese? Ar studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas turi įtakos studijų kokybės gerinimui? Kas įtakoja studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo raišką studijų procese?*

Tyrimo objektas: Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas.

Tyrimo tikslas. Teoriškai ir empiriškai pagrįsti, kaip studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas įtakoja studijų kokybę.

Tyrimo tikslui pasiekti numatyti šie **tyrimo uždaviniai**:

1. Išanalizuoti teorinius dėstytojų ir studentų bendradarbiavimo sampratos ir reikšmingumo aspektus.
2. Pateikti studijų kokybės sampratos teorines interpretacijas.
3. Empiriškai pagrįsti studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo raiškos ypatumus, formas, bendradarbiavimą įtakojančius veiksnius.
4. Identifikuoti studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo sąsajas su studijų kokybe.
5. Pateikti rekomendacijas dėstytojams, studentams ir administracijai, kaip gerinti studijų kokybę, plėtojant studentų ir dėstytojų bendradarbiavimą.

Tyrimo metodai

- *Teoriniai:* Mokslinės, metodinės literatūros, strateginių ir aukštąjį mokslą reglamentuojančių dokumentų turinio analizė, lyginimas, sisteminimas, apibendrinimas.

- *Empiriniai:* anketinė nuolatinių studijų studentų apklausa, pusiau struktūruotas interviu su dėstytojais.

- *Statistiniai*: statistinė duomenų analizė taikant matematinės statistikos metodus: suvedami ir užkoduojami pirminiai apklausos duomenys, sudarytos dažnių lentelės, taikyti neparametriniai kriterijų skirtumo statistinio reikšmingumo įvertinimas, nustatyti koreliaciniai ryšiai. Analizės metu, skirtumas laikomas statistiškai reikšmingu, kai $p \leq 0,05$. Kokybinių duomenų analizė atlikta naudojantis turinio (*content*) analize, kai informaciniam masyve išskiriamos esminės charakteristikos. Visi atsakymai buvo sugrupuoti į tam tikrus prasminius vienetus (subkategorijas), jos buvo sujungtos bendromis prasmėmis ir išskirtos kategorijos.

Atliekant tyrimą vadovautasi humanizmo filosofijos, pragmatizmo filosofijos, visuotinės kokybės filosofijos, kokybės vadybos koncepcijos esminėmis nuostatomis.

3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo tikslui ir uždaviniams įgyvendinti pasirinkta kiekybinio ir kokybinio tyrimo derinimo strategija. Taikyti anketinės apklausos ir pusiau struktūruoto interviu metodai.

Siekiant išsiaiškinti dėstytojų požiūrį į studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo situaciją studijų procese bei studijų kokybės suvokimą, buvo atliekamas pusiau struktūruotas interviu (žr. Priedą Nr. 2). Pasak L. Rupšienės (2007), „interviu atliekant kokybinį tyrimą kartu yra ir stebėjimas: tyrėjas ne tik girdi, ką informantas sako, bet ir mato, kaip jis kalba, kaip tuo metu elgiasi“ (p. 63). Kiekvienas informantas ar respondentas supažindintas su rezultatų panaudojimu. Atliekant kokybinį tyrimą, informantui sutikus, ir siekiant pateikti kuo autentiškesnius duomenis, interviu buvo įrašomi. Tyrimų metu laikytasi tyrimui būdingų etikos principų. Kiekvienas dalyvavęs tyrime nebuvo verčiamas to daryti ne savo noru, visada atsakoma į iškeltus klausimus, informuojama, kad respondantai ar informantai bus supažindinti su tyrimo rezultatais, jei yra toks poreikis.

Siekiant išsiaiškinti studentų nuomonę apie studentų ir dėstytojų bendradarbiavimą bei jo įtaką studijų kokybei buvo atliekama anketinė apklausa (žr. Priedas Nr. 1). Uždaro tipo anketą sudaro 2 blokai: sociodemografinis ir diagnostinis. Sociodemografinį bloką sudaro klausimai apie studento amžių, lytį, studijų programą, kursą, studijų formą. Diagnostinį bloką sudaro 13 klausimų, kuriais siekta ištirti, studijų proceso komponentų svarbą, studijų kokybės vertinimas, bendradarbiavimo procese vertinimas, dažniausiai naudojamos formos ir metodai, studentų motyvaciją nurodantys rodikliai, iššūkiai kylantys bendradarbiavimui, studentams dėstomų paskaitų kokybė, praktikos reikšmė aukštajame moksle. Kokybiniam tyrimui atlikti pasirinktas pusiau struktūruotas interviu. Struktūruotą interviu sudaro 2 klausimų blokai – demografinis ir diagnostinis. Demografiniais klausimais siekiama surinkti duomenis dėstytojų sociodemografiniai charakteristikai ir 12 klausimų, kuriais siekiama išsiaiškinti dėstytojų požiūrį į studijų kokybę,

esamą bendradarbiavimo situaciją universitete, iššūkius kylančius jame, dažniausias bendradarbiavimo formas ir metodus, santykį su studentu.

Tyrimo metu, kiekvienam respondentui garantuotas konfidencialumas, todėl vardo, pavardės ar kito asmens galingo išduoti faktoriaus pildant nurodyti nereikėjo. Kalbant apie informantų anonimiškumą, pasak K. Kardelio (2003), „anonimiškumas sustiprės, jeigu tiriamojo asmens duomenys bus užkoduoti. Kai duomenys yra parengti analizei, anonimiškumas yra išlaikomas, atskyrus kodus nuo tyrimo duomenų. Kitos saugumo priemonės – nieko neprileisti prie duomenų bazės“ (p. 42). Kiekvienas anketinės apklausos bei interviu metu dalyvavę informantai ar respondentai užkoduoti pagal jo studijuojamą specialybę ir jai priskirtą sritį.

Atliekant tyrimą laikytasi tyrimo etikos principų, kuriuos išskiria autoriai K. Kardelis (2007) ir B. Bitinas (2005). Vadovaujamosi tokiais esminiais etikos principais kaip: teisė būti nepažeistam, teisė būti neišnaudotam, tyrimo naudingumas, pagalba asmens orumui, teisingumas, privatumas, konfidencialumas, savanoriškumas, geranoriškumas.

Tyrimo dalyvių charakteristikos

Tyrimo metu dalyvavo dvi tikslinės tiriamųjų grupės. Pirmoji grupė – nuolatinių studijų studentai, antroji grupė - dėstytojai.

Pasirenkant tiriamuosius, buvo taikyti 2 skirtingi tyrimo imties sudarymo būdai. Atliekant kiekybinį tyrimą, respondentai buvo atrinkti patogiosios atrankos būdu, kai „atrenkami lengviausiai prieinami generalinės aibės vienetai“ (Bitinas ir kt. 2008, p. 100). Kokybinio tyrimo metu su dėstytojais komunikuota telefonu bei elektroniniu paštu. Dėstytojai atrinkti atsiželgiant į darbo aukštojoje mokykloje patirtį katedrų vedėjų rekomendacijas. Visi atrinkti informantai atstovauja skirtingas mokslo sritis, siekiant išlaikyti proporcingą skaičių. Todėl galima teigti, kad sudarant kokybinio tyrimo imtį ir įtraukiant į tyrimą informantus buvo naudojamosi kriterine atranka.

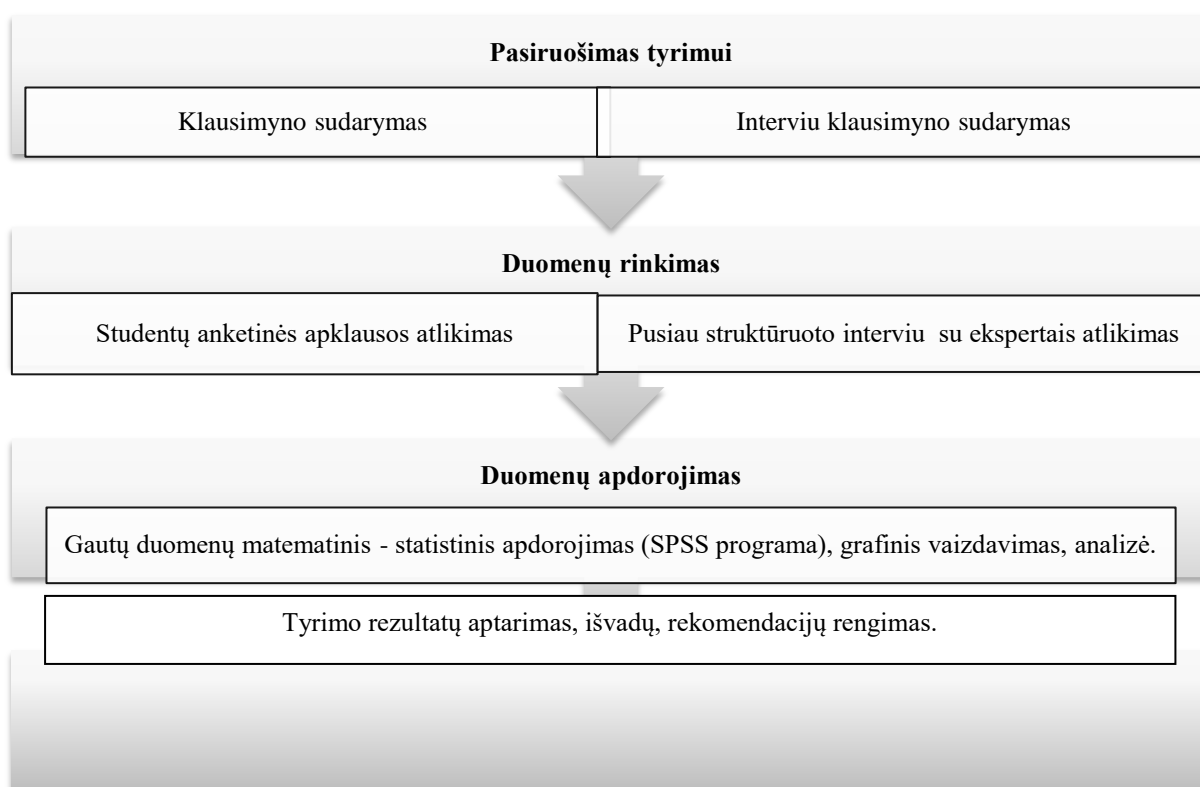
Tyrimo metu išskirtos 6 studijų sritys: socialiniai mokslai, humanitariniai mokslai, menai, tikslieji/technologiniai mokslai, švietimas ir ugdymas, sveikatos mokslai. Sritis ir atitinkamas respondentų skaičius atsispindi 3 lentelėje. Kadangi, 2016-2017 m.m. Šiaulių universitete studijuoja 1237 nuolatinių studijų studentai, norint gauti validžius duomenis, reikia apklausti bent 10 proc. Todėl atliekant tyrimą buvo išdalintos 135 anketos, grįžo 122 (anketos respondentams pateikiamos, tiesiogiai bendraujant su studentu, pasirenkant elektroninio pašto prieigą ar socialinius tinklalapius). Dėstytojų, dalyvavusių tyrimo skaičius parinktas naudojantis principu 1:10 (1 ekspertas, 10 studentų). Studentų ir dėstytojų pasiskirstymas, pagal išskirtas sritis, pateiktas 3 lentelėje.

3 lentelė. Studentų ir dėstytojų, dalyvavusių tyrime, pasiskirstymas

Moklo kryptis/studijų sritis	Studentų skaičius	Dėstytojų skaičius
Socialiniai mokslai	19	2
Humanitariniai mokslai	15	1
Menai	12	2
Tikslieji/technologiniai mokslai	15	2
Švietimas ir ugdymas	42	3
Sveikatos mokslai	19	2
Iš viso:	122	12

Tyrimo eiga

Siekiant išsiaiškinti darbo pradžioje išsikeltą tikslą ir uždavinius, yra tikslinga atlikti empirinį tyrimą. Tyrimo eiga pateikiama 9 paveiksle.

9 pav. Tyrimo metodikos sudarymo planas

Tyrimo instrumentai

Siekiant pagrįsti studijų kokybės svarbą organizaciniu lygmeniu bei studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo studijų procese reikšmingumą, pirmajame empirinio tyrimo etape sukurta anketa, skirta bakalauro nuolatinių studijų studentams. Anketa sudaryta remiantis R. Bilbokaitės ir L. Liukinevičienės (2010), N. Kudokienės ir A. Repečkienės (2006), A. Kudrevičiūtės (2010),

J. Ramanauskienės (2008) bei L. Šimanskienės (2009) atliktais tyrimais, susijusiais su studijų kokybės vertinimu, studentų poreikiais, dėstytojų ir studentų bendradarbiavimu, dėstytojų metodų taikymu, studijų kokybės valdymu. Anketą sudaro 18 uždaro tipo klausimų (5 iš jų demografinio pobūdžio). Visi anketos klausimai suskirstyti remiantis neparimetriniais kriterijais (Likerto skale), pateikti skalėje: visiškai nesutinku; nesutinku; nei sutinku, nei nesutinku; sutinku; visiškai sutinku. Anketinė apklausa pasirinkta dėl to, kad „ji yra aiški, nedviprasmiška, patikima. Kartu ji turi skatinti respondentų norą bendradarbiauti, kuo teisingiau atsakinėti“ (Kardelis. 2007. p. 189). Anketinės apklausos tikslas – išsiaiškinti studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo raiškos ypatumus, formas ir reikšmingumą studijų proceso kokybei.

Antrajame tyrimo etape atlikta studentų anketinė apklausa. Atliekant anketinę apklausą ir interviu, kiekvienam dalyvavusiam tyrime asmeniui pristatytas tyrimo tikslas, akcentuojamas tyrimo anonimiškumas, reikšmingumas. Atliekant pusiau struktūruotą interviu, su kiekvienu informantu buvo tariamasi atskirai, komunikuojama elektroniniu paštu ar telefonu.

Statistinė duomenų analizė

Kiekybinio tyrimo duomenys analizuoti SPSS programa. Pagal gautus duomenis sudarytos lentelės, sukurti paveikslai, demonstruojantys gautas tendencijas. SPSS programa atliktos tokios procedūros: suvedami ir užkoduojami pirminiai apklausos duomenys, sudarytos dažnių lentelės, taikyti neparimetriniai kriterijų skirtumo statistinio reikšmingumo įvertinimas (Chi kvadratas, Mann – Whitney U; Kolmogorov – Smirnov Z), nustatyti koreliaciniai ryšiai. Analizės metu, skirtumas laikomas statistiškai reikšmingu, kai $p \leq 0,05$. Sudarytose lentelėse pateikiamas respondentų atsakymų pasiskirstymas procentais. Procentai skaičiuojami nuo visų tyrime dalyvavusių ir tai studijų sričiai priklausančių respondentų skaičiaus.

Kokybinių duomenų analizė atlikta naudojant turinio (*content*) analizės metodą, kai informaciniame masyve išskiriamos esminės charakteristikos. Visi atsakymai buvo sugrupuoti į tam tikrus prasminius vienetus (subkategorijas), jos buvo sujungtos bendromis prasmėmis ir išskirtos kategorijos. Kiekvienoje kategorijoje yra pateikti atsakymų dažniai, įrodantys teiginiai. Kiekvienai kategorijai pateikti hipotetiniai modeliai (pateikti diskusijoje), kurie atspindi sudarytose lentelėse pateiktą informaciją. Parengtos gautų rezultatų interpretacijos. Grafinis duomenų modeliavimas atliekamas Microsoft Word programa.

4. STUDENTŲ IR DĖSTYTOJŲ BENDRADARBIAVIMO KAIP STUDIJŲ KOKYBĘ ĮTAKOJANČIO VEIKSNIŲ EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ.

4.1. Šiaulių universiteto studentų tyrimo rezultatų analizė

4.1.1. Kokybę lemiančių veiksnių svarba studijų procese

Pasak J. M. Pawlowski (2008), „mokymosi ir švietimo srityse taikoma daug kokybės modelių, vartojama nemažai kokybės apibrėžimų. Kokybė gali būti skirtingai suprantama ir apimti skirtingus lygmenis“ (p. 18). Studijų procesas, taip pat, priklauso nuo konkretaus universiteto ar fakulteto politikos. Viename universitete kokybė gali būti pripažinta kaip išsikeltų kiekybinių rezultatų siekimas, kitame daugiau dėmesio skiriama organizacijos vidinei komunikacijai ir pan. Tyrimus, susijusius su aukštosiomis mokyklomis ir studijų procesu, atlieka universitetai, kitos organizacijos, MOSTA. Organizacijos atliktame tyrime (Kas lemia studijų kokybę?, 2008), pateikiama informacija, kad studentų požiūriu, svarbiausias studijų procese esantis veiksnys, kuris lemia kokybę yra dėstyto (didaktikos) komponentai. Kiti veiksniai, susiję su studijų kokybe, (akademine parama ir vadyba, aukštosios mokyklos išorės ryšiai, studentų pasiekimų vertinimas, studijų infrastruktūra, asmeninio tobulėjimo galimybės) išryškėjo kaip mažiau svarbūs. Darbo autorės atliktame tyrime siekta išsiaiškinti studentų nuomonę, nuo ko priklauso studijų kokybė. Gauti duomenys pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Studijų kokybę įtakojantys veiksniai (N=122)

<i>Teiginiai</i>	<i>Socialiniai mokslai</i>	<i>Humanitariniai mokslai</i>	<i>Menai</i>	<i>Tikslieji/ technologiniai mokslai</i>	<i>Švietimas ir ugdymas</i>	<i>Sveikatos mokslai</i>
Socialinio statuso įgijimas	68,4	53,3	50	20	76,2	63,1
Grįžtamojo ryšio palaikymas studijų procese	94,7	86,7	91,7	60	92,9	100
Studentų saviraiškos galimybės mokslinėje, meninėje ir visuomeninėje veikloje	79	60	66,7	46,7	83,4	89,5
Studentų nuomonės apie studijų kokybę nuolatinis vertinimas	63,2	53,4	75	53,3	88,1	89,5
Dėstytojo kompetencijos	100	100	91,7	100	97,6	100
Dėstytojo gebėjimai informatyviai, įdomiai ir aiškiai perteikti medžiagą	100	93,7	100	100	97,6	100
Teigiama dėstytojo nuostata į studentą kaip į lygiavertį partnerį	79	86,6	91,6	100	92,9	100
Teigiamas psichologinis klimatas	100	93,3	91,6	73,3	92,8	94,7
Studento mokymosi motyvacija	94,7	86,6	93,3	92,9	100	92,6

4 lentelės tęsinys 58 psl.

4 lentelės tęsinys

Galimybės teorines žinias pritaikyti praktikoje	100	93,3	91,7	100	97,6	94,7
Tinkama studijų pasiekimų vertinimo sistema	94,8	100	100	73,3	92,8	84,3
Aiškų studijų programų tikslas ir tinkamas įgyvendinimas	94,7	86,6	83,3	81	100	89,5

Analizuojant duomenis išryškėjo, kad, studentų požiūriu, studijų kokybę įtakoja ir yra svarbus *aiškų studijų programų tikslas ir tinkamas jo įgyvendinimas*. Kiekvienoje studijų srityje studentai atsakė daugiau nei 80 proc., kad jiems tai yra *svarbu* arba *labai svarbu*. Švietimo ir ugdymo srities studentai į pateiktą atsakymo variantą, teigiamai atsakė 100 proc. Kiti svarbūs studijų kokybę lemiantys veiksniai, apklaustųjų nuomone, yra: *dėstytojo kompetencijos* (99,2 proc.), *dėstytojo gebėjimas informatyviai, įdomiai ir aiškiai perteikti medžiagą* (98,3 proc.), *teigiama dėstytojo nuostata į studentą kaip į lygiavertį partnerį* (91,8 proc.), *teigiamas psichologinis klimatas* (91,8 proc.), *studento mokymosi motyvacija* (92,6 proc.), *tinkama studijų pasiekimų vertinimo sistema* (91 proc.), *galimybė teorines žinias pritaikyti praktikoje* (96,7 proc.). Ryškiausiai iš visų pateiktų atsakymo variantų išsiskyrė veiksniai, susiję su dėstytoju ir jo kompetencija. F. C. De Sousa (2007) atliktame tyrime, taip pat išryškėjo dėstytojo svarba ir kompetencijos studijų procese: „akademiniškas personalas skiria nemažai dėmesio įvairioms dėstytojo dimensijoms ir skirtingai suvokia tai, kas sudaro dėstytojo veiklos šerdį: kūrybiškumas jų suprantamas kaip sėkmingo dėstytojo ir studentų bendradarbiavimo rezultatas, kur kiekvienam dalyviui yra suteikiama galimybė kūrybiškumo raiškai, efektyvumas apibūdinamas kaip užduoties dimensija dėstytojo procese, kur studentas aktyvaus vaidmens neatlieka, o turi reaguoti į dėstytojo reikalavimus“ (p. 33).

Lentelėje yra pateikiami atsakymų variantai, kurie analizės metu buvo nustatyti kaip statistiškai reikšmingi. Socialinio statuso įgijimas ($p=0,022$), grįžtamojo ryšio palaikymas studijų procese ($p=0,028$), studentų saviraiškos galimybės mokslinėje, meninėje ir visuomeninėje veikloje ($p=0,004$), studentų nuomonės apie studijų kokybę nuolatinis vertinimas ($p=0,009$). Kiti tekste analizuojami duomenys pateikiami prieduose (Priedas Nr. 9).

4 lentelėje pateiktoje informacijoje pastebima, kad studentų saviraiškos galimybės mokslinėje, meninėje ir visuomeninėje veikloje yra svarbus studijų kokybės veiksnys. Teigiamus atsakymo variantus *sutinku* ir *visiškai sutinku*, daugiausia pasirinko švietimo ir ugdymo (83,4 proc.) bei sveikatos mokslų (89,5 proc.) studentų. Saviraiška šiose srityse svarbi yra socialinių mokslų (79 proc.) studentams. Lentelėje pateiktuose duomenyse pastebime tendenciją, kad su pateiktu teiginiu mažiau respondentų sutinka asmenys studijuojantys menų studijas (66,7 proc.), humanitarinius mokslus (60 proc.), tikslųjų/technologinių mokslus (46,7 proc.). Gautus

duomenis lyginant pagal kursą, kuriame mokosi respondentai, išryškėjo, kad 1 kurso studentams yra aktualiausia dalyvauti mokslinėje, meninėje ir visuomeninėje veikloje.

Y. Stukalina (2014) atliktas tyrimas atskleidė, kad studentai reikšmingais studijų kokybės komponentais laiko: studijų turinį ir jo perteikimą bei atitikimą reikalavimams, paskaitų kokybę, studijų aplinką ir komfortą, dėstytojų ir administracijos paramą studentams, bibliotekos galimybes ir paslaugas, mokymosi bendradarbiaujant svarbą ir materialinės bazės užtikrinimą (kompiuteriai ir laboratoriniai įrengimai). Todėl galima daryti prielaidą, kad studentų nuomonė apie studijų kokybę ir ją įtakojančius veiksnius akademinėje visuomenėje yra panaši.

Tyrimo metu išsiaiškinti koreliaciniai ryšiai tarp dviejų kintamųjų (*geri santykiai su bendrakursiais, dėstytojais, teigiamas psichologinis klimatas*). Koreliacinis ryšys tarp jų yra silpnas (0,290 – 0,300).

Papildomai informacijai gauti, anketoje studentai turėjo pažymėti, kas jiems studijų procese yra svarbiausia (žr. Priedas Nr. 13). Išsiaiškinta, kad studentams labai svarbi *gera studijų kokybė* (93,4 proc.), *suformuotas tvirtas profesinis pasirengimas* (94,2 proc.), *įdomus paskaitų turinio pateikimas* (93,4 proc.), *savarankiškumas ir naujos kompetencijos* (89,4 proc.) ir *geri santykiai su bendrakursiais, dėstytojais* (88,5 proc.). R. Bilbokaitės ir L. Liukinevičienės atliktame tyrime (2010) „Šiaulių universitete atliktame tyrime „*Studijų kokybės vertinimas: studentų poreikiai studijų procesui*“ buvo pateiktos išvados, kad studentai studijų procese iškelia tokius poreikius kaip: lankstus tvarkaraščius, studijų modulio prezentacijos, krūvio mažinimas, studentų skaičiaus mažinimas, ugdymo diferencijavimas, rašto darbų eliminavimas praktikos metu, atsiskaitymų už praktiką mažinimas. Lyginant autorės atliktą tyrimą po 7 metų, galima daryti išvadą, kad anksčiau, kai universitete mokėsi ženkliai didesnis skaičius studentų, poreikiai studijų kokybei buvo visai kiti. Dabar studentai daugiau dėmesio skiria praktinei veiklai, geriems santykiams su dėstytojais ir bendrakursiais, saviraiškos galimybėms ir pan. Sumažėjus studentų skaičiui pasikeitė ir tai, kad ugdymas savaime tapo individualizuotas, kadangi yra ir tokių programų, kurios surenka po 2-3 studentus, todėl bendradarbiavimo komandoje esmė prarandama, nes tokiu atveju studijos tampa individualizuotos.

Tyrimo metu buvo siekta išsiaiškinti, kokios priemonės padidintų studentų motyvaciją studijuoti, gauti rezultatai atsispindi 5 lentelėje.

5 lentelė. Veiksniai, didinantys studento motyvaciją (N=122)

<i>Teiginiai</i>	<i>Socialiniai mokslai</i>	<i>Humanitariniai mokslai</i>	<i>Menai</i>	<i>Tikslieji/ technologiniai mokslai</i>	<i>Švietimas ir ugdymas</i>	<i>Sveikatos mokslai</i>
Keliama dėstytojų kvalifikacija	57,9	46,7	58,3	46,7	64,3	57,9
Studijų sąlygų gerinimas (lankstūs paskaitų tvarkaraščiai, galimybė studijuoti internetu, biblioteka)	94,8	93,4	75	73,3	85,8	84,2

5 lentelės tęsinys 60 psl.

Nuolat stiprinama studijų bazė (daugiau mokslinės literatūros, galimybė ja naudotis namuose ar gauti el. forma)	94,8	73,3	75	66,7	83,3	94,8
Didinamas studentų, gaunančių stipendiją skaičių, jų sumas	84,2	93,4	91,7	86,6	90,4	94,7
Teigiamas aukštojo mokslo, aukštųjų mokyklų įvaizdis žiniasklaidoje	73,7	46,6	83,4	40	73,9	68,4
Kuratoriaus pareigybės funkcionavimas	57,9	46,7	41,7	26,7	46,7	63,1
Glaudesnės teorinių žinių sąsajos su praktika	84,2	86,6	50	53,3	97,6	89,5
Glaudesnės studijų sąsajos su moksline veikla.	47,4	46,6	33,3	33,3	81	89,5
Specialybės prestižas ir paklausa darbo rinkoje	73,6	73,3	83,3	60	90,4	94,8

Aukšta studentų motyvacija yra vienas svarbiausių studijų kokybę lemiančių veiksnių. Gauti tyrimo duomenys rodo, kad *studijų sąlygų gerinimas (lankstūs paskaitų tvarkaraščiai, galimybė studijuoti internetu, biblioteka)* yra labai svarbi socialinių mokslų atstovams, kurie 94,8 proc. apklaustųjų pateikė atsakymo variantus *sutinku* ir *visiškai sutinku*, humanitarinių mokslų atstovams (93,4 proc.), švietimo ir ugdymo (85,8 proc.) ir sveikatos mokslų studentams (84,2 proc.). Didelis atsakymų dažnis gautas atsakant į teiginį *nuolat stiprinama studijų bazė (daugiau mokslinės literatūros, galimybė ja naudotis namuose ar gauti el. formą)*. 94,8 proc. socialinių ir sveikatos mokslų studentų pritarė teiginiui. Kitas svarbus aspektas, studentų nuomone, didinantis jų motyvaciją yra *glaudesnės teorinių žinių sąsajos su praktika*. 97,6 proc. švietimo ir ugdymo studentų, 89,5 proc. sveikatos mokslų ir 86,6 humanitarinių mokslų atstovų teigia, kad tai yra labai svarbu. Kaip teigia J. Guščinskienė ir J. Čiburienė (2010), „žmogus, kaip sąmoninga būtybė, neišvengiamai vystosi visą gyvenimą, kadangi jis nuolatos sąveikauja su aplinka. Šioje aplinkoje pastoviai vyksta socialinių normų ir kultūrinių vertybių, žinių perdavimo/perėmimo procesai. Tai sudaro sąlygas individams tobulintis ir realizuoti save visuomenėje“ (p. 40). Todėl studentai suprastdami ne tik socializacijos svarbą, bet ir patys būdami motyvuoti nori teorines žinias perkelti į praktinę veiklą, taip sužinodami savo privalumus, trūkumus, gerąsias savybes.

4.1.2. Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo raiška studijų procese

„Vertindami studijų kokybę lemiančių veiksnių reikšmingumą, studentai išskiria dėstytojo-mokymosi proceso organizatoriaus vaidmenį bei asmeninio tobulėjimo prielaidas“ (Švietimo ir mokslo ministerija. 2008, p. 1). Pastebėta, kad studentai studijų procese daug dėmesio skiria dėstytojui ir jo kompetencijoms, kaip vienam svarbiausių studijų kokybės veiksnių. Tyrimo metu respondentai turėjo įvertinti kintamuosius, kurie atskleidžia esamus ryšius tarp studento ir dėstytojo (žr. 6 lent.).

6 lentelė. Studentų bendradarbiavimo su dėstytojais vertinimas (N=122)

<i>Teiginiai</i>	<i>Socialiniai mokslai</i>	<i>Humanitariniai mokslai</i>	<i>Menai</i>	<i>Tikslieji/ technologiniai mokslai</i>	<i>Švietimas ir ugdymas</i>	<i>Sveikatos mokslai</i>
Dėstytojai ir studentai bendradarbiauja	68,4	80	91,7	46,6	85,7	84,3
Paskaitų metu sudaroma galimybė diskutuoti, būti išklausytiems	94,7	86,6	91,7	53,3	78,6	84,2
Užsiėmimų metu kuriamas ir palaikomas palankus psichologinis klimatas	68,5	80	83,3	39	69	72,7
Dėstytojai greitai reaguoja į studentų interesus, būsenas	63,2	53,3	83,3	33,3	38,1	42,1
Daugumai dėstytojų svarbi studentų nuomonė ir aktyvumas	63,1	66,7	100	40	61,9	52,6
Dėstytojai atsižvelgia į studentų mokymosi poreikius ir galimybes	52,6	80	75	33,3	52,4	53,3
Dėstytojai skatina užsiimti aktyvia veikla, savanoriauti	57,9	66,7	58,3	26,7	76,2	73,7
Su dėstytojais bendrauti lengva, nesijaučia didelio atotrūkio	79	80	75	33,4	59,5	63,1
Dėstytojai ir studentai aktyviai bendradarbiauja paskaitų, projektų, praktikų metu	73,7	53,3	83,4	13,4	63,3	73,7
Taikomi grupinio darbo, projektų metodai	78,9	73,3	66,6	46,6	73,8	73,7
Sudaromos galimybės pasireikšti studento kūrybiškumui	57,9	53,3	75	20	61,9	79
Sudaromos galimybės studento lyderystės gebėjimų raiškai	52,7	46,7	83,3	20	52,4	52,6

Vertinant 6 lentelėje pateikiamą informaciją, galima daryti išvadą, kad studentai yra vidutiniškai patenkinti bendradarbiavimo situacija su dėstytojais. Stipriausi išreikšti atsakymo variantai, tyrime: *paskaitų metu sudaroma galimybė diskutuoti, būti išklausytiems* (81,5 proc.); *dėstytojai ir studentai bendradarbiauja* (76,1 proc.). Kiti lentelėje pateikti teiginiai ir jų procentinis vertinimas (neiškiriant konkrečių studijų sričių), vyrauja tarp 51,2 proc. (sudaromos galimybės studento lyderystės gebėjimų raiškai) ir 68,8 proc. (taikomi grupinio darbo, projektų metodai).

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kad iš visų studijų sričių išsiskiria dvi: tikslieji/technologiniai mokslai ir menai. Kitų studijų sričių atstovai į klausimus atsakė panašiai. Menų studijas atstovaujantys respondentai į pateiktus klausimus pasirinko atsakymo variantus *sutinku* ir *visiškai sutinku* ir 100 proc. apie tai, kad *daugumai dėstytojų svarbi studentų nuomonė ir aktyvumas*, 91,7 proc. atsakė į pateiktus variantus, kad *dėstytojai ir studentai bendradarbiauja* ir *paskaitų metu sudaroma galimybė diskutuoti, būti išklausytiems*.

Tiksliausių/technologinių sričių studentų teigiamų atsakymų dažnis yra žemas ir tai leidžia daryti prielaidą, kad studentų ir dėstytojų santykiai netenkina studentų lūkesčių. Tik 13,4 proc.

apklaustųjų teigė, kad *dėstytojai ir studentai aktyviai bendradarbiauja paskaitų, projektų, praktikų metu*. Daugiau nei trečdalis tikslųjų/technologinių sričių studentų teigia, kad *dėstytojai greitai reaguoja į studentų interesus, būsenas*, 33,3 proc., *kad dėstytojai atsižvelgia į studentų mokymosi poreikius ir galimybes* ir 33,4 proc., *kad su dėstytojais bendrauti lengva, nesijaučia didelio atotrūkio*. Penktadalis apklaustųjų (20 proc.) tikslųjų/technologinių sričių atstovų teigia, kad *sudaromos galimybės pasireikšti studento kūrybiškumui ir studento lyderystės gebėjimų raiškai*. 26,7 proc. teigia, kad *dėstytojai skatina užsiimti aktyvia veikla, savanoriauti*. Kitų sričių atstovų atsakymai apie studento ir dėstytojo bendradarbiavimą yra panašūs. Daugiau nei trečdalis (38,1 proc.) švietimo ir ugdymo srities studentų teigė, kad *dėstytojai greitai reaguoja į studentų interesus ir būsenas*. Kiek didesnis sveikatos mokslų studijų srities studentų procentas (42,1 proc.) pasirinko minėtąjį atsakymo variantą.

Lyginant gautus duomenis pagal kursą, kuriame studijuoja studentas, jokių ryškesnių skirtumų nenustatyta. Visi studentai, nepriklausant nuo kurso, kuriame studijuoja, pateikė panašius atsakymo variantus.

Tarp kintamųjų - *dėstytojai ir studentai bendradarbiauja* ir *dėstytojai ir studentai aktyviai bendradarbiauja paskaitų, projektų, praktikų metu*, nustatytas vidutinio stiprumo koreliacinis ryšys (0,590 – 0,646).

Statistiškai reikšmingi ryšiai nustatyti tarp šešių pateiktų atsakymo variantų. *Dėstytojai greitai reaguoja į studentų interesus, būsenas* ($p=0,017$), *dėstytojai skatina užsiimti aktyvia veikla, savanoriauti* ($p=0,015$), *su dėstytojais lengva bendrauti, nesijaučia didelio atotrūkio* ($p=0,042$), *dėstytojai ir studentai aktyviai bendradarbiauja paskaitų, projektų, praktikų metu* ($p=0,013$), *sudaromos galimybės pasireikšti studento kūrybiškumui* ($p=0,046$), *sudaromos galimybės studento lyderystės gebėjimų raiškai* ($p=0,006$). Gauti duomenys leidžia daryti prielaidą, kad studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo procesas problemiškausias yra tikslųjų/technologinių mokslų studijų programose.

Kadangi studentai ir dėstytojai bendradarbiauja ne tik teorinių, praktinių užsiėmimų metu ar po jų, bet ir praktikos metu, tyrimu siekta išsiaiškinti, kaip užtikrinamos studento bendradarbiavimo galimybės praktikų metu. Duomenų analizė parodė, kad (duomenys pateikti Priedas Nr. 12) labiausiai iš išskirtų studijų sričių bendradarbiauja menų programas studijuojantys studentai. 66,6 proc. pildžiusių anketas pateikė atsakymo variantus *sutinku* ir *visiškai sutinku*. Blogesnė situacija pastebima humanitarinių mokslų studijų programose (13,3 proc.) ir tikslųjų bei technologinių (19 proc.) studijų programose. Nors atsakiusių į klausimą *praktikos metu iškilus klausimams visada galima konsultuotis su dėstytoju*, daugiau nei pusę visų apklaustųjų visose srityse (išskyrus tikslųjų/technologinių 46,6 proc.), tačiau atsakant į klausimą ar *dėstytojai lengvai ir greitai atsako į pateiktas užklaudas* buvo pastebėta tendencija, kad

daugiau nei pusė visų studijų sričių atstovų pažymėjo teigiamus atsakymo variantus, tačiau tiksliųjų/technologinių mokslų atstovų atsakymų pasirinkimas siekė 26,7 proc.

Galima pastebėti tendenciją, kad akademinį užsiėmimą metu vertinant bendradarbiavimą tarp studentų ir dėstytojų atsakymų dažniai siekė 80 proc. ir daugiau, tačiau analizuojant bendradarbiavimą tarp dėstytojo ir studento praktikos metu, šis rodiklis ženkliai sumažėjo visose srityse. Todėl galima daryti išvadą, kad studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas praktikų metu yra probleminė sritis studijų procese, todėl šią sritį reiktų tobulinti. P. Guess ir S. Bowling atliktame tyrime (2014) pateikiama nuomonė, kad studentai atėję į praktikos vietą turi visada jausti šalia pagalbą. Taip bus tinkamai užtikrinami: studento supratimas apie medžiagą, funkcijų atlikimas, pageidavimų ir nurodymų išpildymas. Jei vyks tinkamas bendradarbiavimas tarp universitete esančio mentoriaus, studento ir praktikos vietos kuratoriaus, studentai praktikos metu įgis visas reikiamas kompetencijas ir bus tinkamai pasiruošę savo profesinei veiklai.

4.1.3. Studijų procese naudojamų metodų ir formų svarba bendradarbiavimui

Tyrimo metu studentų buvo klausama, kokius bendradarbiavimą užtikrinančius metodus ir formas dėstytojai naudoja studijų procese. Rezultatai pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė. Studijų procese dažniausiai naudojami bendradarbiavimą skatinantys metodai ir formos (N=122).

<i>Teiginiai</i>	<i>Socialiniai mokslai</i>	<i>Humanitariniai mokslai</i>	<i>Menai</i>	<i>Tiksliji/technologiniai mokslai</i>	<i>Švietimas ir ugdymas</i>	<i>Sveikatos mokslai</i>
Tiesioginis bendravimas paskaitų/seminarų metu	100	100	100	86,7	100	89,5
Bendradarbiavimas internetu (el. paštas)	89,3	73,3	91,7	80	78,6	63,2
Bendri neformalūs susirinkimai	10,5	6,7	41,6	20	26,2	47,4
Grupinių/ individualių konsultacijų metu	42,1	46,7	83,4	13,3	69	84,2
Bendras išvykas	15,8	6,7	33,8	13,4	23,8	36,9
Bendrų projektų, renginių metu	42,1	40	58,4	20	52,4	73,7
Diskusija	89,5	86,7	91,7	93,4	97,6	100
Veikla grupėse	84,2	66,7	83,3	73,3	97,6	89,5
Atvejo studija	63,1	26,7	91,6	46,7	59,5	73,7
Studentų pristatymai	52,7	33,3	66,6	26,7	64,3	84,2
Projektai	84,3	66,7	75	60	88,1	84,2
Vaidmenų žaidimai, simuliacijos	57,9	40	66,6	60	73,8	47,4
Savarankiškos, mokslinės literatūros studijos	42,1	33,4	50	13,4	26,2	47,4
Rašto darbai	52,6	40	41,7	6,7	42,9	26,3
Socialiniai tinklalapiai	31,6	20	0	21,4	21,4	21,1
Virtualaus mokymosi aplinkoje (Moodle ir kt.)	31,6	40	33,3	20	21,5	15,8
Telefonu	15,8	40	33,3	6,7	45,2	31,6

7 lentelėje pateikti duomenys atspindi, kad Šiaulių universitete studijų procese dažniausiai naudojamos bendradarbiavimo formos yra: tiesioginis bendradarbiavimas paskaitų/konsultacijų metu (96 proc.) ir bendradarbiavimas internetinėje erdvėje, elektroniniu paštu (79 proc.). Išryškėjo tendencija, kad nelabai populiarūs tarp visų studijų sričių studentų yra bendri, neformalūs susitikimai su dėstytojais. Beveik pusė menų studijų programų studentų (41,6 proc.) ir sveikatos mokslų studijų studentų (47,4 proc.) atsakė, kad su dėstytojais bendradarbiauja ir neoficialioje aplinkoje. Mažiausias procentas atsakiusių į šį teiginį buvo humanitarinių (6,7 proc.) ir socialinių (10,5 proc.) mokslų studentai. Toks pat mažas procentas apklaustųjų pasirinko teiginį, kad bendradarbiauja bendrų išvykų metu: socialiniai mokslai (15,8 proc.), humanitariniai mokslai (6,7 proc.), menai (33,8 proc.), tikslieji/technologiniai mokslai (13,4 proc.), švietimo ir ugdymo mokslai (23,8 proc.) ir sveikatos mokslai (36,9 proc.). Kalbant apie socialinius tinklalapius ir bendradarbiavimą juose, mūsų akademinėje bendruomenėje jis dar nėra populiarus. Atlikus tyrimą išryškėjo, kad menų srities studentai socialiniuose tinklalapiuose su dėstytojais visiškai nebendradarbiauja, trečdalis (31,6 proc.) socialinių mokslų studentų naudoja socialinius tinklalapius, kiti likę skirtingų studijų sričių studentai naudoja tik penktadalis. J.L. Arquerro ir E. Romero – Frias atliktame tyrime (2013) pateikiama nuomonė, kad norint pasiekti tinkamo mokymosi bendradarbiaujant ir darbo komandoje įgūdžių, socialiniai tinklai puiki priemonė tai pasiekti. Autorių atliktame tyrime nustatyta, jog 93 proc. studentų teigia, kad bendradarbiaujant socialiniuose tinklalapiuose ne tik efektyviai yra perduodama informacija, dalinamasi idėjomis ir požiūriais, bet ir palengvina studento koordinavimą studijų procese. Visa ten pateikiama informacija aiški, greitai pasiekama. Kalbant apie bendradarbiavimo formą telefonu, atliktame tyrime gauta informacija rodo, kad dažniausiai šia forma naudojasi humanitarinių mokslų (40 proc.) ir švietimo ir ugdymo mokslų (45,2 proc.) studentai.

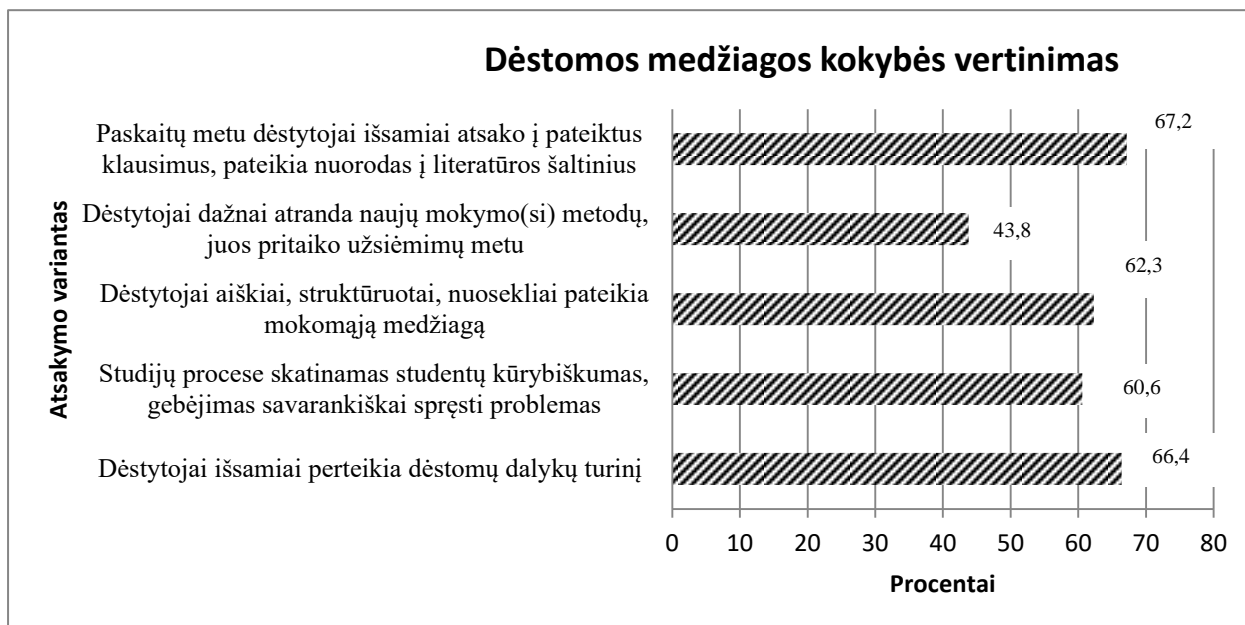
6 lentelėje pateikiamos ne tik formos, bet ir bendradarbiavimą įtakojantys metodai, naudojami studijų procese. Iš visų pateiktų atsakymo variantų labiausiai išsiskyrė diskusijos metodas (93 proc.), veikla grupėse (82 proc.) ir projektai (76 proc.). Diskusiją, kaip vieną svarbiausių bendradarbiavimo metodų labiausiai pripažino (100 proc.) sveikatos mokslų studentai. 97,6 proc. teiginiui pritarė švietimo ir ugdymo srities respondentai; toks pat procentas atsakiusių teigė, kad svarbi ir veikla grupėse. Mažiausiai svarbi veikla grupėse nustatyta humanitarinių mokslų srities studentams (66,7 proc.). Vykdomi įvairūs projektai studijų procese labiausiai padeda gerinti bendradarbiavimo kompetencijas švietimo ir ugdymo (88,1 proc.), socialinių (84,3 proc.) ir sveikatos mokslų (84,2 proc.) srities studentams. Iš kitų pateiktų atsakymo variantų menų studijų studentams (91,6 proc.) ir sveikatos mokslų studentams (73,3 proc.) svarbus metodas yra atvejo studija. 84,2 proc. sveikatos mokslų studentams svarbūs studentų pristatymai. Švietimo ir ugdymo srities studentams svarbus metodas yra vaidmenų žaidimai, simuliacijos (73,8 proc.). Atlikto tyrimo metu pastebėta, kad mažiausiai

bendradarbiavimą skatinantys metodai yra *savarankiškos mokslinės literatūros studijos* (35 proc.), *rašto darbai* (35 proc.).

Lentelėje yra pateikiami atsakymų variantai, kurie analizės metu buvo nustatyti kaip statistiškai reikšmingi: bendradarbiavimas telefonu ($p=0,007$), bendradarbiavimas bendrų išvykų metu ($p=0,015$), bendrų projektų, renginių metu ($p=0,012$).

Tarp kintamųjų *didesnis studentų įtraukimas ir įsitraukimas į organizacinę studijų, konferencijų, švenčių rengimo procesą* ir bendradarbiavimas *bendrų projektų ir renginių metu* nenustatytas joks koreliacinis ryšys (0,197 – 0,229).

Tyrimas atskleidė, kad viena iš dažniausiai studijų procese naudojamų studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo formų yra bendravimas paskaitų, seminarų metu. Atliekant tyrimą buvo tikslinga išsiaiškinti, kaip studentai vertina paskaitų metu dėstomos medžiagos kokybę. Studentų atsakymų vidurkiai į pateiktus klausimus pateikiami 10 paveiksle.

10 pav. Paskaitų metu dėstomos medžiagos vertinimas (N=122)

10 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad studentai vidutiniškai vertina dėstomos medžiagos kokybę. Geriausiai respondentai vertina dėstytojų atsakymus į klausimus ir literatūros nuorodų pateikimą (67,2 proc.) bei patį dėstomų dalykų turinį ir jo išsamumą (66,4 proc.). Lyginant duomenis pagal išskirtas studijų sritis (Priedas Nr. 11), labiausiai išsiskiria tikslųjų/technologinių studijų studentai, kurie atsakymo variantą *studijų procese skatinamas studentų kūrybiškumas, gebėjimas savarankiškai spręsti problemas*, teigiamą vertinimą pasirinko mažiau nei trečdalis (26,7 proc.). Mažiausias bendras vidurkis (43,8 proc.) klausimų bloke gautas analizuojant dėstytojų naujų metodų taikymą užsiėmimų metu. Lentelėje, kurioje pateikiama skirtingų studijų sričių informacija analizuojamu klausimu, išsiskiria 3 studijų sritys, kurios nepalankiai vertina dėstomos medžiagos kokybę. Socialinių mokslų studentai (26,3 proc.),

humanitarinių mokslų (26,7 proc.) ir tikslųjų/technologinių studijų studentai (6,7 proc.). Palankiausiai situaciją vertina sveikatos mokslų studentai (68,4 proc.) ir menų studentai (66,6 proc.).

Statistiškai reikšmingi ryšiai atsiskleidė tarp keturių paskaitų metu pateikiamos medžiagos kokybės skalių. Dėstytojai išsamiai perteikia dėstomų dalykų turinį ($p=0,030$), studijų procese skatinamas studentų kūrybiškumas, gebėjimas savarankiškai spręsti problemas ($p=0,037$), dėstytojai dažnai atranda naujų mokymo(si) metodų, juos pritaiko užsiėmimų metu ($p=0,001$), paskaitų metu dėstytojai išsamiai atsako į pateiktus klausimus, pateikia nuorodas į literatūros šaltinius ($p=0,007$).

4.1.4. Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimą įtakojantys veiksniai

B. Daniel (2015) teigia, kad aukštojo mokslo institucijos veikia vis sudėtingesnėje ir konkurencingesnėje aplinkoje. Jos patiria vis didesnę išorinį spaudimą tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu. Švietimo praktikoje svarbūs ekonominiai, politiniai, socialiai pokyčiai, kurie turi įtakos aukštųjų mokyklų veiklai. Todėl veikiant tokiems pokyčiams, keičiasi ir studijų procesas ir studijų kokybė. Ilgainiui atsiranda studijų procese kylantys trukdžiai ir iššūkiai. Autorės atliktame tyrime buvo siekta išsiaiškinti trukdžius ir iššūkius kylančius studijų procese, kurie įtakoja studentų ir dėstytojų bendradarbiavimą (žr. 8 lent.).

8 lentelė. Veiksniai, turintys įtakos dėstytojo ir studento bendradarbiavimui (N=122)

<i>Teiginiai</i>	<i>Socialiniai mokslai</i>	<i>Humanitariniai mokslai</i>	<i>Menai</i>	<i>Tikslieji/technologiniai mokslai</i>	<i>Švietimas ir ugdymas</i>	<i>Sveikatos mokslai</i>
Jei kyla neaiškumų, bijau klausti dėstytojo	47,3	13,3	41,6	60	33,3	31,6
Stengiuosi be reikalo neklausinėti dėstytojo	36,8	26,7	33,3	66,7	52,4	26,3
Drąsiai galiu konsultuotis	83,2	93,4	83,3	40	73,8	73,7
Dėstytojų pasirinkti dėstymo metodai motyvuoja studijoms	42,1	53,4	58,3	13,4	38,1	68,5
Studijų klausimais galiu nuolatos konsultuotis su dėstytoju	89,5	93,3	83,3	46,6	69,1	68,4
Dėstytojas su manim bendradarbiauja kaip su kolega	42,1	53,4	66,6	20	67,9	63,1
Dėstytojai stengiasi išsiaiškinti mūsų studijų poreikius	52,6	40	41,7	20	59,5	78,9
Dėstytojas aiškiai parodo, kad nėra linkęs bendrauti po paskaitų	10,5	20	33,3	53,3	26,2	31,6
Neturiu poreikio studijų klausimais konsultuotis su dėstytoju	10,5	20	41,7	33,3	11,9	10,5
Dėstytojas man – autoritetas	31,6	53,3	75	6,7	45,3	31,6
Svarbiausia, kad dėstytojas atsiųstų studijų medžiagą	63,1	33,3	41,7	26,6	59,5	68,5

8 lentelės tęsinys 67 psl.

8 lentelės tęsinys

Pamatau dėstytoją tik atsiskaitymų metu	5,3	13,3	33,4	6,7	4,8	15,8
Su dėstytoju (kai kuriais iš jų) galiu bendrauti kaip su draugu	36,9	46,7	58,3	13,3	50	52,7
Nepasitikėjimo atmosfera, nėra glaudžių tarpusavio santykių	42,6	20	41,6	53,4	50	42,1
Dėstytojų ir studentų vertybės, papročiai, įsitikinimai ir normos prieštaraujantys vieni kitiems	31,6	33,3	41,7	60	42,9	47,4
Studentai ir dėstytojai nelinkę dirbti kartu	-	13,4	16,7	40	19	15,8
Nepakankama organizacijos vidinė komunikacija	36,8	13,4	50	26,7	31	42,1
Per didelis studentų ir dėstytojų užimtumas	21,1	20	33,3	66,7	50	52,6

Išanalizavus 7 lentelėje pateiktus duomenis, galima teigti, kad didžiausi iššūkiai kyla tikslųjų/technologinių studijų studentams. Teigiamus atsakymo variantus minėtų sričių studentai pasirinko tokius: *jei kyla neaiškumų, bijau klausti dėstytojo* (60 proc.), *stengiuosi be reikalo neklausinėti dėstytojo* (66,7 proc.), *dėstytojų pasirinkti dėstymo metodai, motyvuoja studijoms* (13,4 proc.), *dėstytojas su manim bendradarbiauja kaip su kolega* (20 proc.), *dėstytojai stengiasi išsiaiškinti mūsų studijų poreikius* (20 proc.), *dėstytojas aiškiai parodo, kad nėra linkęs bendrauti po paskaitų* (53,3 proc.), *dėstytojas man – autoritetas* (6,7 proc.), *su dėstytoju (kai kuriais iš jų) galiu bendrauti kaip su draugu* (13,3 proc.), *studentai ir dėstytojai nelinkę dirbti kartu* (40 proc.), *per didelis studentų ir dėstytojų užimtumas* (66,7 proc.). Gauti duomenys leidžia daryti išvadą, kad tikslųjų/technologinių studijų srities studentų ir dėstytojų bendradarbiavime yra tam tikrų problemų.

Iš lentelėje pateiktų duomenų, pastebima, kad 75 proc. visų respondentų atsakė, jog gali konsultuotis su dėstytojais, 43 proc. visų atsakiusiųjų - su dėstytojais gali bendrauti kaip su draugu, 45 proc. - dėstytojų pasirinkti dėstymo metodai motyvuoja studijoms, 51 proc. - dėstytojai su jais bendrauja kaip su kolegomis, 49 proc. tikina, kad dėstytojai stengiasi išsiaiškinti studentų studijų poreikius (labiausiai išsiskiria sveikatos mokslų sritis 78,9 proc. atsakiusiųjų). Tyrimo metu atsiskleidė ir neigiami faktoriai, kurie iškyla studijų procese: 38 proc. teigia, kad jei kyla neaiškumų jie bijo klausti dėstytojo, 29 proc., kad dėstytojai parodo, kad nėra linkęs bendrauti po paskaitų, 42 proc., kad studijų procese vyrauja nepasitikėjimo atmosfera, nėra glaudžių tarpusavio santykių ir dėstytojų ir studentų vertybės, papročiai, įsitikinimai ir normos prieštarauja vieni kitiems, 33 proc. teigia, kad nepakankama organizacijos vidinė komunikacija,

o 41 proc. teigia, kad bendradarbiavimui studijų procese neigiamą reikšmę turi per didelis studentų ir dėstytojų užimtumas.

Atsakymo variantą *dėstytojas man – autoritetas*, pasirinko trečdalis (31,6 proc.) sveikatos ir socialinių mokslų studentų, 53,3 proc. humanitarinių mokslų atstovų, menų – 75 proc., 45,3 proc. švietimo ir ugdymo studijų studentų ir tik 6,7 proc. tikslųjų/technologinių studijų studentų.

Statistiškai reikšmingi ryšiai atsiskleidė tarp septynių studentų ir dėstytojų bendradarbiavimą studijų procese lemiančių veiksnių. Drąsiai galiu konsultuotis ($p=0,028$), dėstytojų pasirinkti dėstymo metodai motyvuoja studijoms ($p=0,004$), studijų klausimais galiu nuolatos konsultuotis su dėstytoju ($p=0,052$), dėstytojai stengiasi išsiaiškinti mūsų studijų poreikius ($p=0,016$), dėstytojas man – autoritetas ($p=0,040$), su dėstytoju (kai kuriais iš jų) galiu bendrauti kaip su draugu ($p=0,026$), per didelis studentų ir dėstytojų užimtumas ($p=0,050$).

Apibendrinant galima teigti, jog studentai yra patenkinti studijų procese gaunama studijų kokybe. Studijų procese jiems svarbiausi dėstytojo kompetencijos, materialinė bazė, teigiamas psichologinis klimatas, tinkamai suplanuotas studijų procesas ir gaunami rezultatai. Kalbant apie studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo svarbą studijų procese, iš 6 išskirtų studijų sričių išsiskyrė 2 - menų ir tikslųjų/technologinių studijų studentai. Išsiaiškinta, kad studentų ir dėstytojų bendradarbiavimą tokiomis formomis kaip bendravimas tiesiogiai, telefonu bei veiklas neformalių susitikimų ar renginių metu ryškiausiai akcentuoja menų srities studentai. Tikslųjų/technologinių studijų programos studentai prasčiausiai vertina bendradarbiavimo situaciją su dėstytojais. Didelis dėstytojų ir studentų užimtumas bei studentų nepakankama motyvacija yra esminiai veiksniai, darantys neigiamą įtaką bendradarbiavimo plėtočiai.

4.2. Dėstytojų apklausos duomenų analizė

4.2.1. Kokybę lemiančių veiksnių svarba studijų procese

LR Švietimo ir mokslo ministerijos leidinyje „Kas lemia studijų kokybę“ (2016) teigiama, kad „studijų kokybė labai priklauso nuo aukštosios mokyklos strateginių nuostatų kokybės užtikrinimo srityje ir konstruktyvaus suinteresuotųjų šalių – studentų, dėstytojų ir darbdavių – bendradarbiavimo ir sutarimo dėl visuomeniškai svarbių uždavinių“ (p. 6). Dėstytojas, kaip vienas iš svarbiausių studijų proceso dalyvių, turi svarbų vaidmenį užtikrinant tinkamą psichologinį klimatą, pasirenkant reikiamus metodus, motyvuojant studentą, rūpinantis aukštosios mokyklos politika, besidomintis aukštojo mokslo inovacijomis ir pan.

Siekiant išsiaiškinti studijų kokybės sampratą, jos turinį, prašyta tyrime dalyvavusių dėstytojų pasirinkti pateiktus studijų kokybės turinio struktūros komponentus. Iš gautų atsakymo variantų išskirtos tokios subkategorijos: *materialinė bazė; studentų požiūris, motyvacija, pasirengimas; dėstytojo kompetencija; studijų proceso dalyvių sąveika, studijų aplinka; bendra universiteto politika; vertinimo procesas*. Gauta informacija pateikiama 9 lentelėje ir Priedas Nr. 3.

9 lentelė. Studijų kokybės samprata dėstytojų požiūriu (N=12)

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ATSAKYMŲ DAŽNIS	ĮRODANTYS TEIGINIAI ¹
Studijų kokybės sampratos turinio komponentai	Materialinė bazė	5	„Turi būti sudarytos geros sąlygos“ (I2)
	Studentų požiūris, motyvacija, pasirengimas	13	„Nuo studentų motyvacijos, bet tuo pačiu ir nuo dėstytojų sugebėjimo motyvuoti studentus“ (I5).
	Dėstytojo kompetencija	10	„Be galo svarbu, kad dėstytojas į studijų procesą žvelgtų pozityviai, į studentus žiūrėtų kaip į lygiaverčius partnerius“ (I4) „Supratimas, kad žinių perpylimas nėra mokymosi kokybė“ (I10).
	Studijų proceso dalyvių sąveika, studijų aplinka	8	„Bendradarbiavimas tarp dėstytojo ir studento yra labai svarbus tai studijų kokybei“ (I4). „Studijų procese svarbiausia rami ir darbinga aplinka. Be streso, be išorinių trukdžių“ (I1). „Jeigu pažiūrėti į klasikinį aukštojo mokslo kokybės suvokimą, tai kokybė priklauso nuo mokslo, kurį vykdo aukštoji mokykla, mokslininkų gebėjimo kurti naujas žinias ir sudėti šitą naują žinojimą į programas“ (I10).
	Bendra universiteto politika	1	„Studijų kokybė priklauso nuo bendros universiteto politikos“ (I7).
	Vertinimo procesas	2	„Vertinimas ir įsivertinimas yra labai svarbu, nes jei mes taisykim aktyvius studijų procese metodus, o įsivertinimas bus daugiau orientuotas į dėstytoją, tai mes nepasieksime to tikrojo rezultato“ (I4).

Iš dėstytojų apklausos matyti, kad didžiausią dėmesį, kalbant apie studijų kokybę, dėstytojai skiria studentams, jų motyvacijai, pasirengimui. Ši subkategorija stipriausiai atspindi analizuojamos kategorijos esmę. Teigiama, kad studijų kokybė priklauso nuo to, kaip studentas bus pasiruošęs visam studijų procesui, su kokiomis žiniomis jis ateis, ko jis sieks, kokie yra jo poreikiai. Vienas iš informantų interviu metu teigė, kad studentai visada gali būti pasiruošę, persiskaitę duodą medžiagą ir pan., tačiau jei jie neturės motyvacijos mokytis, tai informacija nebus naudinga. Akcentuota ir tai, kad studentas turėtų motyvuotai prisidėti prie studijų kokybės gerinimo nuo pradžių aktyviai įsitraukiant į studijų procesą, jo modeliavimą, pasirenkant studijų turinį, kuris yra aktualus ne tik kursui, bet ir pačiam besimokančiajam. Kadangi studijų procese studentas yra pagrindinis paslaugos gavėjas, jis turi būti patenkintas teikiama paslauga ir jos kokybe. Todėl labai svarbu, kad jo motyvacija būtų aukšta, o tai lemia ir tinkamą požiūrį. Pasak D. Leščinskienės, R. Balinienės, L. Kankevičienės (2016), „motyvacija mokantis yra vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių sėkmę arba nesėkmę, nes mokymosi programos bendru atveju parengtos taip, kad su jomis gali susidoroti visi, kurie įdeda pakankamai darbo ir pastangų. Motyvacija ilgam laikotarpiui priklauso nuo tokių veiksnių kaip asmeniniai tikslai ir lūkesčiai,

¹ Kalba netaisyta

prisiimti įsipareigojimai, charakterio savybės (pavyzdžiui, užsispyrimas, atkaklumas ir kt.), auklėjimas, kuris lemia drausmingumą, situacijos vertinimą. Žinoma, motyvacijai įtakos turi ir faktinės aplinkybės: mokymosi sąlygos, kokybė, santykis su bendramoksliais ir dėstytojais“ (p. 121).

Interviu metu informantai paminėjo, kad ne mažiau svarbus veiksnys, kuris įtakoja studijų kokybę yra dėstytojo kompetencija tinkamai perteikti medžiagą, pasirinkti mokymo(si) metodus, strategijas, kaip aktyvinti studentą ir jį įtraukti į studijų procesą, motyvuoti, į studentą žiūrėti kaip į lygiavertį partnerį, sudaryti tinkamą psichologinį klimatą ir užtikrinti nuolatinį dėstytojo atsinaujinimą. Vienas iš informantų akcentavo, kad labai svarbu ir tai, kad dėstytojas jaustųsi, kad juo yra rūpinamasi, kaip srities profesionalu, kad jam yra sudarytos palankios darbo sąlygos. Pastebėta, kad dėstytojai, kurie daugiau užsiima praktine veikla (švietimo ir ugdymo srityje, tikslųjų/technologinių studijų, menų srityje), jiems dėstytojo kompetencijos asocijuojasi su praktine veikla, todėl teigiama, kad dėstytojas negali būti kompetentingas, jei jis turi sukaupęs tik teorinius pagrindus ir nėra realiai susidūręs su praktine veikla. Vienas iš informantų, atstovaujantis menų sritį teigė, kad „*labai svarbus dalykas yra tas proceso valdymas, ta infrastruktūra, nors tai gal biurokratinė dalis, bet pati programa, vienaip ar kitaip. Tų rezultatų siekimas ir modeliavimas labai įtakoja dėstytojo kompetencijas*“.

Subkategorijoje *studijų proceso dalyvių sąveika, studijų aplinka* informantai nurodė, kad studijų kokybei nemažai įtakos turi studento – dėstytojo – administracijos santykiai. Akcentuojama psichologinė atmosfera, kuri turi būti palanki bendradarbiavimui vystytis. Vienas iš informantų pateikė nuomonę, kad studijų kokybė priklauso ir nuo „*mokslo, kurį vykdo aukštoji mokykla, mokslininkų gebėjimo kurti naujas žinias ir sudėti šitą naują žinojimą į programas*“.

Dėstytojai išryškino tokius kokybės sampratos turinio komponentus kaip: *materialinė bazė*, kurioje kalbama apie reikiamos ir tinkamos materialinės bazės užtikrinimą, inventoriaus atnaujinimą, laboratorijų skaičių, mokymosi priemonių svarbą ir kt. Nors vienas iš apklaustųjų teigė, kad tai nėra pats pagrindinis dalykas, kalbant apie studijų kokybę, tačiau *mokymo bazės jeigu nėra, tai ir dėstytojui nėra ką daryti*.

3 dėstytojai pusiau struktūruoto interviu metu, pateikė nuomonę, kad studijų kokybė priklauso nuo *bendros universiteto politikos ir vertinimo proceso*. Jie teigė, kad labai svarbu, kad vertinimas, kuris yra naudojamas studijų procese, būtų orientuotas į aktyvius, studentą aktyvinančius metodus ir dėmesys skirtas studentui ir jo kompetencijoms, o ne į dėstytoją.

Kiekybinio ir kokybinio tyrimo metu išryškėjo, kad studentai ir dėstytojai studijų kokybę supranta kaip daugiamačią konstrukciją, kuriam įtakos turi daugelis veiksnių. Pirmia, studijų kokybė priklauso nuo dėstytojo kompetencijos perteikti mokomąją medžiagą, studijų procese pritaikyti studentą aktyvinančius metodus, dėstytojo kompetencija atsiriboti nuo hierarchinių ryšių ir palaikyti tinkamą psichologinę atmosferą, mokėti motyvuoti studentą, sukurti ir

įgyvendinti tinkamas strategijas ir nuolat atsinaujinti. Antra – nuo teigiamos dėstytojo nuostatos į studentą, kaip į lygiavertį partnerį. Tyrimo metu nustatyta, kad sudaromi palankūs santykiai su studentu motyvuoja studentą ir taip prisideda prie studijų kokybės. Trečias veiksnys – studento motyvacija. Studentų ir dėstytojų teigimu, studijų kokybė priklauso nuo studentų, jų motyvacijos ir lūkesčių. Su kokia nuostata jie ateis į studijas, ko jie norės pasiekti, koks bus jo indelis ir pan., taip ir bus patenkinti studijų kokybe. Kitas svarbus veiksnys – tinkama studijų pasiekimų vertinimo sistema. Dėstytojų ir studentų teigimu, pasiekimai turi būti vertinami adekvačiai, gaunamas grįžtamasis ryšys. Labai svarbu studijų kokybei – tai tarpasmeniniai santykiai su bendruomene (studentai su dėstytojais, studentai – studentai, studentai – administracija, dėstytojai – administracija, dėstytojai – dėstytojai). Kiek mažiau reikšmingas studijų kokybės komponentas – materialinės bazės užtikrinimas: laboratorijų tinkamumas, pakankami bibliotekos ištekliai, inventoriaus pakankamumas.

4.2.2. Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo raiška studijų procese

Pasak G. Slušnienės ir A. Čistienės (2012). „bendradarbiavimo procesas vyksta tarp dėstytojo ir visos studentų grupės, tarp dėstytojo ir kiekvieno studento individualiai, tarp pačių studentų. Bendradarbiavimo sėkmė priklauso nuo dėstytojo profesionalumo, studentų motyvacijos ir sąlygų (materialiųjų ir sociopsichologinių). Bendradarbiavimo procese tarp ugdymo proceso dalyvių vyksta nuolatinė sąveika ir bendravimo procesai, kurie palaiko, paskatina, praturtina ir pajvairina bendradarbiavimo procesą“ (p. 139). Pusiaus struktūruoto interviu metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip dėstytojai vertina studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo situaciją universitete. Kategorijoje *bendravimo ir bendradarbiavimo raiška universitete* išsiskyrė tokios subkategorijos: *santykiai su studentais*; *santykiai su kolegomis*; *santykiai su administracija*. Gauta informacija pateikta 10 lentelėje ir priede Nr. 4.

10 lentelė. Bendravimo ir bendradarbiavimo situacijos universitete vertinimas (N=12)

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ATSAKYMŲ DAŽNIS	ĮRODANTYS TEIGINIAI ²
Bendravimo ir bendradarbiavimo raiška universitete	Santykiai su studentais	29	„Kai studentai yra motyvuoti, lengviau su jais bendrauti, kai nemotyvuoti, yra labai sunku išlaikyti tą konstruktyvų santykį“ (14). „Man studentai, meno sferoje, daugiau kaip partneriai. Muzikoje studento ir dėstytojo bendradarbiavimas daug glaudesnis, nėra tos distancijos didelės. Reikia pasitikėti vienas kitu“ (15).
	Santykiais su administracija	10	„Mane kartais slegia tas akademinis formalizmas“ (12). „Sakyčiau tokia patenkinama, netgi žemiau patenkinamo lygio“ (16).

10 lentelės tęsinys 72 psl.

² Kalba netaisyta

	Santykiai su kolegomis	6	<p>„Visada manau, kad bendradarbiavimo situacija galėtų būti geresnė, kai buvo daugiau studentų, buvo žiūrimi tik individualūs klausimai, o ne tai, kas geriau yra fakultetui“ (13).</p> <p>„Ne kiekvienas turi atitinkamų įgūdžių ir noro dalyvauti bendradarbiavimo procese“ (19).</p>
--	------------------------	---	--

Apibendrinant 10 lentelėje pateikiamą informaciją, galima teigti, kad dažniausiai dėstytojai kalbėdami apie bendradarbiavimo situaciją, analizavo savo santykį su studentais. Šie veiksniai stipriausiai atspindėjo išskirtą kategoriją. Kai kurių informantų nuomonės, analizuojamu aspektu, išsiskyrė. Vieni teigė, kad bendravimas ir bendradarbiavimas su studentu labai priklauso nuo studento motyvacijos, kitiems labai svarbus ir pats dėstytojo vaidmuo ir kaip jis pats bendrauja su jais, ko jis nori pasiekti. Ryškiausiai išsiskyrė menų srities dėstytojai, kurie teigė, kad tinkamą bendravimą ir bendradarbiavimą užtikrinant svarbus psichologinis studento palaikymas. Todėl gauti tyrimo rezultatai rodo, kad su studentais yra bendraujama ir bendradarbiaujama besąlygiškai, studentas yra lygiavertis partneris studijų procese, nėra laikomasi distancijos, kuri kelia studijų procese iššūkius. Teigiama, kad „studentai myli dėstytoją, o dėstytojas studentus“. Prastesnė situacija pastebima tikslųjų/technologinių studijų programų dėstytojų pasisakymuose. Dėstytojų teigimu, dėl mažo studentų skaičiaus, situacija pablogėjo ir bendradarbiavimas tapo sunkesnis, reikia kartas nuo karto motyvuoti studentus, jiems trūksta noro, atsakomybių, nors visos sąlygos jiems yra suteiktos. Teigiama, kad „kaip dėstytojai mes rodome daug iniciatyvos, daug visko siūlome, dalyvauti visokiame veiklose, bet dažniausiai tai pasibaigia, kad studentai nesureaguoja. Tas labiausiai liūdina, kad tik paskaitos ir tuo užsidaro durys“. Gerai savo santykius vertina kitų sričių atstovai (švietimo ir ugdymo, humanitarinių, socialinių ir sveikatos mokslų atstovai). Švietimo ir ugdymo krypties dėstytojai teigia, kad studentai jiems yra tarsi kolegos kūrybinėje erdvėje, *bendradarbiavimas grindžiamas kūrybiškumu*. Socialinių mokslų atstovai akcentavo, jog studentai nebijo ateiti, pasikonsultuoti, paklausti, paprašyti pagalbos. Vienas iš informantų teigė, kad studentams „*padedą išsispręsti asmenines problemas*“.

Silpniausiai kategoriją išryškinanti subkategorija *santykiai su kolegomis*. Iš pateiktų atsakymo variantų, galime teigti, kad situacija tarp skirtingų krypties atstovų išsiskyrė. Vieni tvirtina, kad situacija yra palanki ir bendradarbiavimas vyksta, yra keičiamasi patirtimi, bandoma palaikyti kuo tvirtesnius ryšius, kiti teigia, jog situacija yra labai prasta, kurią reikia gerinti, norint pasiekti kuo aukštesnės studijų kokybės. Vienas iš informantų teigia, kad „*visada manau, kad bendradarbiavimo situacija galėtų būti geresnė, kai buvo daugiau studentų, buvo žiūrimi tik individualūs klausimai, o ne tai, kas geriau yra fakultetui*“. Tai parodo, kad bendradarbiavimo

procesu yra tam tikrų spragų, kurias reikia koreguoti. Pastebėta, kad menų srities dėstytojai palaiko geriausias santykius su kitų studijų kryptių kolegomis, nes dažniausiai jie bendradarbiauja dėl bendrų veiklų ir pan. Vieno informanto teigimu, gera bendradarbiavimo situacija yra nebent mažoje grupelėje, tačiau ne platesnėje bendruomenės dalyje, teigiama ir tai, kad „ne kiekvienas turi atitinkamų įgūdžių ir noro dalyvauti bendradarbiavimo procese“. Kalbant apie santykius tarp neseniai sujungtų fakultetų, vienas iš informantų pažymėjo, jog „mūsų fakulteto santykiai visada buvo geri, kalbu apie fakultetą, dar prieš jungimą, dabar su kartu prijungtų fakultetų kolegomis netenka bendrauti, nemanau, kad socialiniai mokslai, menai ar humanitariniai mokslai turi tą ne patį paradigmą pasaulio matymą, kad kažkokia sąveika būtų ar kolegiškumas, per tuos metus nepastebėjau“. Išanalizavus gautus tyrimo duomenis, galima daryti hipotetinę prielaidą, kad fakultetų sujungimai prieš vienerius metus buvo daugiau strateginis žingsnis, kuris sumažino išlaidas, tačiau bendradarbiavimo situacija fakultetuose nepakito.

Apibendrinant galima teigti, kad bendravimo ir bendradarbiavimo prasme tiek studentai, tiek dėstytojai yra patenkinti esama situacija. Geriausia bendradarbiavimo situacija vertinama menų studijų studentų ir dėstytojų veikloje, o labiausiai dėmesį į studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo tobulinimą derėtų atkreipti tikslųjų/technologinių kryptių atstovams. Kalbant apie dėstytojų bendradarbiavimą su kolegomis ir administracija, pastebėta, kad dalis dėstytojų yra nelinkę bendradarbiauti, turi kitų prioritetų, tačiau didžioji dalis komunikuoja, dalinasi informacija, patirtimi, siekia bendrų tikslų.

4.2.3. Studijų procese naudojamų metodų ir formų svarba bendradarbiavimui

Studijų metu bendraujant ir bendradarbiaujant su studentais, dėstytojais, kolegomis, administracija, socialiniais partneriais ir pan., yra taikomos skirtingos strategijos, metodai. Kokie tai bus pasirinkti metodai, dažniausiai yra planuojama užsiėmimų su studentais metu. „Parinkdamas studijų metodus ir planuodamas per užsiėmimus taikyti įvairias veiklos formas, dėstytojas turi žinoti, kokie yra studijų metodai, kokie šių metodų privalumai ir trūkumai, kokių tikslų kiekvienas jų taikytinas ir kaip juos taikyti praktikoje“ (Umaitienė – Vaivadienė, 2014. p.79).

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo studijų proceses formas ir metodus. Analizuojant gautus tyrimo duomenis, išskirta kategorija *bendradarbiavimo formų įvairovė studijų procese* ir jai priskirtos subkategorijos *įvairios veiklos formos, neformali veikla, praktika*. Gauti duomenys pateikti 11 lentelėje ir Priedas Nr. 5.

11 lentelė. Bendradarbiavimo formos studijų procese (N=12)

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ATSAKYMŲ DAŽNIS	ĮRODANTYS TEIGINIAI ³
Bendradarbiavimo formų įvairovė studijų procese	Įvairios veiklos formos	16	„Bendradarbiaujame tiek studijų procese, paskaitų metu, suteikiant konsultacijas ir kitu, ne paskaitų metu“ (I9). „Bendravimo, bendradarbiavimo strategijos, naudojant šiuolaikines mokymosi technologijas. Mano atveju tai problemomis grįstos studijos, atvejo studija“ (I10). „Diskusijos. Grupinis darbas geriausiai vysto bendradarbiavimo kompetencijas“ (I1). „Komandinis darbas labai svarbus. Yra grupinės užduotys, kai studentai kartu dirba, analizuoja, jas pateikia praktiškai“ (I6).
	Neformali veikla	5	„Kadangi esu praktikas, labai daug neformaliajame ugdyme esu, šitoje srityje studentai labiau atsiskleidžia, parodo tikrąsias savo puses, stipriąsias, žinoma, tada labiau pavyksta surasti ryšį tarp dėstytojo ir studento“ (I6)
	Praktika	14	„Jei studentas nori per praktiką karjerą padaryti, o tokių turim ne vieną, kai gerai padirbėjus praktikų metu, pasilieka ten dirbti“ (I2). „Labai gerai, kad prailgino praktikos laiką, kad ji nenutrūkstama, nes studentai pasitikrina savo kelią, savo profesinį pasirengimą, ar jis nori tai dirbti“ (I7).

Analizuojant 11 lentelėje pateiktus duomenis, pastebima, kad dėstytojai formalių susitikimų metu naudoja įvairius metodus, skatinančius bendradarbiavimo kompetencijas. Tai įrodo ir tai, kad stipriausiai išskirtoje kategorijoje *bendradarbiavimo formų įvairovė studijų procese* išryškėjo subkategorija *įvairios veiklos formos*. Teigiama, kad labiausiai jos atsispindi pasirenkant grupinio, komandinio darbo, diskusijos, atvejo analizės, probleminio mokymosi ir kitas formas. Pusiau struktūruoto interviu metu dėstytojų buvo klausama, kokie metodai labiausiai gerina bendradarbiavimo kompetencijas. Dauguma informantų teigė, kad grupinis darbas ir diskusija yra svarbiausi metodai, gerinant bendravimą ir bendradarbiavimą tarp studento ir dėstytojo. Studentai analizuodami įvairias problemas, pateikdami pastebėjimus, dalindamiesi savo asmenine patirtimi, diskutuodami, prieina prie bendros išvados.

Silpniausiai išreikšta subkategorijoje - *neformali veikla* išryškėjo, kad neformalios veiklos tarp studentų ir dėstytojų organizuojamos retai. Aktyvaus bendradarbiavimo neformalioje veikloje tendencija ryškiausia menų srities studijų programų dėstytojų tarpe. Tikėtina, tai lemia šių studijų specifika, kai studentai dalyvauja neformalioje veikloje aktyviau nei kitų studijų

³ Kalba netaisyta

programų kolegos. Dėstytojų teigimu, bendrauti ir bendradarbiauti neformalioje aplinkoje yra daug efektyviau, nes tada atsiskleidžia tikri studento gebėjimai. Vienas iš informantų teigė, kad neformalia veikla studentai yra įtraukiami į tą veiklą tam, kad susipažintų su realia profesijos situacija. Taip pat, atsakiusiųjų teigimu, neformali „veikla *pagerina tarpusavio santykius, leidžia pažinti vienas kitą*“.

Subkategorijos *praktika* turinys išryškino, kad dėstytojai teigiamai vertina praktikos metu įgytas kompetencijas, skatina studentus kuo efektyviau ją atlikti. Teigiama, kad praktikos esmė labai priklauso nuo paties studento ir nuo vietos, kurioje ji yra atliekama. Studento motyvacija, žingeidumas ir noras bendrauti ir bendradarbiauti ne tik su dėstytoju, bet ir su praktikos mentoriumi ir pačiais ugdytiniais ar pan., priklauso nuo to, kaip bus pasitenkinama praktikos kokybe. Dėstytojų teigimu, *jei studentas nori per praktiką karjerą padaryti, o tokių turim ne vieną, kai gerai padirbėjus praktikų metu, pasilieka ten dirbti*. R. Bilkokaitės (2012) tyrima patvirtina gautus rezultatus, kad tiek studentai, tiek dėstytojai žino bendradarbiavimo poreikį praktikos metu, kai reikia „dažnesnių konsultacijų, didesnės pagalbos, artimesnio ir dažnesnio bendravimo ir bendradarbiavimo, kuris padėtų studentui jaustis laukiamam, skatintų pasitikėjimą savimi, o ne sukeltų praktikos baimę“ (p. 24).

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kokiomis formomis dažniausiai naudojamosi studijų procese, norint palaikyti tinkamą bendravimą ir bendradarbiavimą tarp dėstytojų ir studentų (Priedas Nr.9). Stipriausiai išreikšta subkategorija „*bendradarbiavimas virtualioje aplinkoje*“. Dėstytojų teigimu, jis naudojamas, nes tai yra patogi priemonė perduoti informaciją, konsultuoti studentą, vertinti jį ir pan. Mažiau informantų teigė, kad bendravimas telefonu trumposiomis sms žinutėmis ar skambučiais yra nelabai populiarus dėstytojų ir studentų tarpe. Šioje srityje išsiskyrė menų ir švietimo ir ugdymo sričių dėstytojai, kurie teigė, kad bendrauti su dėstytoju telefonu yra įprasta studijų aplinkoje. Kalbant apie socialinius tinklalapius - dėstytojų nuomonė išsiskyrė. Dalis dėstytojų teigia, kad tai yra asmeninis, privatus gyvenimas, kita dalis teigė, kad tai yra puiki priemonė efektyviai perduoti informaciją, bendradarbiauti įvairiais klausimais.

Apibendrinant studentų ir dėstytojų apklausos duomenis galima teigti, kad abi tikslinės grupės tyrimo metu įvardino tas pačias bendradarbiavimo formas ir metodus, kaip svarbiausius, įtakojančius studijų kokybę. Svarbiausios bendradarbiavimo formos yra tiesioginis bendravimas ir bendradarbiavimas paskaitų/seminarų metu, bendradarbiavimas internetu, bendri neformalūs susitikimai, socialiniai tinklalapiai, virtuali mokymosi aplinka, telefoniniai pokalbiai. Taip pat, abiejų tikslinių grupių įvardinti svarbiausi metodai, užtikrinantys studentų ir dėstytojų bendradarbiavimą: veikla grupėse, komandinis darbas, projektai, atvejo studija, probleminis mokymas, diskusija.

4.2.4. Studentų ir dėstytojų bendradarbiavime kylantys iššūkiai

R. Strier (2013) teigia, kad aukštojo mokslo erdvėje akademinis bendradarbiavimas yra svarbi sritis, nes jis užtikrina socialinį atsparumą. Bendruomenėje suteikiamos įvairios galimybės pasiekti skirtingus tikslus, tačiau tam, kad jas tinkamai realizuotų reikia ir užtikrintų gerų sąlygų. Situacija keičiasi, kai akademinėje veikloje atsiranda iššūkiai. Siekiant išsiaiškinti, kokie, dėstytojų požiūriu, kylantys trukdžiai studijų procese, kokybinio tyrimo metu buvo užduoti atitinkami klausimai. Gautas duomenų masyvas suskirstytas pagal bendrus požymius į kategorijas ir jų turinį pagrindžiančias subkategorijas: *veiksniai susiję su studentais*, *veiksniai susiję su dėstytojais*, *socialinių partnerių neįsitraukimas*, *veiksniai susiję su studijų administravimu*. Gauti duomenys pateikti 12 lentelėje ir Priedas Nr. 8.

12 lentelė. Akademinėje bendruomenėje kylantys iššūkiai bendradarbiavimui (N=12)

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ATSAKYMŲ DAŽNIS	IRODANTYS TEIGINIAI ⁴
Iššūkiai studentų ir dėstytojų bendradarbiavimui	Veiksniai, susiję su studentais	18	„Grupę pamatai, tik per sesiją. Nėra nuoseklaus lankymo ir nuoseklaus bendradarbiavimo“ (I4). „Su kai kuriais studentais būna problemų dėl nepakankamo jų pasiruošimo studijoms, prasto paskaitų lankymo ir ne suinteresuotumo“ (I3). „Ne visų, bet kai kurių studentų nemotyvacija, nenoras dirbti“ (I9). „Kai grupėje yra 7, 3 normaliai pasimokė iki 3 kurso, lanko du, tai yra ko gero individualus konsultavimas ir kančia išdirbti 3 akademinės paskaitas“ (I10).
	Veiksniai, susiję su dėstytojais	5	„Dėl dėstytojo naudojimo galių, kai jis studentą žemina, kai atsiranda asmenybiniai galių santykiai, kai studentas laikomas žemesniu, mažesniu, mažiau žinančiu ir pan. Ir kai iš tų santykių nepasiimama jokių žinių“ (I8).
	Socialinių partnerių neįsitraukimas	2	„Socialinius partnerius labai sunku prisikviesti ir diskutuoti apie tas studijas. Dažniausiai kai jiems reikia absolventų, tai jie patys ieško, kai reikia mums dėl studijų, būna problemų su jais problemų“ (I3).
	Veiksniai, susiję su studijų administravimu	6	„Sovietinis mentalitetas išlikęs, tie hierarchiniai santykiai universitetuose dar pakankamai stiprūs. Aš nekalbu tik apie mūsų fakultetą, apskritai“ (I8). „Laiko stoka. Pilnai pasiruošti ir išvystyti tą tikrąjį bendradarbiavimą (I9).

Stipriausiai išreikšta subkategorija - *veiksniai susiję su studentais*. 10 dėstytojų (iš 12) teigia, kad studentai, jų motyvacija, nesuinteresuotumas, nenuoseklus bendradarbiavimas, nesilaikymas susitartų taisyklių, piktnaudžiavimas esama padėtimi, iniciatyvos rodymas iš vienos

⁴ Kalba netaisyta

pusės ir kiti veiksniai sunkina bendradarbiavimą studijų procese. Vienas iš informantų teigė, kad labai sunku dirbti su studentais, kurie turi kitų veiklų, kai studijos jiems nebėra prioritetas. Pastebima tendencija, kad nemažai daliai studentų derinant studijas su darbu, antraeilium aspektu tampa studijos, todėl dėstytojams yra sunku dirbti, kai studentas ateina atsiskaityti tik sesijos metu, nesikreipia pagalbos, nesitaria. Vieno iš informantų teigimu, panaši situacija ir su nemotyvuotais studentais, kurie moka už mokslą ir atėjęs konsultuotis teigia, kad jam rezultatas nesvarbus, reikia tik teigiamo įvertinimo.

Subkategorijos „*Veiksniai susiję su dėstytojais*“ turinys atspindi, kad didžiausi bendradarbiavimo trukdžiai kyla tada, *kai dėstytojas tampa savo srities ekspertas*. Informantai teigia, kad dėstytojai ne visada suspėja kartu su studentais atsinaujinti, turi per daug kitų įsipareigojimų, nenori dalintis informacija, per daug disponuoja savo galiomis, žemina studentą, ne visada yra motyvuoti ieškoti naujų bendradarbiavimo formų, prieigos prie studento. Vieno iš informantų teigimu, studentai visada gali kreiptis pagalbos į dėstytojus, jie visada linkę padėti.

Kokybinio tyrimo metu, kalbant apie bendradarbiavimą fizinių/technologinių mokslų srityje dėstytojai paminėjo labai svarbų studijų procese dalyvį – socialinius partnerius. Jų teigimu, jie dažniausiai prisideda prie studijų kokybės gerinimo tik tada, „*kai jiems to reikia*“. Dažnai socialiniai partneriai pasirinkdami studentus į praktikos vietas, bendradarbiaudami su universitetu, administracija duoda savo indelį, tam, kad būtų garantuoti reikiamų specialistų skaičiumi.

Subkategorijoje „*Veiksniai, susiję su studijų administravimu*“ išryškėja keli svarbūs aspektai. Visų pirma - laiko stoka. Humanitarinių mokslų srities atstovai teigia, kad tiek dėstytojai neturi laiko vystyti tinkamą bendradarbiavimo atmosferą, tiek studentai turi kitų įsipareigojimų. Vieno informanto teigimu, dėstytojai turi „*begalę pavedimų, kurie nėra tiesiogiai susiję su studijomis*“. Kiti teigia, kad universiteto bendruomenėje yra vis dar išlikęs sovietinis mentalitetas ir hierarchiniai santykiai dar stiprūs, o tokie veiksniai neskatina tolesnio ir veiksmingesnio bendradarbiavimo tarp dėstytojo ir studento. Todėl kyla aktualus poreikis motyvuoti studentą.

Pusiau struktūruoto tyrimo metu, daugumos dėstytojų teigimu, iššūkiams kylant dėl studentų ne motyvacijos, buvo pateiktas klausimas, kaip jie mano, kas padidintų studentų motyvaciją studijuoti (žr. Priedas Nr. 7). Išskirtos kelios subkategorijos: *materialinė bazė, pedagogo prestižo didinimas, dėstytojo sugebėjimas sudominti dalyku, aukštosios mokyklos prestižas, studentų įsitraukimas į studijų procesą, darbo vietų galimybės, studijų proceso ir neformalios veiklos organizavimo gerinimas*. Stipriausiai išreikšta subkategorija „*Materialinė bazė ir dėstytojo sugebėjimas sudominti dalyku*“. Pirmoje minėtoje subkategorijoje atsispindėjo mokamų stipendijų dydis, gaunančių studentų skaičius bei *nemokamos valstybės finansuojamos studijos*. Dėstytojo kompetencijos, noras ir galimybės aktyviai įtraukti studentą į studijų procesą

ir jį sudominti, dėstytojų teigimu, svarbus veiksnys studentų motyvacijos didinime. Išskirtose subkategorijose atsispindėjo požiūris, kad studentų motyvaciją padidintų studijuojamos specialybės prestižas, dažniausiai tai akcentavo ugdymo ir švietimo srities informantai. Dalis dėstytojų teigė, kad studentų motyvaciją padidintų jų įtraukimas į studijų procesą, jų įgalinimas, kiti teigė, kad padėtų daugiau neformalios veiklos ir bendrų renginių su studentais.

Dėstytojų apklausos metu domėtasi, kokie, jų nuomone, veiksniai galėtų gerinti studijų kokybę (Priedas Nr. 6). Šiuo klausimu dėstytojų nuomonė išsiskyrė. Vienas iš respondentų teigė, kad reikia stiprinti materialinę bazę (aprūpinimą kompiuterinėmis technologijomis), kiti teigė, kad reikia keisti nuostatą į studijas, kad visi esame svarbūs studijų procese ir kuriame pridėtinę vertę. Tačiau didžiausias atsakymų dažnis pastebėtas subkategorijoje „*Veiksniai susiję su studijų procesu*“, kurioje aktualizuojami tokie prioritetai kaip: studentų skaičius grupėje, kuris turėtų būti didesnis; privalomas paskaitų lankomumas, nes studentai per daug naudojami suteiktomis privilegijomis; palaikyti sveiką konkurenciją, kad studentai norėtų ir siektų savo tikslų.

Apibendrinant iššūkius, kylančius bendradarbiavimui studijų procese, studentų ir dėstytojų nuomone, išsiskyrė 4 svarbiausių veiksnių blokai. Pirmasis – veiksniai, susiję su studentais: motyvacijos nebuvimas, nenoras mokytis, darbo ir studijų nesuderinamumas (prioritetu laikomas darbas), studentų požiūris į studijas (kai norima gauti tik aukštojo mokslo diplomą, be jokių pastangų). Antra veiksnių grupė susijusi su dėstytojais, tai jų demotyvacija, neigiamas požiūris į studentą (žiūrėjimas „iš aukšto“), per didelis nuolaidžiavimas, netinkamai pasirinkti dėstyimo metodai, abejingumas. Trečioje grupėje daugiau išryškėjęs tikslųjų/technologinių studijų srityje – socialinių partnerių, kurie kuria pridėtinę vertę studentų kompetencijoms, bendradarbiavimo stoka. Veiksniai, susiję su studijų administravimu, yra laiko stoka, nuolatinis skubėjimas, hierarchinių santykių egzistavimas.

DISKUSIJA

Atlikus mokslinės literatūros analizę buvo išsiaiškinta, kad aukštojo mokslo institucijos kokybė priklauso tokių veiksnių kaip: studentų motyvacija, kiek studentas bus motyvuotas ir sieks rezultatų akademinėje veikloje, dėstytojo kompetencijų, kokius studijų procese jis pasirinks metodus, kokias strategijas taikys, kaip bus motyvuotas dirbti ir koks jo požiūris į studentą. Daug įtakos turi materialinė bazė, nuo kurios priklauso, kokius praktinius gebėjimus ir įgūdžius bus įgijęs studentas. Nemažai netiesioginės reikšmės studijų kokybei turi darbo rinka, kuri diktuoja bendras tendencijas, kurios lemia įsidarbinimo perspektyvas. Remiantis mokslinės literatūros analize, teigtina, kad studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo kultūra tiesiogiai turi įtakos studijų kokybei. Autorių akcentuojama, kad jei studijų aplinka bus tinkama, tarp tikslinių grupių vyraus tinkamas psichologinis klimatas, pasitikėjimo atmosfera, studentas bus labiau motyvuotas studijoms, nebijos klausti, bendradarbiauti su dėstytojais. Kiekybinio ir kokybinio tyrimų metu studentai ir dėstytojai įvardino tas pačias bendradarbiavimo formas ir metodus, kaip labiausiai įtakojančius studijų kokybę. Išskirtos svarbiausios studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo formos: tiesioginis bendravimas ir bendradarbiavimas paskaitų/seminarų metu, bendradarbiavimas internetu, bendri neformalūs susitikimai, socialiniai tinklalapiai, virtuali mokymosi aplinka, telefoniniai pokalbiai; metodai: veikla grupėse, komandinis darbas, projektai, atvejo studija, probleminis mokymas, diskusija. Tyrimo metu išskirtos keturios grupės veiksnių, turinčių neigiamos įtakos studentų ir dėstytojų bendradarbiavimui. Tai veiksniai, susiję su studentais, dėstytojais, socialiniais partneriais ir studijų administravimu.

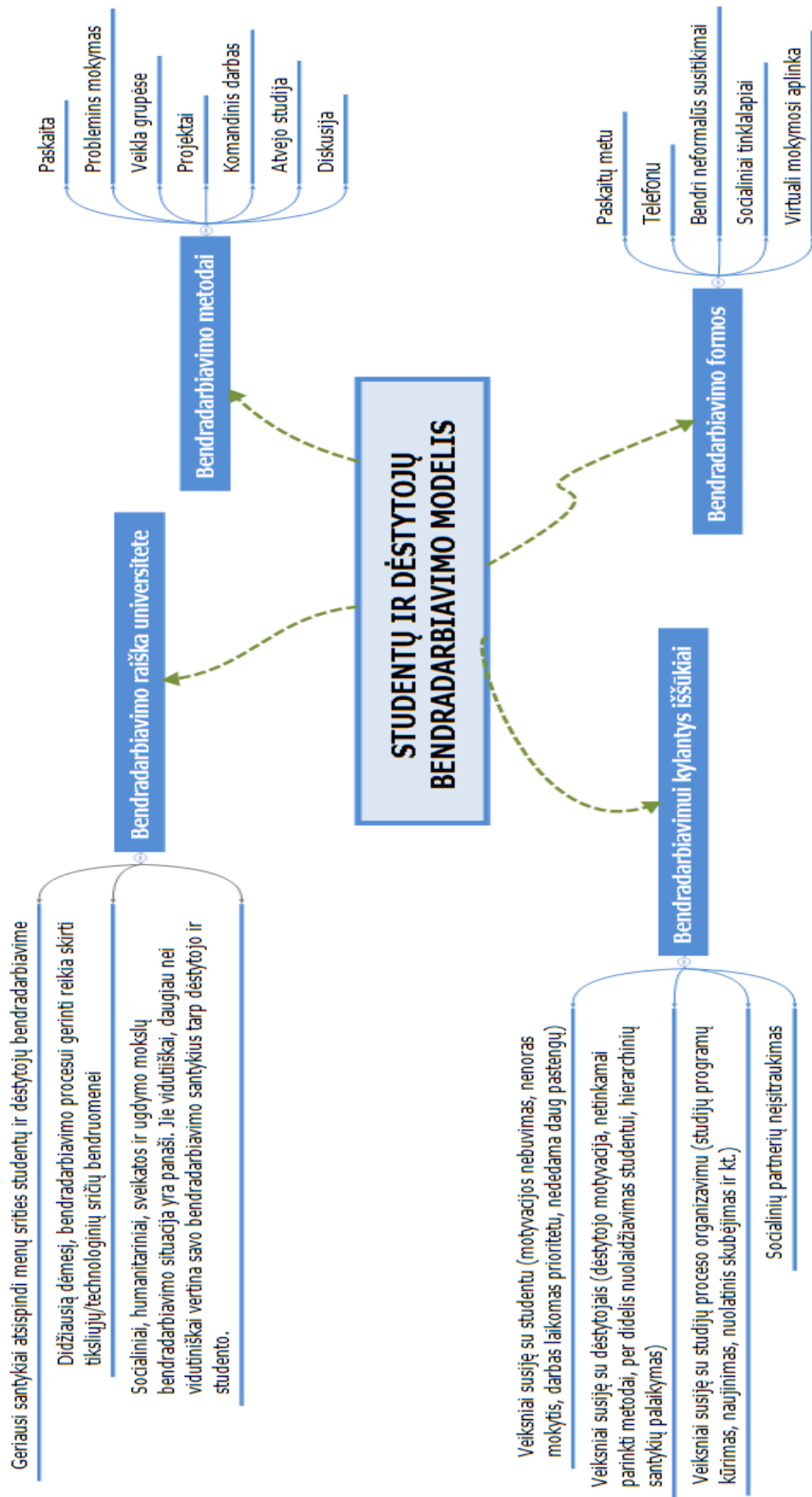
Epirinio tyrimo metu išaiškėjo, kad dėstytojai ir studentai gerai vertina esamą bendradarbiavimo situaciją. Tokius gautus rezultatus patvirtina 2016 m. Šiaulių Universiteto veiklos ataskaitoje pateikiami duomenys, kurie nurodo, kad studijų procese „dėstytojai skatina studentus išsakyti savo nuomonę, įsitraukti į diskusijas, perteikia paskaitų medžiagą suprantamai ir aiškiai, studentų darbų vertinimui skiria tinkamą dėmesį, vadovaujasi sąžiningumo ir objektyvumo principais, konsultuoja studentus po paskaitų paskaitose duoda praktinių pavyzdžių, į paskaitas ateina pasiruošę“ (p. 9). Todėl galima daryti išvadą, kad universiteto pateiktoje 2016 m. veiklos ataskaitoje informacija ir teorinės bei empirinės išvados nelabai sutampa su gautais duomenimis.

2010 m. L. Liukinevičienės ir R. Bilbokaitės atliktame tyrime *Studijų kokybės vertinimas: studentų poreikiai studijų procesui* teigiama, kad studentų bendradarbiavimas su dėstytojais vertinamas vidutiniškai, net aukščiau už vidutinį, išskirta, kad dėstytojai bendradarbiauja su studentais, informatyviai perteikia mokomąją medžiagą. Tyrime atskleista, kad apklausos metu studentai prasčiau vertina teorinių žinių pritaikomumą praktikoje, kas išryškėjo atliekant ir šį tyrimą. Labiau išsiskiriantis aspektas, kuris nesutapo autorių atliktame tyrime su magistro darbo

autorės atliktu tyrimu – tai studentų poreikiai studijų procesui. Buvo teigiama, kad studentai norėtų sumažinti studentų skaičių grupėse, kad bendradarbiavimas vyktų sklandžiau. Tačiau tyrimas atskleidė, kad ženkliai sumažėjus studentų skaičiui universitete, o kai kurioms akademinėms grupėms dėl studentų skaičiaus, nutraukiamos studijų programos, studentų skaičiaus grupėse poreikis universitete yra didesnis. Palyginus ir išanalizavus tyrimo metu gautus rezultatus ir kitų autorių pateiktus apibendrinimus, pastebimi tam tikri pokyčiai. Todėl išryškėja darbo praktinis reikšmingumas. Tikimasi, kad pateiktos darbo išvados ir rekomendacijos bus įvertinamos ir pritaikomos atliekant savianalizes, nes darbo autorės nuomone, bendradarbiavimas tarp studento ir dėstytojo, jų požiūris į studijų kokybę, kylantys iššūkiai ir pan., neturi likti tik teoriniame lygmenyje, todėl turi būti imtasi konkrečių veiksmų (ypatingai išskirtose probleminėse srityse), kurie gerintų studentų ir dėstytojų bendradarbiavimą, o tuo pačiu ir studijų kokybę.

Atlikus empirinį tyrimą, pastebėtas gautų rezultatų ribotumas, nes siekiant labiau įsigilinti ir atskleisti studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo ypatumus ir jų įtaką studijų kokybei, būtų tikslingas šio darbo tęstinumas, atliekant papildomą tyrimą, pasitelkus kokybinio tyrimo metodą (focus grupę), įtraukiant studentus, dėstytojus bei administracijos atstovus. Atlikus empirinio tyrimo duomenų analizę pastebėta, kad atliekant tyrimą nedaug dėmesio buvo skiriama studentų ir dėstytojų bendradarbiavimui mokslinėje veikloje. Todėl galima būtų tyrimą praplėsti šiuo aspektu. Taip pat, gautus tyrimo duomenis būtų galima pristatyti strateginio ir kokybės valdymo tarnybai, kuri atliekant įvairias savianalizes, panaudotų gautus tyrimo duomenis. Todėl galima daryti išvadą, kad į tokį tyrimą (užtikrinant trianguliacijos principą), būtų galima dar įtraukti administracijos atstovus, kurie pateiktų savo nuomonę analizuojama problematika.

Remiantis mokslinės literatūros analizės pagrindu, buvo išsiaiškinta, kad bendradarbiavimo procesas universitete yra būtina sąlyga, siekiant užtikrinti kokybiškas studijas, nes bendradarbiavimas yra reikšminga organizacinio mokymosi forma, inovacijų įgyvendinimo strategija, organizacinės kultūros svarbi sudedamoji dalis. Todėl, remiantis literatūros analize ir empirinio tyrimo rezultatų sinteze, magistro darbe pateikiamas hipotetinis studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo teorinis modelis (žr. 11 pav.). Modelis pritaikomas organizacijai, kurioje buvo atliekamas empirinis tyrimas. Šis modelis gali padėti aukštosios mokyklos bendruomenei identifikuoti tinkamus bendradarbiavimo metodus, formas, įžvelgti esamą bendradarbiavimo situaciją universitete, susipažinti, su kokiais bendravimo ir bendradarbiavimo iššūkiais susiduria studijų proceso dalyviai, kokie komponentai yra svarbūs studentams ir dėstytojams ir pan. Modeliu yra siekiama padėti aukštajai mokyklai susivokti ir gerinti (planuoti, nuolat vertinti, tobulinti, įgyvendinti) kokybės vadybos principus, norint tinkamai užtikrinti bendradarbiavimo raišką studijų procese. Modelis gali būti taikytinas aukštojoje mokykloje, kitais, jį patvirtinančias ar paneigiančias tyrimais, koreguojamas, analizuojamas ir pan.

11 pav. Hipotetinis studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo modelis

IŠVADOS

Mokslinės, metodinės literatūros, strateginių ir aukštąjį mokslą reglamentuojančių dokumentų analizė, lyginimas, sisteminimas ir apibendrinimas atskleidė, kad :

- Bendravimo ir bendradarbiavimo procesai yra svarbūs studijų sistemos komponentai. Tarp jų susidaro glaudūs ryšiai, juos sudarantys komponentai vienas kitą aktyvina, palaiko, dažnai persipina. Bendravimo ir bendradarbiavimo studijų procese rezultatas yra – dėstytojų ir studentų santykiai, kurie, priklausomai nuo tam tikrų veiksnių, gali būti veiksmingi, efektyvūs ir atvirkščiai. Literatūros šaltiniuose dažniausiai bendravimo ir bendradarbiavimo procesas yra suvokiamas kaip keitimasis informacija, patirtimi, siekiant sukurti bendrą produktą, rezultatą, tai skirtingų ryšių užmezgimas, savęs ir kitų pažinimas.

- Naująja mokymosi paradigma paremtose studijose svarbi bendradarbiavimo kultūra, kuri tiesiogiai turi įtakos studijų kokybei. Todėl iškyla studento motyvacijos ir dėstytojų kompetentingumo problema. Tinkamas bendradarbiaudamas studijų procese sudaro studentams galimybę patirti sėkmę, būti motyvuotiems, teigiamai vertinti save ir kitus, plėsti socialines kompetencijas.

- Mokymosi metodai ir jų tikslingas pritaikymas studijų procese yra svarbūs didaktiniai komponentai. Vienas iš populiariausių – paskaita, kurioje studentas ir dėstytojas dažniausiai tiesiogiai veidami vienas kita kuria bendradarbiavimo ir partnerystės ryšius. Į studijų procesą įtraukus IKT, studijos ne tik tapo prieinamesnės, bet tuo pačiu bendradarbiauti su dėstytojais tapo lengviau ir patogiau, o informacijos atsirinkimas iš didelio duomenų masyvo tapo greitesnis. Naudojant refleksijos metodą, studentai aktyvinami kritiškai mastyti, spręsti iškilusias problemas, gauti informacijos per savianalizę ir pan. Dirbant grupėmis, studentai pradeda labiau pasitikėti savimi, mokosi išreikšti savo nuomonę ir išklausti kitą, siekti bendro rezultato. Studentams aktyviai įsitraukus į studijų programų kūrimo procesą, formuojasi bendras tinklas tarp studento ir kitų suinteresuotų akademinės bendruomenės grupių. Įtraukiant studentus ne tik modeliuojamas studijų turinys, bet ir užtikrinamas tinkamas kokybės valdymas. Projektų metu studentai realiai susipažįsta su visuomenėje ir būsimos profesinės veiklos vyraujančiomis normomis ir problemomis, o bendradarbiaujant su skirtingų grupių atstovais formuojasi komandinio darbo įgūdžiai.

- Autoriai, analizuodami kokybės sampratą, neišskiria vienos bendros sąvokos, teigdami, kad kokybė priklauso nuo kiekvienos aukštosios mokyklos išsikeltų prioritetinių tikslų ir pan. Teoriškai analizuojant studijų kokybę įtakojančius veiksnius išskirti šie: studentų motyvacija, dėstytojų kompetencija, darbo rinka, studijų siekinių vertinimas, mokslinė veikla, infrastruktūra, institucijos valdymo kokybė, studentų ir dėstytojų mobilumas ir pan. Literatūros analizėje

išryškėjo, kad studijų kokybės rodiklis – gaunami studijų rezultatai, nuo kurių priklauso nuolatinis vertinimas, kuris leidžia identifikuoti studijų problemas, jas koreguoti, tobulinti studijų procesą.

Atlikus anketinę apklausą ir pusiau struktūruotą interviu bei atlikus gautų duomenų analizę, išryškėjo tokios tendencijos:

- Išsiaiškinta, kad studijų kokybė priklauso nuo dėstytojo kompetencijų tinkamai perteikti medžiagą, pasirinkti veiksmingus metodus ir strategijas, mokėti motyvuoti studentą ir nuolat atsinaujinti kartu su studentu ir jo poreikiais, palaikyti lygiavertiškus santykius su studentu, tuo pačiu palaikant teigiamą psichologinę atmosferą studijų procese. Tyrimo duomenų masyve išsiskyrė svarbus aspektas, kuris turi įtakos studijų kokybei – studentų motyvacija studijuoti, prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos, nuostatų, asmeninio indelio ir noro tobulėti. Taip pat svarbi tinkama studijų pasiekimų vertinimo sistema, kurioje svarbus grįžtamasis ryšys, konsultacijos. Nustatyta, kad studijų kokybei didelę įtaką daro tarpasmeniniai aukštojo mokslo institucijos bendruomenės bendravimas ir bendradarbiavimas ir šiek tiek mažiau reikšmingas komponentas – materialinės bazės užtikrinimas.

- Identifikuota, kad studentai pakankamai teigimai vertina studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo būklę universitete. Geriausiai bendradarbiavimo situaciją vertina menų srities studentai, o poreikis gerinti pozityvių santykių kūrimą ir palaikymą išryškėjo tikslųjų/technologinių srities studentų atsakymuose. Dėstytojų teigimu, su studentais lengviau bendradarbiauti kai jie yra motyvuoti, žinantys savo tikslus.

- Empirinis tyrimas atskleidė, kad svarbiausios studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo formos studijų procese yra: tiesioginis bendravimas ir bendradarbiavimas paskaitų/seminarų metu, bendradarbiavimas internetu, bendri neformalūs susitikimai, socialiniai tinklalapiai, virtuali mokymosi aplinka, telefoniniai pokalbiai. Išskirti tokie metodai kaip: veikla grupėse, komandinis darbas, projektai, atvejo studija, probleminis mokymas, diskusija.

- Studijų procese dažniausiai iškyla bendradarbiavimo problemos, susijusios su studento motyvacija (motyvacijos nebuvimas, nenoras mokytis, darbas laikomas prioritetu, nededama didelių pastangų), dėstytojų motyvacija ir netinkamu požiūriu į studentą (netinkamai pasirinkti dėstytojų metodai, nuolaidžiavimas, hierarchinių santykių palaikymas), laiko stoka bei sparta, socialinių partnerių neįsitraukimu (prarandama pridėtinė vertė) bei veiksniai, susiję su studijų administravimu (studijų programų kūrimas, naujinimas, vertinimas ir kt.).

- Darbe išsikelta hipotezė „Studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo intensyvumas ir reikšmingumas studijų kokybei priklauso nuo susiformuojančių dėstytojo ir studentų santykių, psichologinio klimato, studento požiūrio į studijų procesą, jo motyvacijos, dėstytojo tinkamų studijų metodų parinkimo, bendravimo pobūdžio, grįžtamojo ryšio palaikymo ir kt. pasitvirtino.

REKOMENDACIJOS

Studentams

- Daugiau dėmesio skirti studijų procesui, pasiruošimui, mokslinės, savarankiškam darbui.
- Organizuoti, kurti neformalius renginius fakulteto/universiteto bendruomenei, kartu į veiklą įtraukiant dėstytojus, administracijos darbuotojus, kitą personalą.
- Dažniau inicijuoti veiklas, kurios būtų įdomios ir naudingos jiems paties, jungtis į mokslines grupes, įtraukti į veiklas dėstytojus, administraciją.

Dėstytojams

- Daugiau dėmesio skirti tarpusavio bendravimo ir bendradarbiavimo skatinimui, sistemingam ir nuolatiniam grįžtamojo ryšio palaikymui, metodų, skatinančių studento aktyvumą pritaikymui studijų procese.
- Organizuoti daugiau netipinių paskaitų, kai akademinė paskaita persikelia į kitą (netradicinę) vietą.
- Sudaryti su studentais bendrą skatinimo sistemą, į studijų procesą integruoti inovacijas, studijų proceso formavimo ir sprendimų priėmimo klausimus deleguojant studentams.
- Organizuoti, burti bendras draugijas (mokslines, socialines ir pan.), kurios užtikrintų geresnį bendradarbiavimą tarp dėstytojo ir studento, skatintų tarpusavio pasitikėjimą.
- Paskaitų metu integruoti kelias mokymosi formas, naujausius tyrimo rezultatus, pasikviesti socialinių partnerių, kuo labiau įvairinti mokymo procesą, didinti studento motyvaciją.
- Nuolat domėtis studentų poreikiais, atlikti tyrimus, stebėjimus, neformalios veiklos metu išsiaiškinti problemines sritis ir pan.

Administracijai

- Rengti kuo daugiau neformalių renginių, kurie įtrauktų visą bendruomenę, jiems suteikiant tam tikrą vaidmenį, priskiriant atsakomybes ne tik dėstytojams, bet ir studentams.
- Būtina aktyvinti mokslo tiriamąjį darbą, tobulinti studijų programas ir stiprinti studentų bendrųjų ir specialiųjų kompetencijų formavimą, į visas veiklas, kuo produktyviau įtraukiant studentus, suburiant tikslines grupes.
- Sukurti bendrą universiteto studentų, dėstytojų, administracijos ir kt. personalo skatinimo sistemą, kurioje kiekvienas galėtų matyti savo indelį, o laimėjimo atveju būtų motyvuojamas įvairiomis formomis.
- Sukurti palankias sąlygas studentams ir dėstytojams bendradarbiauti neformaliai, po paskaitų. Tai gali būti įvairių erdvių, aplinkų kūrimas ir pan.
- Mažinti administracinį darbą dėstytojams, kad jie daugiau laiko turėtų pasiruošimui paskaitoms ir bendradarbiavimui su studentais.

LITERATŪRA

1. Adam, S. (2007). *An Introduction to Learning Outcomes: a Consideration of the Nature, Function and Position of Learning Outcomes in the Creation of the European Higher Education Area* // *Introducing Bologna Objectives and Tools*, B 2.3-1, p. 1–24.
2. Alaburda, M. (1998). *Bendravimo būdai. Vieno kompiuterio panaudojimas mokykloje*. Vilnius: Eugrimas
3. Almonaitienė J. (2007). *Bendravimo menas ir mokslas*. In *Bendravimo psichologija*. Kaunas: Technologija
4. Annala, J., Linden, J., Makinen, M. (2016). *Curriculum in higher education reseach. Researching higher education. International perspectives on theory, policy and practice*. Londonas: Routledge
5. Arquerro, J. L., Romero – Frias, E. (2013). *Using social network sites in Higher Education: an experience in business studies*. [žiūrėta: 2017-05-01]. Prieiga per internetą: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=aa643dd3-ae2e-4f3c-a77e-97333fe851ea%40sessionmgr4007&vid=1&hid=4101>
6. Aukštikalnytė D. (1999). *Komunikacinė pedagogų kompetencija kaip pedagoginio bendravimo prielaida*. *Acta Paedagogica Vilnensia*. 1999 (6). p. 12-22
7. Balčytė, A. (1998). *Būdas mokyti kitaip: hipertekstinė mokymo aplinka*. Vilnius: Margi raštai
8. Baranauskienė, I., Bukauskienė, V., Valaikienė, A. (2011). *Aukštojo mokslo studijų kokybės užtikrinimo vertinimas studentų požiūriu*. *Pedagogika*. 102. p. 16- 24.
9. Baranauskienė, I. (2013). *Inovatyvūs studijų metodai II pakopos Socialinio darbo studijų programoje*. Vilnius: BMK leidykla
10. Barkauskaitė, M., Viršulienė, K. (2012). *Studentų pedagoginio bendravimo gebėjimų ir studijų veiksmų ryšiai*. *Pedagogika*. 105. p. 47-52.
11. Baršauskienė, V., Almonaitienė, J., Lekavičienė, R., Antinienė, D. (2010). *Žmonių santykiai organizacijose*. Kaunas: Technologija
12. Baršauskienė, V., Janulevičiūtė – Ivaškevičienė, B. (2007). *Komunikacija: teorija ir praktika*. Kaunas: Technologija
13. Bartusevičienė, I., Rupšienė, L. (2010). *Studentų pasiekimų periodinis vertinimas kaip socialinio aktyvumo ugdymo prielaida mokymo / mokymosi paradigmu kaitos sąlygomis (socialinės pedagogikos studijų programų atvejis)*. [žiūrėta: 2017-03-01]. Prieiga per internetą: < [http://www.i-manager.lt/upload/201010/Socialinis.ugdymas.12.\(23\).pdf#page=21](http://www.i-manager.lt/upload/201010/Socialinis.ugdymas.12.(23).pdf#page=21)>
14. Bilbokaitė, R. (2012). *Studentų poreikiai praktikos kokybei: privalumai ir trūkumai*. Švietimas: politika, vadyba, kokybė. Nr. 3 (12)

15. Bitici, U., Martinez, V., Albores, P., Parung, J. (2004). Creating and managing value in collaborative networks. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 3/4(34), 251-268 p.
16. Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Eksciklopedija
17. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: Ofsetinė spauda
18. Boesch, B. (2014). *The importance of the Professor in College Classroom climate for immigrant students*. [žiūrėta: 2017-03-15]. Prieiga per internetą: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1058110.pdf>
19. Borusevičienė, N. (2004). *Mokymo(si) procesai edukaciniu ir filosofiniu aspektu*. Šiauliai: Lucilijus
20. Brookhart, S. M., (2012). *Kaip mokiniams teikti veiksmingą grįžtamąją informaciją*. Vilnius: Vilniaus tarptautinė mokykla
21. Broz, B. (1999). *A Pedagogy of Community and Collaboration: A Beginning*. [žiūrėta: 2017-02-23]. Prieiga per internetą: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=3fe3cfd5-6882-43e2-8b81-6d7f424dfc54%40sessionmgr4009&vid=0&hid=4106>
22. Bruse, J. A., Ricketts, K. G. (2008). *Where's all the team work gone? A qualitative analysis of cooperation between members in two interdisciplinary teams*. [žiūrėta: 2017-05-18]. Prieiga per internetą: http://leadershipeducators.org/Resources/Documents/jole/2008_summer/JOLE_7_1_Bruce_Ricketts.pdf
23. Bubnys, R., Židžiūnaitė, V. (2012). *Reflektyvus mokymas(is) aukštosios mokyklos edukacinėje aplinkoje: dėstytojų mokymo patirtys*. Šiauliai: Lucilijus
24. Bubnys, R. (2007). *Mokymosi lygių įvairovė kaip reflektivaus ugdymo aukštojoje mokykloje prielaida*. Ugdymo psichologija (18). p. 61-68
25. Bubnys, R., Tuominienė, J. (2008). *Studentų asmeninio ugdymo prielaidos taikant reflektivaus dienoraščio/žurnalo metodą studijų procese*. Ugdymo psichologija. Nr.19. p. 59-67
26. Budėjienė, A. (2009). *Praktikos vadovų (mentorių) veikla neapibrėžtoje situacijoje*. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai. 3 (1). 155-168.
27. Bulajeva, T., Lepaitė, D., Šileikaitė – Kaishauri D. (2011). *Studijų programų vadovas. Metodinė priemonė studijų programų komitetų nariams ir dėstytojams*. [žiūrėta: 2017-03-25]. Prieiga per internetą: http://www.vu.lt/site_files/SD/Studentams/02_Studiju_programu_vadovas.pdf
28. Bulotaitė, L., Pociūtė, B., Bliumas, R. (2008). *Universitetų dėstytojų darbo ir streso ypatumai*. Acta Paedagogica Vilnensia. 2008 (21). p. 208-219

29. Butkienė, G. Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai
30. Cao, C., Zhu, C., Meng, Q. (2016). *A Survey of the Influencing Factors for International Academic Mobility of Chinese University Students*. [žiūrėta: 2017-05-20]. Prieiga per internetą: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=b4c20d86-0973-499c-800d-f3da0b11f365%40sessionmgr102&vid=1&hid=118>
31. Cibulskienė, D., Tijūnaitienė, R., Bersėnaitė, J., Būdvytytė – Gudienė, A., Steponavičiūtė, V., Dargis, V. (2010). *Mokslininkų, tyrėjų organizacijų ir verslo sektoriaus bendradarbiavimo modelis*. Šiauliai: Šiaurės Lietuva
32. Clapp, B., Swenson, J. (2013). *The Collaborative Classroom: New Technology Brings New Paradigm*. [žiūrėta: 2017-02-23]. Prieiga per internetą: <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=19&sid=3897e580-9557-407b-95f2-5ae0f85fb95e%40sessionmgr4008&hid=4106>>
33. Čėsnaitė, B. (2002). *Studijų kokybė: aukštųjų mokyklų absolventų vertinimai*. [žiūrėta: 2017-02-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/F-27.pdf>>
34. Daniel, D. (2015). *Big Data and analytics in higher education: Opportunities and challenges*. [žiūrėta: 2017-05-01]. Prieiga per internetą: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5b6bc2dc-9d39-4553-b483-54b2d0c99b6d%40sessionmgr101&vid=14&hid=125>
35. Daukilas, S., Kačiniėnė, I., Vaišnorienė, D., Vaščila, V. (2008). *E. mokymo/si technologijų kokybę sąlygojantys veiksniai aukštojoje mokykloje*. Aukštojo mokslo kokybė Nr. 5. p. 132 – 151.
36. De Sousa, F.C. (2007). *Teachers' creativity and effectiveness in higher education: perceptions of students and faculty*. Aukštojo mokslo kokybė. Nr. 4
37. Dewey, J. (2013). *Demokratija ir ugdymas. Įvadas į ugdymo filosofiją*. Klaipėda: Baltic printing House
38. Dickins, D., Schneider, D.K. (2016). *Academic research in accounting: a framework for quality reviews*. [žiūrėta: 2017-05-20]. Prieiga per internetą: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9d50f463-acf3-407a-b5a6-54f48f795bc2%40sessionmgr120&vid=5&hid=118>
39. Dyrud, M. A. (2011). *Social Networking and Business Communication Pedagogy: Plugging Into the Facebook Generation*. [žiūrėta: 2017-02-21]. Prieiga per internetą: <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=10&sid=3897e580-9557-407b-95f2-5ae0f85fb95e%40sessionmgr4008&hid=4106>>
40. Donelienė, I., Turskienė, S. (2011). *Virtualios mokymo(si) aplinkos komponentų vertinimas: studentų požiūris*. Mokslas ir edukaciniai procesai. 3(16). p. 52-61.

41. Dranevičienė, N. (2006). *Pedagogo asmenybės svarba besimokančiajam*. [žiūrėta: 2017-02-05]. Prieiga per internetą: <http://www.elibrary.lt/resursai/Konferencijos/Rokiskis_30/konf_30_10.pdf>
42. Drew, S., Binham, R. (2010). *The guide to learning and study skills for higher education and at work*. Burlington: Mixed Sources
43. Durat, J.M., Mengual – Andres S. (2014). *Impact of the Knowledge Society in the University and in Scientific Communication*. [žiūrėta: 2017-02-21]. Prieiga per internetą: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=72f3a14c-011d-4455-809f-1ffe3eab3a22%40sessionmgr103&vid=0&hid=116>>
44. Edwards, A. (2007). *Relational Agency in Professional practice: A chart analysis*. [žiūrėta: 2017-04-01]. Prieiga per internetą: <http://kuir.jm.kansai-u.ac.jp/dspace/bitstream/10112/7572/1/KU-0900-20070000-01.pdf>
45. European Association for Quality Assurance in Higher Education. (2009). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (3rd ed.)*. Helsinki: European Association for Quality Assurance in Higher Education.
46. European commission. (2010). *Europe 2020*. [žiūrėta: 2017-05-20]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
47. Europos parlamentas. (2007). *Lisabonos sutartis*. Prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_1.1.5.pdf
48. Fassett, D. L., Warren, J. T. (2007). *Critical Communication Pedagogy*. Londonas: Thousand Oaks
49. Fullard, A. (2017). *Using the ACRL Framework for Information Literacy to foster teaching and learning partnerships*. [žiūrėta: 2017-05-18]. Prieiga per internetą: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=23&sid=1eb280d3-fa9c-4952-919a-941ebb5eaaf9%40sessionmgr4010&hid=4204>
50. Gaučaitė, R., Kazlauskienė, A., Masiliauskienė, E., Pocevičienė, R., Rūdytė, K. (2012). *Mokymosi mokyti strategijos. Iš anksto apgalvotas/reflektyvus mokymasis: būdai, aplinkos, šaltiniai, metodai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
51. Gedminienė, D., Gumuliauskienė, A. (2008). *Ugdymo kokybės vertinimas bendrojo lavinimo mokykloje: mokytojų ir mokinių požiūris*. Acta Paedagogica Vilnensia. 2008 (21). p. 75-88
52. Gerulaitis, D., Rimeikytė, A. (2013). *Įrodymais grįstas ugdymas*. Inovatyvūs studijų metodai II pakopos socialinio darbo studijų programoje. Vilnius: BMK

53. Ghaye, T. (2010). *Teaching and learning through reflective practice. A practical guide for positive action*. Londonas: Routledge
54. Gudžinskienė, V. (2007). Modulio „Šiuolaikinės studijų technologijos“ mokomoji medžiaga. *Aukštosios mokyklos dėstytojų pedagoginių kompetencijų bei gebėjimo taikyti šiuolaikines studijų technologijas tobulinimas*. Vilnius: Petro ofsetas
55. Guess, P., Bowling, S. (2014). *Students' Perceptions of Teachers: Implications for Classroom Practices for Supporting Students' Success*. [žiūrėta: 2017-05-01]. Prieiga per internetą: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=be8910d0-aebf-4f3e-94e4-3c8ba1f978cb%40sessionmgr102&vid=14&hid=125>
56. Gumuliauskienė, A. (2013). *Švietimo politikos formavimas ir įgyvendinimas: dermės aspektas*. Švietimas: politika, vadyba, kokybė. 1 (13). p. 19-39.
57. Guščinskienė, J., Čiburienė, J. (2011). *Aukštųjų mokyklų orientacija į darbo rinką: patirtinės patirties ugdymas*. [žiūrėta: 2017-05-20]. Prieiga per internetą: http://www.slk.lt/sites/default/files/studijos_2011.pdf#page=38
58. Henard, F., Roseveare, D. (2012). *Fostering quality teaching in higher education: policies and practices*. [žiūrėta: 2017-03-25]. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/edu/imhe/QT%20policies%20and%20practices.pdf>
59. Yermakeev, I. E., Pimenova, T. S., Syunina, A. S. (2016). *Rhetoric as an effective tool of overcoming communication barriers in new educational environments*. [žiūrėta: 2017-02-21]. Prieiga per internetą: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=6e3b593b-6b6f-4576-ab28-7f25f9f9a694%40sessionmgr103&vid=0&hid=116>
60. Indrašienė, V., Žibėnienė G. (2014). *Pasiekimų vertinimas ir įsivertinimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla
61. Jacikevičienė, O., Rupšienė, L. (1999). *Bendradarbiavimas ir kooperacija ugdant vaikus*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla
62. Jakubė, A., Juozaitis, A. (2012). *Bendrujų kompetencijų ugdymas aukštojoje mokykloje*. Vilnius: Kriventa
63. Jatkauskienė, B., Andriekienė, R. M. (2013). *Universiteto dėstytojų veiklos daugiafunkcionalumas profesionalizacijos kontekste*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla
64. Jezerskytė, E. (2011). *Universiteto dėstytojo inovacinės veiklos turinys tobulinant studijų programas*. Daktaro disertacija. Kaunas: Technologija
65. Jucevičienė, P., Gudaitytė, D., Karenauskaitė, V., Lipinskienė, D., Stanikūnienė, B., Tautkevičienė, G. (2010). *Universiteto edukacinė galia. Atsakas XXI amžiaus iššūkiams*. Kaunas: Technologija

66. Jucevičienė, P., Stanikūnienė, B. (2001). *Dėstytojų mokymosi aplinkos universitete koncepcija*. In Aukštojo mokslo sistemos ir didaktika: Konferencijos pranešimų medžiaga. p. 322 - 329. Kaunas: Technologija.
67. Judge, B., Jones, P., McCreery, E. (2009). *Critical thinking skills for education students*. Londonas: Learning Matters
68. Jurgaitis, D. (2016). *Šiaulių universiteto veikla 2015 metais*. Šiauliai: Šiaulių universiteto bibliotekos leidybos skyrius.
69. Jurgaitis, D. (2017). *Šiaulių universiteto veikla 2016 metais. Šiaulių universiteto rektoriaus prof. dr. Donato Jurgaičio ataskaita*. Šiauliai: Šiaulių universiteto bibliotekos leidybos skyrius
70. Kairienė, D. (2012). *Bendradarbiavimo kultūra ankstyvąją pagalbą vaikui ir šeimai teikiančiose interprofesinėse komandose. Daktaro disertacija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
71. Kampwith, T. J. (2004). *Collaborative consultation in the schools. Effective practices for students with learning and behavior problems*. New Jersey: Upper Saddle River
72. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Liucilijus
73. Keinys, S. (2012). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas
74. Kim, E. P., Olson, M. (2016). Exemplary Chinese University Professors: Qualities and Impact on Students. [žiūrėta: 2017-05-20]. Prieiga per internetą: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1100578.pdf>
75. Kontautienė, R. (2010). *Bendravimo sistema ir jos valdymas mokykloje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
76. Kraujutaitytė, L. (2002). *Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidykla
77. Kraujutaitytė, L., Pečkaitis, J. S. (2003). *Nuotolinių studijų organizavimas: strategijos ir technologijos*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas
78. Kriškėičiūnas, K., Daugėlienė, R. (2011). *Aukštojo mokslo kokybė: globalinis požiūris ir kriterijai*. Kaunas: Technologija
79. Kučinskienė R., Kučinskas V. (2005). *Studijų kokybės sistemos kūrimas ir valdymas*. Acta Paedagogica Vilnensia. 2005 (14). p. 187-198
80. Kučinskienė, R., Kučinskas, V. (2005). *Studijų kokybės sistemos kūrimas ir valdymas*. [žiūrėta: 2017-05-20]. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/Default.DESKTOP-GG4VJJ9/Downloads/9767-9349-1-PB.pdf>

81. L. Valente, M. J. Gomes (2014). *Bendradarbiavimas ir vertinimas: teorija ir praktika*. [žiūrėta: 2017-05-15]. Prieiga per internetą: <http://www.itc.smm.lt/wp-content/uploads/2014/03/CCL-s.d-Collaboration-and-assessment.pdf>
82. Lakkoju, S. (2016). *Importance-Performance Analysis of Service Quality in Higher Education: a Case Study*. [Žiūrėta: 2017-02-15]. Prieiga per internetą: <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=a529c7dd-2c48-49af-8cf6-cce73cc711c0%40sessionmgr4008&vid=0&hid=4106>>
83. Lamanauskas, V. (2008). *Aukštojo išsilavinimo kokybė: idealai ir realybė*. [žiūrėta: 2017-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://lamanauskas.puslapiai.lt/LietuvosAidas.080619.pdf>>
84. Lamanauskas, V. (2014). *Švietimo kokybės vadyba: kai kurie pastebėjimai*. *Švietimas: politika, vadyba, kokybė*. 3 (18). p. 4-7.
85. Lamanauskas, V., Augienė, D., Makarskaitė – Petkevičienė, R. (2013). *Universitetinių studijų problematika studentų požiūriu: priežastys ir lūkesčiai*. *Švietimas: politika, vadyba, kokybė*. 1 (13). p. 8 – 18.
86. Laužackas, R., Kiliuvienė, D., Pocevičienė, R., Monkevičienė, O., Pukelis, K., Savickienė, I., Obelenienė, B. (2008). *Mokymo/studijų programų kokybė*. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas
87. Lekavičienė, R., Vasiliauskaitė, Z., Antinienė, D., Almonaitienė, J. (2010). *Bendravimo psichologija šiuolaikiškai*. Vilnius: Alma litera
88. Leliūgenė, I., Baršauskienė, V. (2001). *Bendruomeninio ugdymo teorijos ir praktikos reikšmė rengiant socioeducacinius darbuotojus*. In *Aukštojo mokslo sistemos ir didaktika: Konferencijos pranešimų medžiaga*. p. 189-202. Kaunas: Technologija.
89. Leonavičius, J. (1993). *Sociologijos žodynas*. Vilnius: Academia
90. Leščinskienė, D., Balynienė, R., Kankevičienė, L. (2016). *Studentų mokymosi motyvacijos tyrimas: Alytaus kolegijos atvejis*. [žiūrėta: 2017-05-10]. Prieiga per internetą: <http://alytauskolegija.lt/wp-content/uploads/straipsniai/Lescinskiene.pdf>
91. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2008). *Kas lemia studijų kokybę?* [žiūrėta: 2017-04-15]. Prieiga per internetą: http://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/ams_SPA8_Kas-lemia-studiju-kokybe.pdf
92. Lipinskienė, D. (2002). *Edukacinė studentą įgalinanti studijuoti aplinka. Daktaro disertacijos santrauka*. Kaunas: Technologija
93. Lloyd, J., Amigo, M., Hettinantri, N. (2016). *Learning through participation as a mass collaboration*. [žiūrėta: 2017-05-18]. Prieiga per internetą: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1113992.pdf>
94. *LR Mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI – 242 pakeitimo įstatymas*. (2016). [Žiūrėta: 2017-01-15]. Prieiga per internetą: <http://www.bti.vu.lt/dokumentai/apie_instituta/istatymas.pdf>

95. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas Dėl mokytojo profesijos kompetencijos aprašo patvirtinimo. (2007). [Žiūrėta: 2017-02-15]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291726>>
96. LR Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. (2011). [žiūrėta: 2017-03-01]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105>>
97. Lucas, C. M., Sherman, N. E., Fischer, C. (2013). *Higher Education and Nonprofit Community Collaboration: Innovative Teaching and Learning for Graduate Student Education*. [žiūrėta: 2017-03-15]. Prieiga per internetą: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1016544>
98. ManWyk, M. (2009). *Cooperative learning as a teaching strategy for the classroom*. Saarbrücken: VDM publishing house ltd.
99. Marčikas, A., Gudonienė, V., Drūteikienė, G. (2007). *Aukštojo mokslo institucijų įvaizdis: šališki veiksniai. Informacijos mokslai*. p. 25 – 38.
100. Marijampolės kolegija. (2014). *I studentus orientuotų ir studijų rezultatais grįstų studijų modelis ir šio modelio įgyvendinimo gairės Marijampolės kolegijoje*. [žiūrėta: 2017-03-25]. Prieiga per internetą: http://www.marko.lt/wp-content/uploads/2016/04/AT_nutarimas_2014-08-27_2_Pr.pdf
101. Martišauskienė, E. (2010). *Mokytojų požiūris į gebėjimus kaip profesijos kompetencijų dėmenį*. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/viewFile/3031/2172>
102. Martišauskienė, E., Dukynaitė, R. (2007). Modulio „Šiuolaikinės studijų teorijos“ mokomoji medžiaga. *Aukštosios mokyklos dėstytojų pedagoginių kompetencijų bei gebėjimo taikyti šiuolaikinės studijų technologijas tobulinimas*. Vilnius: Petro ofsetas.
103. Maskaliūnienė, N., Kaminskienė, L. (2015). *Bendrosios kompetencijos ir vertėjų rengimas*. Prieiga per internetą: http://www.vertimostudijos.flf.vu.lt/wp-content/uploads/2015/01/Vertimo_studijos_5.114-130.pdf
104. Mažeikienė, N., Lenkauskaitė, J. (2011). *Probleminis mokymasis aukštojoje mokykloje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
105. McGuinness, S., Whelan, A., Bergin A. (2016). *Is There a Role for Higher Education Institutions in Improving the Quality of First Employment?* [žiūrėta: 2017-05-15]. Prieiga per internetą: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=06e07b38-083b-4b92-b363-9b0dda7b5aa6%40sessionmgr4008&vid=2&hid=4204>
106. McMahan, T., Thakore, H. (2006). *Achieving constructive alignment putting outcomes first*. [žiūrėta: 2017-03-30]. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=193932>
107. Meštovič, D. (2017). *Service quality, students satisfaction and behavioural intentions in stem and higher education institutions*. [žiūrėta: 2017-05-15]. Prieiga per internetą:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=aed35e91-899a-4b10-87ec-af2fb6217618%40sessionmgr4006&vid=1&hid=4204>

108. Monginaitė, L. (2010). *Bendravimo psichologija: vadovėlis*. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas

109. MOSTA. (2016). *Lietuvos mokslo ir studijų būklės apžvalga. Studijos. Mokslas. Inovacijos*. [Žiūrėta: 2017-01-15]. Prieiga per internetą: http://www.mosta.lt/images/leidiniai/Lietuvos_mokslo_ir_studiju_bukle_2016.pdf

110. Naginevičienė, L. S. (2009). *Profesinė komunikacija*. Kaunas: Technologija

111. Parri, J. (2006). *Quality in higher education*. [žiūrėta: 2017-02-25]. Prieiga per internetą:

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=189529A2BBD41668AED2101CC7CD235F?doi=10.1.1.536.8885&rep=rep1&type=pdf>

112. Pawlowski, J. M. (2008). *Global learning quality*. [žiūrėta: 2017-03-29]. Prieiga per internetą: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ870182.pdf>

113. Peilakauskaitė, K., Varanauskas, A. (2011). *Studijų programų atnaujinimas : studentų vaidmuo diegiant ir tobulinant kompetencijomis grįstą ir į studentus orientuotą studijų sistemą*. [žiūrėta: 2017-02-05]. Prieiga per internetą: < http://www4066.vu.lt/Files/File/Studiju%20programu%20atnaujinimas_studentu%20vaidmuo.pdf f>

114. Peilakauskaitė, K., Varanauskas, A. (2011). *Studijų programų atnaujinimas : studentų vaidmuo diegiant ir tobulinant kompetencijomis grįstą ir į studentus orientuotą studijų sistemą*. [žiūrėta: 2017-02-05]. Prieiga per internetą: < http://www4066.vu.lt/Files/File/Studiju%20programu%20atnaujinimas_studentu%20vaidmuo.pdf f>

115. Petrauskienė, A., Riaudeliūnaitė, R. (2010). *Studentų mokymasis praktikoje: socialinio darbo studentų ir praktikos vadovų vertinimas*. [žiūrėta: 2017-03-25]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367175672406/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

116. Petrulytė, A. (2008). *Bendravimo psichologija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla

117. Pileičikienė, N. (2010). *Studijų rezultatų integravimo į studijų programas veiksniai ir kokybės užtikrinimas: bendrųjų mokėjimų paradigma. Disertacijos rankraštis*.

118. *Projektas „Profesinio orientavimo sistemos sukūrimas ir įdiegimas“*. (2012). Mokytojų, profesijos mokytojų, dėstytojų bendradarbiavimo su socialiniais partneriais metodinės rekomendacijos. žiūrėta: 2017-03-25]. Prieiga per internetą:

- http://skktg.vdu.lt/downloads/prof_orient/mokytoju_profesijos_mokytoju_destytoju_bendradarbiavimo_su.pdf
119. Pruskus, V., Palevičiūtė, O., Kocai, E. (2015). *Studentų studijų kokybės vertinimas ir jų lūkesčiai (LEU atvejis)*. [Žiūrėta: 2017-01-15]. Prieiga per internetą: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=72139601-c496-4d05-a981-e38fa301297c%40sessionmgr120&vid=1&hid=116>>
120. Pruskus, V. (2012). *Tarpkultūrinė komunikacija ir vadyba*. Vilnius: Technika
121. Pukelis, K. (2006). *Studijų rezultatų įdiegimas aštuoniuose Europos universitetuose: patirtys ir iššūkiai*. Aukštojo mokslo kokybė. Nr. 3. p. 144-159.
122. Pukelis, K. (2009). *Gebėjimas, kompetencija, mokymosi/studijų rezultatas, kvalifikacija ir kompetentingumas: teorinė dimensija*. Aukštojo mokslo kokybė. Nr.6. p. 12-35
123. Pukelis, K., Pileičikienė N. (2005). *Studijų kokybė: studijų rezultatų paradigma*. In Aukštojo mokslo kokybė. Nr. 2. p. 96-107
124. Pukelis, K., Savickienė, I., Danilevičius, E., Slavinskienė, A., Lapėnienė, A., Baltrušaitytė, G., Stasiūnaitienė, E., Vyšniauskytė – Rimkienė, J. (2011). *Į problemų sprendimą orientuotų studijų metodai*. [žiūrėta: 2017-03-05]. Prieiga per internetą: http://skktg.vdu.lt/downloads/projekto_rezultatai/metodai_metodika3_20110722.pdf
125. Raišienė, A. G., Jonušauskas, S. (2011). *Organizacijų veiklos efektyvumas: elektroninio pašto įtaka darbuotojų produktyvumui*. Informacijos mokslai 56. p. 98-118.
126. Ramanauskienė, J. (2008). *Studijų kokybės valdymas aukštojoje mokykloje: patirtis, tendencijos ir perspektyvos*. [žiūrėta: 2017-02-05]. Prieiga per internetą: <http://vadyba.asu.lt/15/126.pdf>
127. Razmaitė, D., Dagys, D. (2014). *Universiteto administracijos ir studentų reikalavimai dėstytojo kompetencijai*. Pedagogika. 114 (2). p. 42-53.
128. Rekis, D. (2013). *Studentų įgalinimo dalyvauti aukštosios mokyklos gyvenime problema: situacija ir perspektyva*. Tiltai Nr.3. p. 243 – 272
129. Rimkus, V., Kreiviniene, B. (2013). *Kritinio mąstymo metodas*. Inovatyvūs studijų metodai II pakopos socialinio darbo studijų programoje. Vilnius: BMK
130. Rudaitienė, L. (2004). *Dėstytojo emocinės kompetencijos raiškos ypatumai*. [žiūrėta: 2017-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/view/9618/7439>>
131. Rutkauskienė, D., Pociūtė, E., Targamadžė, A., Strička, M. (2005). *Lietuvos virtualus universitetas*. Kaunas: Technologija
132. Rutkienė, A., Tandzegolskienė, I. (2014). *Studentų savarankiškumo skatinimas studijuojant universitete*. Vilnius: Versus Aureus

133. Ruževičius, J. (2014). *Studijų kokybė: problemas ir tobulinimo įžvalgos*. [žiūrėta: 2017-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.kvalitetas.lt/index.php?id=739>>
134. Sandri, H. A., Flammia, M. (2010). *Intercultural communication*. Aucklannd: Pindar
135. Savanevičienė, A., Šilingienė, V. (2005). *Darbas grupėse*. Kaunas: Technologija
136. Savickienė, I. (2006). *Universitetinių studijų kokybės gerinimo prioritetai studentų ir dėstytojų požiūriu*. In Aukštojo mokslo kokybė. Nr. 3. p. 68-81.
137. Savickienė, I. (2005). *Universitetinių studijų kokybės vertinimo sistemos parametrai*. Aukštojo mokslo kokybė. Nr. 2. p. 72-83.
138. Slušnienė, G., Čistienė, A. (2012). *Bendradarbiavimas, bendravimas, santykiai ir sąveika ugdymo procese*. Mokslo darbai Nr. 1 (1). Alytaus kolegija
139. Smalskys, V., Šilinskaitė, A. (2013). *Studentų dalyvavimas valdant universitetus: aktualijos ir prioritetai*. [žiūrėta: 2017-04-02]. Prieiga per internetą: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=9935850d-4fbb-4e93-803b-9a770cc68218%40sessionmgr104>
140. Stake, R. E., Cisneros - Cohernour, E. J. (2004). *The quality of teaching of higher education*. [žiūrėta: 2017-03-29]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/234564722_The_Quality_of_Teaching_in_Higher_Education
141. Stanišauskienė, V. (1998). *Dėstyto ir mokymosi santykis aukštojoje mokykloje*. In Edukologijos studijos Lietuvos mokyklai. Kaunas: Technologija
142. Strier, R. (2014). *Fields of paradox: university – community partnership*. [žiūrėta: 2017-05-10]. Prieiga per internetą: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9bef8d04-59b5-4d4e-a04c-0d4d54b14b5f%40sessionmgr102&vid=0&hid=107>
143. Stukalina, Y. (2014). *Identifying predictors of student satisfaction and student motivation in the framework of assuring quality in the delivery of higher education services*. [žiūrėta: 2017-05-01]. Prieiga per internetą: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=be8910d0-aebf-4f3e-94e4-3c8ba1f978cb%40sessionmgr102&vid=6&hid=125>
144. Šiaulių universitetas (2011). [žiūrėta: 2017 – 04 – 01]. Prieiga per internetą: *Studijų nuostatai*. <http://www.su.lt/bylos/fakultetai/smf/dekanato/dokumentai/siauliu%20universiteto%20studiju%20onuostatai.pdf>
145. Švietimo ir mokslo ministerija. (1999). *Lietuvos aukštasis mokslas. Baltoji knyga*. Vilnius: LR Švietimo ir mokslo ministerija

146. Švietimo ir mokslo ministerija. (2014). *Švietimo ir ugdymo studijų kryptių aprašas*. [žiūrėta: 2017-03-25]. Prieiga per internetą: http://www.skvc.lt/uploads/documents/files/Kokyb%C4%97s%20u%C5%BETikrinimas/kryptiu_aprasai/Svietimo%20ir%20ugdymo%20aprasas.pdf
147. Švietimo ir mokslo ministerija. *Švietimo problemos analizė. Švietimo kokybė*. [Žiūrėta: 2017-02-17]. Prieiga per internetą: <http://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/bs_Svietimo-kokybe-2013-11.pdf>
148. Tănase, G.I., Velica, M. (2015). *Education Quality Management through the Implementation of Quality Principles „ISO”*. [Žiūrėta: 2017-02-17]. Prieiga per internetą: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=8a7071f2-eb39-47a4-9648-b93fdec97da0%40sessionmgr104&vid=0&hid=116>>
149. Taraila, R. (2007). *Projektų metodo taikymo studijų procese prielaidos*. Socialinis ugdymas. 4 (15). p. 83-93.
150. Targamadžė, A., Petrauskienė, R. (2008). *Nuotolinių studijų kokybė technologijų kaitos sąlygomis*. Aukštojo mokslo kokybė Nr. 5. p. 74 – 93.
151. Teresevičienė M., Gedvilienė G. (2000). *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius: Garnelis
152. Teresevičienė, M., Bulajeva, T., Čepienė, A., Lepaitė D., Zuzevičiūtė V. (2011). *Studijų programų atnaujinimas: kompetencijų plėtotės ir studijų siekininių vertinimo metodika*. [žiūrėta: 2017-03-06]. Prieiga per internetą: http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/Studiju%20programu%20atnaujinimas_kompetenciju%20pletotes%20ir%20studiju%20siekininiu%20vertinimo%20metodika.pdf
153. Tidikis, R. (2001). *Dėstytojų ir studentų santykių tobulinimo kryptys*. In Aukštojo mokslo sistemos ir didaktika: Konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija.
154. Todd, L. (2007). *Partnership for inclusive education. A critical approach to collaborative working*. [žiūrėta: 2017-03-25]. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=8U-BAGAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=todd+partnership+to+inclusive+education+a+critical+approach+to+collaborate+article&ots=dYJVA5IcN8&sig=2rn7_SbWBeCzboCeFIPSS2G4VSA&redir_esc=y#v=onepage&q=todd%20partnership%20to%20inclusive%20education%20a%20critical%20approach%20to%20collaborate%20article&f=false
155. Umantaitė – Vaivadienė, D. (2014). *Mokymo metodų parinkimas ir taikymas visuomeninės geografijos studijų procese*. [žiūrėta: 2017-05-10]. Prieiga per internetą: <http://www.ceeol.com/search/article-detail?id=112670>

156. *Valstybinė švietimo 2013 – 2022 metų strategija*. (2013). [Žiūrėta: 2017-01-17]. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/451_f91e8f0a036e87d0634760f97ba07225.pdf
157. Valtonen, T., Havu – Nuutinen, S., Dillon, P., Vesisenaho, M. (2011). *Facilitating collaboration in lecture – based learning through shared notes using wireless technologies*. [žiūrėta: 2017-03-25]. Prieiga per internetą: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1365-2729.2011.00420.x/epdf?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=onlinelibrary.wiley.com&purchase_site_license=LICENSE_DENIED_NO_CUSTOMER
158. Valuckienė, J. (2012). *Studijų kokybės vertinimas edukacinės paradigmos kontekste*. Daktaro disertacija. Kaunas: Technologija
159. Vanzinskaitė, D. (2012). *Bendradarbiavimo tinklo tarp universiteto ir socialinių partnerių kūrimas Šiaurės Lietuvos regione: sociokultūrinės kooperuotų studijų adaptacijos atvejis*. [žiūrėta: 2017-03-25]. Prieiga per internetą: http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/acta/2012_14/vadzinskaite.pdf
160. Vasiliauskiene, S., Lekavičė, R. (2011). *Praktikos vaidmuo motyvuojant būsimus specialistus*. Mokslas ir edukaciniai procesai 1 (14). p. 123-133
161. Viršulienė K. (2016). *Studentų pedagoginio bendravimo gebėjimų ugdymas(is) atliekant pedagoginę praktiką, mentorių požiūriu*. Pedagogika. 121 (1). p. 101 – 111
162. Vizgirdaitė, J. (2013). *Studentų mokymosi bendradarbiaujant universitetinėse studijose edukacinis įgalinimas*. Daktaro disertacijos santrauka. Kaunas: Technologija
163. Volungevičienė, A., Teresevičienė, M. (2008). *Nuotolinio mokymo/si turinio projektavimo kokybės vertinimo dimensijos*. In Aukštojo mokslo kokybė. Nr. 5. p. 32- 53
164. Wu, W.C. V., Chen Hsieh, J. S., & Yang J. C. (2017). *Creating an Online Learning Community in a Flipped Classroom to Enhance EFL Learners' Oral Proficiency*. [žiūrėta: 2017-05-15]. Prieiga per internetą: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=6c6e6b7a-9dc6-43b7-832a-38a811475bab%40sessionmgr101&vid=0&hid=118>
165. Zaleckienė, I., Railienė, A. (2007). Modulo „dėstytojų verslumo ugdymas“ mokomoji ir padalomoji medžiaga“. *Aukštosios mokyklos dėstytojų pedagoginių kompetencijų bei gebėjimo taikyti šiuolaikines studijų technologijas tobulinimas*. Vilnius: Petro Ofsetas
166. Žebrauskienė, Z., Grybauskienė, I. (2006). *Mokymo(si) bendradarbiaujant metodo taikymas technologijų pamokose ugdant vartotoją*. [žiūrėta: 2017-05-15]. Prieiga per internetą: <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2006/84/zg108-113.pdf>
167. Želvys, R. (2005). *Aukštojo mokslo kaita ir problemos*. Acta Paedagogica Vilnensia. 2005 (14). p. 169-178

168. Žibėnienė, G. (2006). *Studijų programų kokybės vertinimo koncepcija ir ją veikiantys veiksniai*. Acta Paedagogica Vilnensia. 2006 (16). p. 177-189
169. Žibėnienė, G. (2016). *Studijų rezultatų sąsajų su studijų metodais, taikant žodines mokymo priemones, teorinis pagrindimas*. Pedagogika. 124 (4). p. 193 – 205
170. Žibėnienė, G., Targamadzė, V. (2006). *Aukštojo mokslo studijų sistemos harmonizavimas Lietuvoje – studijų kokybės tobulinimo prielaida*. Aukštojo mokslo kokybė. 3. p. 81 – 91.

PRIEDAI

Gerb. studente ,

	<p>Esu Šiaulių universiteto, Ugdymo mokslų ir socialinės gerovės studijų fakulteto, Edukologijos magistro studijų (spec. Švietimo kokybės vadyba), II kurso studentė – Modesta Pečiulionytė. Atlieku tyrimą, kurio tikslas - išsiaiškinti studentų ir dėstytojų bendradarbiavimo raiškos ypatumus, formas ir reikšmingumą studijų proceso kokybei. Jūsų nuomonė labai svarbi.</p> <p>Anketa yra anoniminė, todėl vardo, pavardės pateikti <i>NEREIKIA</i>. Kiekvieną Jums tinkantį atsakymo variantą pažymėkite X ženklų. Tyrimo duomenys apibendrinta forma bus panaudoti baigiamajame darbe.</p> <p style="text-align: right;"><i>Dėkoju už bendradarbiavimą, El. p. modestapeciulionyte@gmail.com</i></p>	
--	---	--

1. Jūsų amžius (įrašykite):
2. Jūsų lytis: vyras moteris
3. Kokioje studijų programoje studijuojate? (įrašykite):
4. Kelintame kurse studijuojate? pirmame antrame trečiame ketvirtame
5. Studijų forma: nuolatinė iššęstinė
6. Kas Jums studijų procese svarbiausia? (Pažymėkite Jums priimtinq variantą)

<i>Teiginiai</i>	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Dalyvavimas paskaitose					
Svarbiausia rezultatas, o ne procesas					
Gera studijų kokybė					
Saviraiška					
Diplomas					
Gerai santykiai su aplinka, kolegomis, dėstytojais					
Suformuotas tvirtas žinių pagrindas savo specialybės kontekste					
Savarankiškumas ir naujos kompetencijos					
Socialinio statuso įgijimas					
Palankus aplinkinių požiūris					
Emocinis komfortas					
Įdomus paskaitų turinio pateikimas					
Įmokos už studijas dydis					
Stipendija					
Aukštas įvertinimas					
Galimybė derinti darbą su studijomis					
Kita (įrašykite)					

7. Kokiomis formomis dažniausiai bendraujate su dėstytojais? (Pažymėkite Jums priimtinq variantą)

<i>Teiginiai</i>	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Elektroniniu paštu					
Paskaitų / konsultacijų / projektų metu (gyvai)					
Telefonu					

Socialiniuose tinklalapiuose					
Virtualaus mokymosi aplinkoje (Moodle ir kt.)					
Kita (įrašykite)					

8. Kaip galvojate, nuo ko priklauso studijų kokybė? (Pažymėkite Jums priimtina variantą)

<i>Teiginiai</i>	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Aiškų studijų programų tikslas ir tinkamas įgyvendinimas					
Studijų proceso orientacija į studijų tikslą atliepančių rezultatų pasiekimą					
Dėstytojo kompetencijos					
Dėstytojo gebėjimai informatyviai, įdomiai ir aiškiai perteikti medžiagą					
Teigiama dėstytojo nuostata į studentą kaip į lygiavertį partnerį					
Informacinių technologijų pritaikomumas studijų procese					
Įgalinanti studijų aplinka					
Teigiamas psichologinis klimatas					
Aktyvaus mokymosi metodų panaudojimas studijų procese					
Optimalus teorijos ir praktikos santykis studijų procese					
Studijų turinys grindžiamas mokslinių tyrimų rezultatais					
Orientacija į studijuojančiojo poreikius ir lūkesčius					
Studento mokymosi motyvacija					
Grįžtamojo ryšio palaikymas studijų procese					
Studento bendrojo ugdymo pasiekimai					
Tinkama studijų pasiekimų vertinimo sistema					
Optimalus studijų tvarkaraštis					
Lankstus studijų grafikas.					
Užtikrinamos individualaus konsultavimo/si galimybės.					
Galimybės teorines žinias pritaikyti praktikoje.					
Nuotolinio mokymosi galimybės					
Pozityvus studento ir administracijos bendradarbiavimas					
Studentų iniciatyvumas, aktyvumas studijų procese					
Studentų saviraiškos galimybės mokslinėje, meninėje ir visuomeninėje veikloje					
Tinkamos materialinės bazės užtikrinimas					
Studentų dalyvavimas studijų programų kūrimo procese					
Studentų nuomonės apie studijų kokybę nuolatinis vertinimas					
Universiteto bendradarbiavimas su socialiniais partneriais (darbdaviais, užsienio universitetais, mokyklomis, kitomis ugdymo įstaigomis ir					

organizacijomis)					
Kita (įrašykite)					

9. Kaip vertinate savo ir dėstytojų bendravimą ir bendradarbiavimą? (Pažymėkite Jums priimtina variantą)

<i>Teiginiai</i>	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Dėstytojai ir studentai bendradarbiauja					
Paskaitų metu sudaroma galimybė diskutuoti, būti išklausytiems					
Užsiėmimų metu kuriamas ir palaikomas palankus psichologinis klimatas					
Dėstytojai greitai reaguoja į studentų interesus, būsenas					
Daugumai dėstytojų svarbi studentų nuomonė ir aktyvumas					
Dėstytojai atsižvelgia į studentų mokymosi poreikius ir galimybes					
Dėstytojai skatina užsiimti aktyvia veikla, savanoriauti					
Su dėstytojais bendrauti lengva, nesijaučia didelio atotrūkio					
Dėstytojai ir studentai aktyviai bendradarbiauja paskaitų, projektų, praktikų metu					
Taikomi grupinio darbo, projektų metodai					
Sudaromos galimybės pasireikšti studento kūrybiškumui					
Sudaromos galimybės studento lyderystės gebėjimų raiškai					
Kita (įrašykite)					

10. Kokie žemiau išvardinti dėstymo metodai, Jūsų nuomone, labiausiai prisideda prie bendradarbiavimo kompetencijos ugdymo? (Pažymėkite Jums priimtina variantą)

<i>Teiginiai</i>	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Paskaita					
Diskusija					
Veikla grupėse					
Atvejo studija					
Studentų pristatymai					
Projektai					
Vaidmenų žaidimai, simuliacijos					
Savarankiškos, mokslinės literatūros studijos					
Rašto darbai					
Kita (įrašykite)					

11. Kaip vertinate paskaitų metu dėstomos medžiagos kokybę? (Pažymėkite Jums priimtina variantą)

<i>Teiginiai</i>	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Dėstytojai išsamiai perteikia dėstomųjų dalykų turinį.					
Studijų procese skatinamas studentų					

kūrybiškumas, gebėjimas savarankiškai spręsti problemas.					
Dėstytojai aiškiai, struktūruotai, nuosekliai pateikia mokomąją medžiagą.					
Dėstytojai dažnai atranda naujų mokymo(si) metodų, juos pritaiko užsiėmimų metu.					
Paskaitų metu dėstytojai išsamiai atsako į pateiktus klausimus, pateikia nuorodas į literatūros šaltinius.					
Kita (įrašykite)					

12. Kokiomis formomis dažniausiai pasireiškia dėstytojo ir studento bendradarbiavimas? (Pažymėkite Jums priimtina variantą)

<i>Teiginiai</i>	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Tiesioginis bendradarbiavimas paskaitų/seminarų metu					
Bendradarbiavimas internetu (soc. tinklalapiai, el. paštas)					
Bendri neformalūs susirinkimai					
Grupinių/ individualių konsultacijų metu					
Bendras išvykas					
Bendrų projektų, renginių metu					
Kita (įrašykite)					

13. Kaip manote, kokie bendradarbiavimo trukdžiai kyla Jūsų studijų aplinkoje? (Pažymėkite Jums priimtina variantą)

<i>Teiginiai</i>	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Nepasitikėjimo atmosfera, nėra glaudžių tarpusavio santykių					
Dėstytojų ir studentų vertybės, papročiai, įsitikinimai ir normos prieštaraujantys vieni kitiems					
Studentai ir dėstytojai nelinkę dirbti kartu					
Nepakankama organizacijos vidinė komunikacija					
Per didelis studentų ir dėstytojų užimtumas					
Kita (įrašykite)					

14. Kaip galvojate, kokie veiksniai padėtų pagerinti ryšius tarp studentų ir dėstytojų? (Pažymėkite Jums priimtina variantą)

<i>Teiginiai</i>	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Mazesnis studijų dalykų skaičius semestro metu					
Geranoriškesnis dėstytojų požiūris į studentą					
Daugiau individualaus darbo su pačiu studentu					
Daugiau bendrų neoficialių pokalbių, apskrito stalo diskusijų					
Didesnis studentų įtraukimas ir įsitraukimas į organizacinę studijų, konferencijų, švenčių rengimo procesą					

Mažesnis dėstytojų darbo krūvis, užimtumas					
Dažnesnė dėstytojų kaita					
Studentų prioritetas studijoms, o ne darbui					
Pačių studentų iniciatyvumas					
Kita (įrašykite)					

15. Kaip manote, kokią įtaką studijų kokybei turi praktikos metu gaunama informacija, įgyjamos kompetencijos? (Pažymėkite Jums priimtina variantą)

<i>Teiginiai</i>	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Praktikos metu daug bendradarbiaujama su universitete esančiu metoriumi					
Praktikos metu iškilus klausimams visada galima konsultuotis su dėstytoju					
Dėstytojai lengvai ir greitai atsako į pateiktas užklausas					
Praktikos metu nereikia konsultuotis su praktikos dėstytoju, į visus klausimus atsako praktikos mentorius institucijoje / organizacijoje ir kt. praktikos vietoje					
Praktikos metu labai svarbūs pastebėjimai, rekomendacijos gaunamos iš dėstytojų					
Kita (įrašykite)					

16. Kokios priemonės, Jūsų nuomone, padidintų studentų motyvaciją studijuoti? (Pažymėkite Jums priimtina variantą)

<i>Teiginiai</i>	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Keliama dėstytojų kvalifikacija					
Studijų sąlygų gerinimas (lankstūs paskaitų tvarkaraščiai, galimybė studijuoti internetu, biblioteka)					
Nuolat stiprinama studijų bazė (daugiau mokslinės literatūros, galimybė ja naudotis namuose ar gauti el. forma)					
Didinamas studentų, gaunančių stipendiją skaičių, jų sumas					
Teigiamas aukštojo mokslo, aukštųjų mokyklų įvaizdis žiniaskalaidoje					
Kuratoriaus pareigybės funkcionavimas.					
Glaudesnės teorinių žinių sąsajos su praktika					
Glaudesnės studijų sąsajos su moksline veikla.					
Kita (įrašykite)					

17. Įvertinkite savo (studento) santykį su dėstytoju. (Pažymėkite Jums priimtina variantą)

<i>Teiginiai</i>	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Jei kyla neaiškumų, bijau klausti dėstytojo					
Stengiuosi be reikalo neklausinėti dėstytojo					
Drąsiai klausiu dėstytojo, jei kyla klausimų					
Drąsiai galiu konsultuotis					
Dėstytojų pasirinkti dėstyimo metodai,					

motyvuoja studijoms					
Studijų klausimais galiu nuolatos konsultuotis su dėstytoju					
Dėstytojas su manim bendradarbiauja kaip su kolega					
Dėstytojai stengiasi išsiaiškinti mūsų studijų poreikius					
Dėstytojas aiškiai parodo, kad nėra linkęs bendrauti po paskaitų					
Neturiu poreikio studijų klausimais konsultuotis su dėstytoju					
Dėstytojas man – autoritetas					
Svarbiausia, kad dėstytojas atsiųstų studijų medžiagą					
Pamatau dėstytoją tik atsiskaitymų metu					
Su dėstytojų (kai kuriais iš jų) galiu bendrauti kaip su draugu					
Kita (<i>įrašykite</i>)					

18. Baigę studijas Jūs planuojate. (*Pažymėkite Jums priimtina variantą*)

<i>Teiginiai</i>	<i>Visiškai nesutinku</i>	<i>Nesutinku</i>	<i>Nei sutinku, nei nesutinku</i>	<i>Sutinku</i>	<i>Visiškai sutinku</i>
Toliau studijuoti Lietuvoje (magistro studijose, kita specialybė)					
Dirbti pagal įgytą specialybę Lietuvoje					
Susirasti bet kokį darbą Lietuvoje					
Ketinu išvykti dirbti į užsienį					
Ketinu tęsti studijas užsienyje					
Apie ateitį dar negalvoju					
Kita (<i>įrašykite</i>)					

Labai dėkoju už Jūsų atsakymus!

KLAUSIMYNAS EKSPERTŲ APKLAUSAI ATLIKTI

1. Kaip galvojate, nuo ko priklauso studijų kokybė?
2. Kaip galėtumėte apibūdinti savo fakulteto bendruomenės bendradarbiavimo situaciją?
3. Kokiomis formomis bendradarbiaujate su studentais? Kurias iš jų naudojate dažniausiai, kurias labai retai?
4. Kaip vertinate savo bendradarbiavimą su studentais? Kokie iššūkiai kyla? Kaip galvojate, ką galėtume pakeisti? Kaip norėtumėte kad būtų?
5. Kokie bendradarbiavimo trukdžiai kyla Jūsų aplinkoje?
6. Kokia Jūsų nuomonė apie tai, kokie veiksniai galėtų pagerinti ryšius su studentais? Kokių sąlygų reiktų?
7. Kaip manote, kokie dėstymo metodai labiausiai padeda ugdyti bendradarbiavimo kompetencijas?
8. Kaip galvojate, kokią įtaką studijų kokybei turi studentų praktikos metu gaunama informacija, įgyjamos kompetencijos?
9. Jūsų nuomone, kas padidintų studentų motyvaciją studijuoti?
10. Kas Jums studijų procese yra svarbiausia?
11. Įvertinkite savo, kaip dėstytojo santykį su studentu.
12. Jeigu galėtumėte pakeisti vieną dalyką, kuris labai įtakotų studijų kokybę, ką pakeistumėte?
13. Kokia Jūsų dėstomų dalykų kryptis?
14. Koks Jūsų pedagoginio darbo universitete stažas?

3 PRIEDAS

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ATSAKYMŲ DAŽNIS	ĮRODANTYS TEIGINIAI
Studijų kokybės sampratos turinio komponentai	Materialinė bazė	5	<p>„Turi būti sudarytos geros sąlygos“ (I2)</p> <p>„Materialinė bazė turėtų būti daug geresnė, nes studentas nuėjęs į mokyklas randa geresnio inventoriaus ar netgi naujesnio, naujesnių technologijų ir jie išeina į praktikas, nesusipažinę su tuo inventorium ir taip kyla problemos, jei mes ruošiamo mokytoją, mes turime turėti geriausių inventorių, geriausių bazę, tyrimų laboratorijas“ (I6)</p> <p>„Mokymo bazės jeigu nėra, tai ir dėstytojui nėra ką daryt“ (I11)</p> <p>„Galime galvoti ir apie materialinės bazės plėtimą ir turtinimą ir priemonių įvairiausių paskaitai pasirengimą, ir kompiuterinių technologijų ir visą kitą“ (I12)</p> <p>„Materialinė bazė gal būtų ketvirtas svertas, kuris neturi to tokio pagrindinio aspekto kokybei, bet turi pakankamai ženklų dalyką“ (I11)</p>
	Studentų požiūris, motyvacija, pasirengimas	13	<p>„Studentas turėtų galimybę įsitraukti į visą studijų procesą, pradėdant nuo jo pradžios, nuo proceso modeliavimo, pasirenkant turinį, aktualų ne tik kursui, ne tik, ką dėstytojas nori išdėstyti, bet ir patiems besimokantiejiems“ (I4)</p> <p>„Svarbi labai studentų motyvacija, nusiteikimas, gebėjimas studijuoti, gebėjimas mokytis, o ne tik tai, kad aš ateinu ir mane mokykit“ (I4).</p> <p>„Labiausiai priklauso nuo studentų ir jų motyvacijos studijuoti ir su koku pasirengimu ateina“ (I3).</p> <p>„Nuo studentų motyvacijos, bet tuo pačiu ir nuo dėstytojų sugebėjimo motyvuoti studentus“ (I5)</p> <p>„Lemia studentas, ką jis sugebės paimti iš dėstytojo, iš programos, iš universiteto, iš bibliotekos, iš interneto, tą jis ir turės. Mes galime turėti nemažą įtakos: padėt, susiorientuoti, nukreipti, patarti, bet jei studentui šito nereikia, efektas bus tik laikinas“ (I2)</p> <p>„Stengiamės visada būti su studentais, nes žinoma koks dėstytojas be studento“ (I2)</p> <p>„Studentas turi būti motyvuotas. Jei žino, ko jis atėjo ir ko jam reikia, tai jis pasieks labai daug“ (I1)</p> <p>„Nuo studentų pasirengimo, jo mokslumo, pasirengimo studijoms“ (I 6)</p> <p>„Klausimai, kuriuos iškelia studentai, gali transformuoti turinį, programą. Studentai yra kūrėjai kartu, todėl labai svarbu išgirsti, ką jie kiekvienas neša“ (I8)</p> <p>„Studentų noro ir motyvacijos siekti žinių“ (I9)</p> <p>„Nuo studento motyvacijos studijuot“ (I10)</p> <p>„Pasiruošti tai gali studentas bet kada, bet jei nėra motyvacijos mokytis, tai kaž</p>

			<p>kaip ten“ (I12)</p> <p>„Pagrindinis aspektas turėtų būti skiriamas studentui, studentų motyvacijai. Noras studijuoti, pasirinktą specialybę, noras siekti aukštojo mokslo“ (I12)</p>
	Dėstytojo kompetencija	10	<p>„Svarbios ne tik žinios, bet ir turinys, kurį dėstytojas nori išdėstyti. Gebėjimai, kurie siejasi ne tik su išdėstytu turiniu, bet ir dėstytojo gebėjimu pasirinkti tinkamus metodus, taikyti strategijas studijų procese, kurios ijungtų, įtrauktų labiau į tą studijų sėkmingą procesą“ (I4)</p> <p>„Be galo svarbu, kad dėstytojas į studijų procesą žvelgtų pozityviai, į studentus žiūrėtų kaip į lygiaverčius partnerius“ (I4)</p> <p>„Dėstytojo motyvacija yra labai svarbi. Jis turi dirbti palankiojo jo darbui aplinkoje. Dėstytojas turi jausti, kad juo yra rūpinamasi“ (I1)</p> <p>„Studijų kokybė siejama su dėstytojo gebėjimu nuolat atsinaujinti. Su jo gebėjimu nuolat ieškoti, siūlyti, kad ir naujausias žinias, jam svarbu neužstrigti vienoje, o ieškoti ir kurti žinias su pačiais studentais“ (I8)</p> <p>„Netraktuojau studijų kokybės, kai tu esi atitrūkęs nuo praktikos, nuo naujų žinių, nuo naujos informacijos“ (I8)</p> <p>„Studijų kokybė priklauso pirmiausia nuo dėstytojo pasirengimo dalykui, bendro studijų proceso organizavimo“ (I9)</p> <p>„Nuo dėstytojo motyvacijos dirbti“ (I10)</p> <p>„Supratimas, kad žinių perpylimas nėra mokymosi kokybė“ (I10)</p> <p>„Pats dėstytojas jeigu nesugeba motyvuoti, sudominti tai blogai“ (I11)</p> <p>„Dėstytojo kompetencija, jų žinojimas, tas žinių siekimas, atnaujinimas, kada dėstytojas jaučiasi mažiau pranašus nei studentas, tai jau apie kokybę šnekėti yra labai blogai“ (I12)</p>
	Studijų proceso dalyvių sąveika, studijų aplinka	8	<p>„Visų studijų proceso dalyvių santykiai. Ir studentai, ir dėstytojai. Na kokius jie vaidmenis atlieka, kokius pasirenka, kaip jiems pavyksta ar nepavyksta atlikti“ (I 4)</p> <p>„Bendradarbiavimas tarp dėstytojo ir studento yra labai svarbus tai studijų kokybei“ (I4)</p> <p>„Testai darosi nebemadingi. Turėtume leisti naudotis viskuo, greitai ir efektyviai“ (I2).</p> <p>„Studijų procese svarbiausia rami ir darbinga aplinka. Be streso, be išorinių trukdžių“ (I1).</p> <p>„Jeigu pažiūrėti į klasikinį aukštojo mokslo kokybės suvokimą, tai kokybė priklauso nuo mokslo, kurį vykdo aukštoji mokykla, mokslininkų gebėjimo kurti naujas žinias ir sudėti šitą naują žinojimą į programas“ (I10)</p> <p>„Kuriamos ugdymo edukacinės aplinkos, visų reikalingų išteklių bei studentų skaičiaus mokantis“ (I10)</p> <p>„Studijų kokybę įsivaizduočiau kaip</p>

			<i>visumą. Ir studentas ir dėstytojas ir visa ta mokymosi aplinka“ (I11)</i> <i>„Labai svarbus dalykas yra tas proceso valdymas, ta infrastruktūra, nors tai gal biurokratinė dalis, bet pati programa, vienaip ar kitaip. Tų rezultatų siekimas ir modeliavimas labai įtakoja“ (I12)</i>
	Vertinimo procesas	1	<i>„Vertinimas ir įsivertinimas yra labai svarbu, nes jei mes taisykim aktyvius studijų procese metodus, o įsivertinimas bus daugiau orientuotas į dėstytoją, tai mes nepasieksime to tikrojo rezultato“ (I4).</i>
	Bendra universiteto politika	2	<i>„Studijų kokybė priklauso nuo bendros universiteto politikos“ (I7)</i> <i>„Kaip bendrai tai valstybės ir universiteto politika. Ir poreikis, ir užsakymai įvairūs“ (I12)</i>

4 PRIEDAS

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ATSAKYMŲ DAŽNIS	ĮRODANTYS TEIGINIAI
Bendravimo ir bendradarbiavimo raiška universitete	Santykiai su studentais	29	<p><i>„Bendradarbiavimas, santykiai yra pakankamai geri, nes jei imti tyrimus atliekamus, Šiaulių universitetas išsiskiria tuo, kad studentai akcentuoja santykis tarp dėstytojo ir studento yra tikrai geras“ (I4).</i></p> <p><i>„Manau, kad bendradarbiavimas su studentais mano yra labai glaudus, tikrai stengiuosi ir į diskusijas juos įtraukti ir patys, kai jie mato dėstytojo atitinkamą nusiteikimą, patys labai aktyviai klausia, diskutuoja, tikrai nėra jokios baimės atmosferos“ (I4).</i></p> <p><i>„Kai studentai yra motyvuoti, lengviau su jais bendrauti, kai nemotyvuoti, yra labai sunku išlaikyti tą konstruktyvų santykį“ (I4)</i></p> <p><i>„Santykiai priklauso nuo studijų dalykų. Mane rikiavosi, kaip bakalauro vadovą. Kai pasilikau daugiau teorinius dalykus, o praktinius atidaviau jaunesniems kolegoms, sumažėjo toks populiarumas“ (I3)</i></p> <p><i>„Man studentai, meno sferoje, daugiau kaip partneriai. Muzikoje studento ir dėstytojo bendradarbiavimas daug glaudesnis, nėra tos distancijos didelės. Reikia pasitikėti vienas kitu“ (I5).</i></p> <p><i>„Mums natūralu, su studentu tokie artimi santykiai, aišku būna ir išimčių“ (I5)</i></p> <p><i>„Mes su studentais bendraujame labai gerai, stengiamės juos įtraukti į įvairias veiklas, juos skatinam“ (I2)</i></p> <p><i>„Yra ir studentų atstovai, išrinkti, bendradarbiaujame su jais. Man labai patinka, kai studentas ateina su problema, išsišneka“ (I2)</i></p> <p><i>„Aš studentus mėgstu vadinti kolegomis. Sakau va, štai grupėje 12 studentų, o aš 13“ (I2)</i></p>

		<p>„Studentai neblogai mane vertina, kartais būna nusiskundimų, dažniausiai skundžiasi tie, kuriems nereikia nuosirdaus darbo, karjeros“ (I2)</p> <p>„Man pats geriausias vadovavimas yra auditorijoje, dirbant su studentais“ (I2)</p> <p>„Su studentais bendrauji, dirbi, ieškai informacijos, rašai tekstus, moodle aplinkoje dirbi, internete, dirbam kompiuterių klasėje“ (I2)</p> <p>„Dėstytojas tarsi vyresnysis draugas, kuris gali padėti, bet ne draugelis“ (I1)</p> <p>„Studentas man yra lygiavertis partneris kūrybiniame procese, bendradarbiavimas grindžiamas kūrybingumo ugdymu“ (I7)</p> <p>„Kartais studentams padedu asmenines problemas išspręsti“ (I7)</p> <p>„Man labai svarbu darbas su studentais. Studentai man yra viskas“ (I7)</p> <p>„Dėstytojai visada stengsis akcentuoti, kad tas bendradarbiavimas vyksta. Aš manau, kad pastangos yra dedamos. Itraukti studentus į vienokias ar kitokias veiklas, studijų kokybės gerinimą. Studentų dalyvavimas tarybose, jų atsiklausoma. Svarbiausia, kad studentas žinotų, kas vyksta universitete ir kad būtų atsiklausta jų nuomonės“ (I8)</p> <p>„Bendradarbiavimo kokybę galima traktuoti taip, ką studentai atneša, kokį bagažą“ (I8)</p> <p>„Pakankamai neblogai galėčiau vertinti tuos santykius su studentais. Yra buvę ir konfliktinių situacijų, bet aš tuo metu nevengiu ir laiške surašyti, kaip aš tą matau situaciją, aš nebijau kalbėti apie savo jausmus, todėl skatinu ir studentus kalbėti apie juos“ (I8)</p> <p>„Viena studentė man parašė, kad esu nuostabi dėstytoja. Nors santykis su kiekvienu studentu yra skirtingas. Aš niekada nekeliu savęs aukščiau nei yra studentas, nes mes esame lygiaverčiai partneriai studijų procese. Laisvė ir liberalizmas pas mus vyrauja“ (I9)</p> <p>„Pasikalbam, nesipyktu, manau, kad gerbia, bendradarbiaujam, baigę studijas ryšius palaikom, dalis mano bakalauro studentų tampa mano magistras, retai turiu mažesnę pažymį darbo baigime nei 8, dažniausiai būna labai gerai ir puikiai, todėl toje vietoje manau viskas tvarkoje“ (I10)</p> <p>„Manau santykiai mano puikūs, niekada esu skūsta, niekada skundusis ir manau, kad mes visada vieni kitus subjektyviai ir objektyviai pažiūrėjus mūsų nuomonė sutaptų“ (I10)</p> <p>„Na, o kalbant apie studentus, reikėtų gal pasakyti, kad iš studentų labiausiai trūksta. Kaip dėstytojai mes rodome daug iniciatyvos, daug visko siūlome, dalyvauti visokiose veiklose, bet dažniausiai tai pasibaigia, kad studentai nesureagoja.“</p>
--	--	--

			<p><i>Tas labiausiai liūdina, kad tik paskaitos ir tuo užsidaro durys“ (I21)</i></p> <p><i>„Su studentais tai bendravimas toks atviras, jie nebijo manęs paklausti, nebijo elektroniniu paštu parašyti, konsultuotis, sakyčiau daugiau betarpiškas“ (I11)</i></p> <p><i>„Manyčiau tas mūsų ryšys yra labai labai puikus“ (I11)</i></p> <p><i>„Visada į dėstytoją galima kreiptis, yra pateikiami kontaktai ir pan., mes lyg ir laukiame, bet studentai ne visada noriai kreipiasi“ (I11)</i></p> <p><i>„Studentai turi daug darbų, daug įsipareigojimų, bet atsakomybė neleidžia laukti paskutinių minučių“ (I11)</i></p> <p><i>„Na mūsų studentai tikrai nebijo paskambinti dėstytojui, na nebent jie pusę metų nepasirodo, tai tada gal ir nedrįsta paskambinti“ (I11)</i></p> <p><i>„Aš labai myliu studentus ir manau, kad studentai labai myli mane“ (I11)</i></p>
	Santykiai su kolegomis	6	<p><i>„Visada manau, kad bendradarbiavimo situacija galėtų būti geresnė, kai buvo daugiau studentų, buvo žiūrimi tik individualūs klausimai, o ne tai, kas geriau yra fakultetui“ (I3)</i></p> <p><i>„Mes keičiamės informacija, bendrauju ir su kitų katedrų dėstytojais, nes jų studentai dainuoja pas mane“ (I5).</i></p> <p><i>„Mūsų katedros situacija bendravimo yra gera, normali“ (I2)</i></p> <p><i>„Mes vienas kitą pažįstam ir pažįstam senai ir bendradarbiauti mums nėra problemų. Daugybė renginių ir akademinio ir ne akademinio pobūdžio renginių. Bet tai yra mažo kolektyvo situacija“ (I2)</i></p> <p><i>„Ne kiekvienas turi atitinkamų įgūdžių ir noro dalyvauti bendradarbiavimo procese“ (I9)</i></p> <p><i>„Mūsų fakulteto santykiai visada buvo geri, kalbu apie fakultetą, dar prieš jungimą, dabar su kartu prijungtų fakultetų kolegomis netenka bendrauti, nemanau, kad socialiniai mokslai, menai ar humanitarai mokslai turi tą patį paradigmą pasaulio matymą, kad kažkokia sąveika būtų ar kolegiskumas, per tuos metus nepastebėjau“ (I10)</i></p>
	Santykiai su administracija	10	<p><i>„Bendradarbiavimas vyksta labai glaudžiai, nes jeigu dėstytojas ar studentas turi kažkokių problemų, klausimų, tai visada galime kreiptis į mūsų administraciją, kuri labai geranoriškai visas tas problemas sprendžia“ (I4).</i></p> <p><i>„Mane kartais slegia tas akademinis formalizmas“ (I2)</i></p> <p><i>„Paprastai mes bendraujam su dekanu, su dekanatu, o jis mums perduoda visą informaciją iš rektorato, stengiamės tą subordinaciją išlaikyti, nors ir aš asmeniškai kreipiuosi į rektorių kartais. Tai dirbame ir tuo lygmeniu“ (I2)</i></p>

			<p>„Bendradarbiavimo situacija tokia besikeičianti, per ilgą darbo patirtį, galiu pasakyti, kad nėra pati blogiausia šiuo metu, kokių yra buvę, manyčiau bendruomeniškumas buvo labai kritęs, šiuo metu stengiamasi ją pakelti į aukštesnį lygmenį, fakulteto administracija visais būdais stengiasi“ (I6)</p> <p>„Sakyčiau tokia patenkinama, netgi žemiau patenkinamo lygio“ (I6)</p> <p>„Situacija liūdna, nėra bendradarbiavimo, fakultetų sujungimas nepasiteisino, bendradarbiavimas liko dar žemesniame lygyje nei buvo. Kiekviename fakultete liko fakultetas, susijungė jis tik išoriškai, viduje niekas nepasikeitė“ (I7)</p> <p>„Yra didelio progreso, į vieną patalpą suėjus 2 fakultetams yra sunku, tačiau labai jaučiama dekanės iniciatyva. Džiugu, kad į tokius neformalius renginius kviečiami darbuotojai ir pan. Todėl manau, kad yra tie tokie pirmieji žingsniai jau“ (I8)</p> <p>„Absoliutus nusivylimas ir nežinojimas, kas bus ateity. Nėra motyvacijos, kaip buvo prieš 5-6 metus, netikėjimas perspektyva“ (I10)</p> <p>„Kas liečia santykius tarp dėstytojų ir administracijos, manau viskas yra labai gerai, nekyla kažkokių tai sunkumų ar kliūčių“ (I12)</p> <p>„Tas taupymo momentas yra labai negeras. Nes visiškai nelogiškai buvo sujungti fakultetai. Bet bendradarbiavimo prasme yra sunkiai suvokiami. Kai sujungiami skirtingi fakultetai, kurios veikia su skirtingomis kryptimis, bendradarbiavimo sąlyčio taškų yra labai mažai“ (I11)</p>
--	--	--	--

5 PRIEDAS

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ATSAKYMŲ DAŽNIS	ĮRODANTYS TEIGINIAI
Bendradarbiavimo formų įvairovė studijų procese	Įvairios veiklos formos	16	<p>„Man priimtinausias yra gyvas kontaktas. Tai yra valandos konsultacijoms, kai studentai gali ateiti pasikonsultuoti, tai yra tas pats geriausias bendravimas, kai matai ne tik verbalinę, bet ir neverbalinę kalbą“ (I4)</p> <p>„Daugiausia bendrauju individualiai ir paskaitų metu, ir dar studentai ateina pas mane į individualias konsultacijas“ (I5)</p> <p>„Bendradarbiauju kaip dėstytoja, paskaitose“ (I1)</p> <p>„Daug kūrybiškumo procese, pavyzdžiui kalbėdami apie sveiką gyvenseną, mes vaidiname situacijas, dramas, labai studentams patinka. Labai ir man ir studentams patinka mini konferencija, kada užbaigiam dalyką imituodami konferenciją“ (I7)</p>

		<p>„Dalyvauja „svečiai“ iš užsienio, kalbama užsienio kalbomis, ne visi supranta, tačiau gera praktika, nes studentai nežino, kaip vyksta konferencijos“ (I7)</p> <p>„Bendradarbiavimas, jeigu sprendžiami klausimai susiję su programos kokybe, tas toks kvietimas studento prie apskrito stalo, kad parodyti kaip yra, klausimų kėlimas ir diskutavimas, kaip studentai gal ir kitaip mato, tuos procesus“ (I8)</p> <p>„Galima jį traktuoti per inovatyvesnių užduočių paskaitoje įtraukimą, kur tos užduotys paskatina atnešti tam tikrą informacijos kiekį, kad vyksta su tomis studijomis“ (I8)</p> <p>„Labai geros yra tos, kurios skatina dėstytoją išeiti iš komforto zonos. Jau daug dėstytojų neskaito iš tribūnų, neskaito iš lapų ir pan., Gebėjimas reflektuoti ir gebėjimas rasti atsakymus su studentais, manau, tai svarbiausia. Tai yra pati geriausia bendradarbiavimo terpė. Kai studento užduota užduotis yra kūrybinė, skatina jų kritiškumą, refleksiją. O aptarime įtraukia ne tik kolegas, bet dėstytojus“ (I8)</p> <p>„Bendradarbiaujame tiek studijų procese, paskaitų metu, suteikiant konsultacijas ir kitu, ne paskaitų metu“ (I9)</p> <p>„Aktyvūs mokymosi metodai padeda labai. Bet aišku, ne visiems ir ne visi tinka. Vieni yra individualistai ir tas bendradarbiavimas labai sunkiai ateina. Mums labai tinka debatai, diskusijos ir jiems pasirengti kartu, grupėje“ (I9)</p> <p>„Visos bendravimo ir bendradarbiavimo strategijos tinka. Tinka mišrusis studijų organizavimas ir su nuotolinėmis studijomis“ (I10)</p> <p>„Bendravimo, bendradarbiavimo strategijos, naudojant šiuolaikines mokymosi technologijas. Mano atveju tai problemomis grįstos studijos, atvejo studija“ (I10)</p> <p>„Tos vadinamos mokslinės draugijos“ (I12)</p> <p>„Darbas klasėje“ (I12)</p> <p>„Aš nekalbu tai, kas parašyta vadovėliuose, studentai patys gali tai pasiskaityti. Aš kalbu apie praktiką, nes jos daug turiu, aš noriu studentus įtraukti į procesą“ (I11)</p> <p>„Mano paskaitos yra teorija ir praktika kartu. Tai nėra kažkas neįdomaus, visada vyrauja diskusija, integruojant teoriją į šiandienos gyvenimą“ (I11)</p>
	Neformali veikla	<p>5</p> <p>„Aš esu daugiau linkęs bendrauti su studentais neformaliai, žmogiškai, pirmiausiai įsiklausyti į studento poreikius ir neskubėti diktuoti savo sąlygų“ (I2)</p> <p>„Vežu studentus autobusu į seimą, į valdovų rūmus ir t.t.“ (I2).</p> <p>„Bendravimas ir susipažinimas su</p>

		<p>žmonėmis, renginių metu“ (11)</p> <p>„Kadangi esu praktikas, labai daug neformaliajame ugdyme esu, šitoje srityje studentai labiau atsiskleidžia, parodo tikrąsias savo puses, stipriąsias, žinoma, tada labiau pavyksta surasti ryšį tarp dėstytojo ir studento“ (16)</p> <p>„Neformalių renginių turėtų daugiau būti, bendruomeniškumui plėsti, kai dėstytojai, darbuotojai, studentai bendri renginiai, pagerinama būtų tarpusavio atmosfera ir ryšiai“ (16)</p> <p>„Kai aš studentus veduosi pas save į koncertus, kai prašau iš jų pagalbos, nors iš tikro noriu į tą aplinką juos įvesti“ (11)</p> <p>„Koncertai, bendra veikla, bendri projektai, bendros praktikos, bendradarbiavimas su mokyklomis, su savivaldybėmis, konferencijos įvairios, pranešimų rengimas, analizė“ (11)</p>
	<p>Praktika</p>	<p>14</p> <p>„Teorija nuo praktikos negali atsiskirti. Jie visą laiką turėtų būti greta. Mokymasis iš praktikos, mokymasis praktinėje erdvėje yra be galo svarbu. Ir praktikos metu studentai įgyja labai daug informacijos ir labai daug kompetencijų“ (14)</p> <p>„Daug studentų jau dirba pagal specialybę“ (13)</p> <p>„Pas mus daug praktikų, jos didelės. Ateina studentai konsultuotis, klausti patarimo. Pas mus didelį vaidmenį turi praktikos“ (15)</p> <p>„Praktika universitetuose yra silpnoji vieta. Gal kitose srityse labiau įsitraukiama“ (12)</p> <p>„Jei studentas nori per praktiką karjerą padaryti, o tokių turim ne vieną, kai gerai padirbėjus praktikų metu, pasilieka ten dirbti“ (12)</p> <p>„Labai vertinu studentų praktiką. Nes tai yra pirmas susitikimas su realiu gyvenimu, savęs patikrinimas. Labai įdomūs praktikos aptarimai, dėl studijų kokybės ir pan.“ (11)</p> <p>„Praktika priklauso nuo studentų pasirengimo, noro, vieni studentai praktikoje aktyvūs, domisi, į praktiką išeina studentai į pačias geriausias Šiaulių mokyklas, kur dirba kompetentingi mokytojai, iš kurių yra ko pasimokyti“ (16)</p> <p>„Labai gerai, kad prailgino praktikos laiką, kad ji nenutrūkstama, nes studentai pasitiktina savo kelią, savo profesinį pasirengimą, ar jis nori tai dirbti“ (17).</p> <p>„Praktikos metu studentas gali pasitikrinti savo žinias. Nes dažnai sakoma, kad universitetas duoda tik teorines žinias. Praktikos metu studentai gali pasitikrinti kiek ta teorija veikia. Atsinešta praktikos patirtis labai sužadina diskusiją, ją pagyvina, tada galima dėstytojui parodyti ryšį tarp konkretaus atvejo ir dėstyto teorijos“ (18)</p> <p>„Kol studentai neišeina į pirmąją</p>

		<p><i>praktiką, tol jie netampa realiais kolegomis. Po praktikos jie tampa kolegomis, jie atranda savo nišą, jie supranta kaip reikia bendradarbiauti, kaip spręsti tam tikras problemas kylančias“ (I9)</i></p> <p><i>„Pirmiausia studentui praktika neturi jokios įtakos, jeigu studentas neturi mokymosi motyvacijos, siekiant tapti profesionalu, praktikos programa ir reglamentai neužnorins studentą“ (I10)</i></p> <p><i>„Ar ta praktika atliekama tam, kad būtų įgyjamas konkurencingumas, ar praktika atliekama, kad būtų atsiskaityta ir gaunamas pažymys, visų pirma sėdi studento galvoje ir jo apsisprendime pasirinkti studijų programą, visą kitą yra tik procesas, kuriame sukuriama aplinka, kuriame arba vyksta pagal tai, ko nori studentas“ (I10)</i></p> <p><i>„Viskas labai priklauso nuo pačios praktikos vietos, kur ją atlieka, jei praktika yra tik tam, kad ją atlikti tai nematau nieko, bet jei tai yra tikrai pagal specialybę ir dirba žmogus tikrai pagal kompetencijas ir jam neduoda pačių juodžiausių darbų, vežasi kartu ir mato realią situaciją, tai tikrai grįžęs po praktikos gali net savo kitokį požiūrį turėti“ (I12)</i></p> <p><i>„Žinau, kad yra labai puikių studentų, norinčių tobulėti, norinčių būti mokytojais, yra puikių mokyklų, kurias viską suteikia, todėl bendradarbiavimas praktikos metu yra labai puikus. Esmė yra ta, kad studentai, kurie nori praktikos metu gauti kuo daugiau žinių – yra tokia galimybė, studentai kurie nenori, tai ir nereikia“ (I11)</i></p>
	<p>Bendravimas virtualioje erdvėje</p>	<p>13</p> <p><i>„Gyvenant skubos laiku, kai visi labai užsiėmę, studentai mielai konsultuojasi elektroniniu paštu“ (I4).</i></p> <p><i>„Elektroniniu paštu ne retai kreipiasi studentai“ (I3).</i></p> <p><i>„Katedros dėstytojai bendravimą realiai perkelia į internetinę erdvę, moodle aplinkoje, daugiau susirašinėja,“ (I2).</i></p> <p><i>„Elektroniniu paštu yra labai patogu ir populiaru. Ypatingai kai vienu adresu informaciją nukreipi visai grupei“ (I2)</i></p> <p><i>„Turiu bent 6 moodle aplinkas ir ten konsultuoju. Svarbiausia, ką studentai sugebės pasiimti“ (I2)</i></p> <p><i>„Bendravimas internetu, el. paštu yra be galo svarbi forma. Nes nemažai studentų yra priversti dirbti, todėl bendraujame taip“ (I1)</i></p> <p><i>„Labai dažnai naudojama internetu, ypatinai kai rašomi baigiamieji ar kursiniai darbai. Aišku yra ir taisyklės tam tikros. Studentas turi greit atrastyti, pateikti grįžtamąjį ryšį į tą laišką. Manau, kad tai puikus būdas bendrauti, nes visi labai užsiėmę“ (I7)</i></p>

			<p>„Ko gero dabar be elektroninių paštų, be socialinių tinklų neįmanoma. Tas abipusis kanalas“ (I8).</p> <p>„Elektroninių paštų daug informuojama“ (I9)</p> <p>„Mes naudojame įvairius tinklalapius, kai įkuriame diskusijas, kuriame mes keliamė tam tikrą informaciją, tam tikru klausimu. Ir savaitės bėgyje, aš kaip dėstytojas ją koordinuoju ir pertvarkau, o studentai ją tiesiog pildo siekdami tam tikro rezultato“ (I9)</p> <p>„Bendradarbiavimas dabar dažniausiai internetu, ką ir kur galima atsiskaityti“ (I10)</p> <p>„Kiek įmanoma atsiskaityti darbas vyksta nuotoliniu būdu“ (I12)</p> <p>„Dažniausiai jeigu kas nepavyksta, tai darbas paliekamas elektroniniu paštu“ (I12)</p>
	Bendravimas telefonu	2	<p>„Arba paskambina telefonu, susitaria dėl susitikimo, ar dėl to, kad gali kažką atsiųsti elektroniniu paštu“ (I4).</p> <p>„Konsultacijų laikas yra paskirtas, bet paprastai koreguojasi mobiliuoju telefonu“ (I5)</p>
	Socialiniai tinklai	4	<p>„Turime ir katedros Facebook'ą. Ten irgi vyksta tam tikras bendravimas, susirašinėjimas“ (I2)</p> <p>„Kai kurios katedros turi savo feisbukus, kur dalinasi informacija“ (I8)</p> <p>„Su socialiniais tinklalapiais nelabai. Aš jų nepriimu, nes jie yra asmeniniui gyvenimui, su kuriais turėtų būti apsiribota“ (I9)</p> <p>„Dėstytojo gebėjimas naudotis informacinėmis technologijomis, pripažinimas, kad ateina karta, kuri technologijas naudoja pasaulio pažinimui ir socialinė sąveika vyksta feisbuke, o ne popieriaus – pieštuko metodu“ (I10)</p>
	Metodų įvairovė studijų procese	11	<p>„Studentą įgalinantys, jo aktyvumą skatinantys metodai. Pradėsime nuo atvejo analizės, kuri įtraukia studentus į tam tikrą autentišką situaciją ir jis gali aktyviai dalyvauti, projektų metodas, puikus metodas, įtraukiantis į realybės situacijas, probleminis mokymas, kur dirba grupėse studentai“ (I4).</p> <p>„Dažniausiai susitikimai per paskaitas, laboratoriniai darbai, kai ruošia baigiamuosius darbus daug konsultuojasi individualiai“ (I3).</p> <p>„Mes atliekame laboratorinius darbus ir suskirstome į grupes po 2-3, jie turi dirbti kartu atlikti vieną darbą. Taip pat, referatų, kursinių darbų pristatymas“ (I3).</p> <p>„Pagrindinė bendradarbiavimo forma yra paskaitos, pratybos, tos vadinamos kontaktinės valandos, įskaitant ir konsultacijas.“ (I2)</p> <p>„Mes kuriame naują modelį, naują sistemą, per individualius projektus“ (I2).</p> <p>„Komandinis darbas, diskusijos, studentai</p>

			<p>veda paskaitas, kai susitariame. Geriausia kai dirbame kartu, diskutuojame, aiškinamės. Stengiuosi, kad visi dirbtume ir gautume abu naudos“ (12).</p> <p>„Darbo eigoje susiklosto, kokių reikia metodų“ (11)</p> <p>„Diskusijos. Grupinis darbas geriausiai vysto bendradarbiavimo kompetencijas“ (11)</p> <p>„Komandinis darbas labai svarbus. Yra grupinės užduotys, kai studentai kartu dirba, analizuoja, jas pateikia praktiškai“ (16)</p> <p>„Probleminis mokymas ir grupinis darbas labiausiai padeda ugdyti bendradarbiavimo kompetencijas“ (17)</p> <p>„Tas darbas bendras atsiranda, kai studentam yra duodamas tas toks probleminis mokymas. Prie lentos iškeli klausimą ar problemą ir studentai sako idėjas kaip spręstų“ (111)</p>
--	--	--	--

6 PRIEDAS

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ATSAKYMŲ DAŽNIS	ĮRODANTYS TEIGINIAI
Pokyčiai, kurie gerintų studijų kokybę	Materialinė bazė	1	„Reikėtų stiprinti materialinę bazę, nes labai menkas aprūpinimas informacinėmis technologijomis“ (17)
	Veiksniai, susiję su studijų procesu	13	<p>„Įdėčiau į studijų procesą griežtumo“ (15)</p> <p>„Pakeisčiau formalų egzaminavimą, kai žinios išmoktos mintinai yra vertinamos. Reikia keisti egzaminavimo reikalavimus, išgyvendinti žinių atkartojimą ir daugiau dėmesio skirti į mokslą“ (12)</p> <p>„Sumažinčiau dėstytojų biurokratinį apkrovimą. Bėgalinius pildymus lentelių, bėgalinius studijų dalykų aprašus. Manau, kad kaip dėstytojai mes darome labai daug nereikalingo darbo. 2/3 nuimčiau biurokratinių darbų“ (11)</p> <p>„Keisčiau visą pedagoginių studijų bloką, kad dėstytojų specialistai, tos srities, kurie turi praktikos su ruošiamais studentais“ (16)</p> <p>„Reikėtų stiprinti galimybę atlikti tyrimus, kad studentai įgytų mokslinio darbo kompetencija, ko dabar labai stokoja. Ir efektyvinti bendradarbiavimą“ (17)</p> <p>„Jeigu būtų galima sumažinti dėstytojams, kažkaip krūvį nuimti to administracinio tokio darbo. Nes dėstytojai yra apkrauti, todėl man liūdniausia, kad dėstytojui lieka labai mažai laiko pasiruošti paskaitoms“ (18)</p> <p>„Monotoniją rengiant studijų programas, kiek studentas turi būti kartu su dėstytoju, kad tų kontaktinių valandų skaičius sumažėtų, bet didėtų savarankiško darbo“ (19)</p> <p>„Šiuo metu nieko negalima pakeisti, nes tai yra aukštojo mokslo strateginiai klausimai, ir tai kas yra atsitikę su</p>

			<p>demografinė, politinė, visa kita situacija, iš tiesų čia ir dabar nieko negaliu pakeist, pati galvoju keisti aukštąjį mokyklą“ (I10)</p> <p>„Pakeisčiau normalią studentų darbo grupę, kad būtų galima taikyti visas socialines sąveikas, motyvaciją didinančias strategijas. Kada studentą veža bendravimas grupėje, tada pasidaro įdomu ir mokytis“ (I10)</p> <p>„Pakeisčiau, kad grupėse būtų po 30 studentų“ (I12)</p> <p>„Reikėtų pakeisti labai nepopuliarią dalyką, padaryti privalomą paskaitų lankomumą“ (I11)</p> <p>„Pirmiausiai reikia atvirumo, nuoširdumo, ambicijoms čia ne vieta“ (I11)</p> <p>„Reikia palaikyti tą gerą, sveiką konkurenciją, aukštajame moksle. Norėčiau, kad studentai norėtų siekti. Noriu pozityvių žmonių bet kokiame segmente“ (I11)</p>
	Nuostata į studijas	1	<p>„Nuostatą į studijas, tai labai sudėtingas dalykas, tiek dėstytojų, tiek studentų nuostatas, kad visi esame svarbūs ir visi galime kurti studijų kokybę“ (I4).</p>

7 PRIEDAS

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ATSAKYMŲ DAŽNIS	ĮRODANTYS TEIGINIAI
Studentų motyvacijos didinimas	Materialinė bazė	6	<p>„Manyčiau dabar stipendijų yra mokama mažai ir jos mažos. Jei būtų didesnės stipendijos ir jiems nereikia galvoti apie darbą greta studijų tai pagerėtų ir studijos ir bendravimas su studentais“ (I3).</p> <p>„Manyčiau turėtų būti stipendijos didesnės“ (I6)</p> <p>„Nemokamos valstybės finansuojamos studijos“ (I7)</p> <p>„Stipendijos gal ir paskatintų, bet situacijas pas mus gal kitokia, nes pas mus visi studentai moka už studijas. Bet finansiniai ištekliai, žinoma labai paskatina siekti tam tikrų rezultatų, bet ar tas rezultatas bus siekiamas tikslingai, be gebėjimo nusirašinėti ar papildomo darbų pirkimo, nes tai motyvuotų tik piniginiai aspektai“ (I9)</p> <p>„Yra fakultete įrengtos studentų kūrybinės erdvės, t.y. jie turi atskirą kabinetą, kur visada konsultuos dėstytojas, patys jie gali užsiimti projektais, to kabineto raktas pasiimamas su studentų pažymėjimu, anksčiau dar ateidavo 2-3 žmonės, dabar jau nebeišnaudojam to kabineto“ (I12)</p> <p>„Jei būtų daugiau skiriama stipendijoms, jeigu būtų tos kaip ir vienkartinės stipendijos, kurios paskatins studentą, kad sudalyvauti kažkokiam renginyje“ (I12)</p>
	Pedagogo profesijos prestižo didinimas	2	<p>„Pedagogų prestižas, jei jį pavyktų kelti, didinti, labiau žmonės būtų motyvuoti, siektų didesnių rezultatų, kad matytų</p>

			<i>palankias darbo perspektyvas“ (I4) „Jei mes kalbame apie pedagogines studijas, tai yra mokytojo prestižas ir pašaukimas bei noras tai daryt“ (I10)</i>
	Dėstytojo sugebėjimas sudominti dalyku	4	<i>„Dėstytojo sugebėjimas sudominti dėstomu dalyku. Galbūt labai svarbu, kad dėstytojas nebūtų žmogus, kuris tik skaito paskaitas, bet kad jis ir tyrinėtų dalykus, apie kuriuos šneka, kad tai nebūtų tik kitų idėjų perpasakojimas“ (I4) „Nebūtinai žinios studentui, reikia keisti jo požiūrį“ (I5) „Svarbu, kad paskaitos būtų gyvos, įdomios, kad studentas galėtų rasti ryšį tarp tos pačios praktikos ir teorijos. Užduotys, kad būtų labiau įtraukiančios“ (I8) „Svarbu aktyvūs mokymosi metodai ir tuo pačiu to probleminio mokymosi planavimas, užduočių sprendimas ir visas studijų procesas turėtų orientuotis ne tik į teorines paskaitas, bet ir į labai aktyvų studentų mokymąsi“ (I9)</i>
	Aukštosios mokyklos prestižas	1	<i>„Universiteto prestižas, apskritai aukštojo mokslo studijų prestižas, kuris truputėlį nėra kokio mes norėtume“ (I4)</i>
	Studentų įtraukimas į studijų procesą	3	<i>„Studento lygiavertis santykis, kad jis yra lygiavertis studijų dalyvis. Mes visi turim būti įsipareigoję, kad studijų kokybė didėtų. Kai studentas pamatys, kad jis gali kažką padaryti ir kad jis irgi yra atsakingas, galbūt ta motyvacija studijom ir kiltų“ (I4). „Didžiausia motyvacija iš studento vidaus“ (I1). „Didesnis įtraukimas tiek į studijų procesą, tiek į bendruomenės gyvenimą. Svarbu yra tai, kad studentas nesijaustų universitete taip, kad jis yra statistinis vienetas, kuris atneša krepšelį ir sumoka dėstytojui atlyginimą“ (I8)</i>
	Darbo vietų galimybės	2	<i>„Reiktų gerų darbo vietų ir studentams parodyti galimybę, kur jie gali įsidarbinti baigę studijas ir geriausiai, kad tai būtų geras darbas, su geru užmokesčiu“ (I3) „Padidintų motyvaciją, įsidarbinimo garantijos“ (I7)</i>
	Studijų proceso ir neformalios veiklos organizavimo gerinimas	2	<i>„Sudarytos apibrėžtos sąlygos, studentai tiksliai žino, už ką jiems konkrečiai bus sumažintas už mokslą mokesčiai, ką jis atliks ne tik formalioje, bet ir neformaliojoje veikloje, savanorystės ir t.t.“ (I6) „Turi būti galimybė naudotis sporto baze, kad laisvalaikį ten galėtų praleisti, užsiimti fizine veikla“ (I6)</i>

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ATSAKYMŲ DAŽNIS	ĮRODANTYS TEIGINIAI
Kylantys iššūkiai studijų procese	Veiksniai susiję su studentais	18	<p>„Be galo didelis studentų užimtumas, labai daug dirbančių žmonių, tada pasidaro labai sunku suderinti tuos laikus“ (I4)</p> <p>„Grupę pamatai, tik per sesiją. Nėra nuoseklaus lankymo ir nuoseklaus bendradarbiavimo“ (I4)</p> <p>„Su kai kuriais studentais būna problemų dėl nepakankamo jų pasiruošimo studijoms, prasto paskaitų lankymo ir ne suinteresuotumo“ (I3).</p> <p>„Kartais labai ilgai nematai studento, jis tik prieš sesiją atsiranda, nepadaryti laboratoriniai darbai, reikia atskirai dirbti“ (I3)</p> <p>„Nelygiavertis bendravimas. Dažniausiai studentai ateina nuolankūs, su prašymu, jausdamiesi kaip mokykloje. Kreipimasis kaip į aukštesnį žmogų“ (I2).</p> <p>„Niekada nežinai į kokią kolektyvą nueisi. Kol nusistovi santykiai“ (I1)</p> <p>„Pateikiamos užduotys atliekamos gan atmestinais“ (I6)</p> <p>„Studentai kartais pradeda piktnaudžiauti dėl to tarimosi, pasinaudodami pasitarimais. Atsiranda piktnaudžiavimo, nesilaikoma susitarimų“ (I8)</p> <p>„Ne visų, bet kai kurių studentų nemotyvacija, nenoras dirbti“ (I9)</p> <p>„Kai grupėje yra 7, 3 normaliai pasimokė iki 3 kurso, lanko du, tai yra ko gero individualus konsultavimas ir kančia išdirbti 3 akademines paskaitas“ (I10)</p> <p>„Tai, kad daliai studentų užtenka 5, kad apsigint, rodo tą aukštojo mokslo ir mūsų aukštosios mokyklos situaciją“ (I10)</p> <p>„Studentai tik išklauso medžiagą, kurią pateikia dėstytojas ir tuo viskas baigiasi“ (I12)</p> <p>„Iniciatyvos rodymas tik iš vienos pusės, gal čia viskas yra susiję su tuo, kad mažos studentų grupės, todėl iš mažai studentų skaičiaus ir neatsiranda tokių iniciatyvesnių“ (I12)</p> <p>„Studentų bendra veikla po paskaitų. Jei nėra bendrų idėjų, bendrų tikslų ir po paskaitų išsiskirsto, tai nėra bendruomeniškumo“ (I12)</p> <p>„Labai sunku, kai ateini į universitetą ir degi noru kažką perduoti studentams, o jie tik pasako, ar tai yra privalu atsiskaityti?“ (I11)</p> <p>„Labai sunku kai tu nematai studento, nes kai tu jį matai gyvai, bendrauji ir tau ir jam naudos daug daugiau. Nes man labai gaila, kai pamatai studentą tik per atsiskaitymus ir matai, kad jam negali duoti tiek galėčiau dirbant kartu su jais“ (I11)</p> <p>„Gal čia tik mūsų studentams, nes jie</p>

			<p>meninės prigimties, nes mums tvarkaraščiai, datos nustatytos yra sunkiai įgyvendinami“ (I11)</p> <p>„Blogas variantas yra tada, kai studentas atėjęs pasako, kad aš moku už mokslą, todėl man visiškai nesvarbus yra rezultatas, man parašykite nors teigiamą rezultatą“ (I11)</p>
	Veiksniai susiję su dėstytojais	5	<p>„Dėstytojai taip pat turi ne tik paskaitas, bet ir kitus darbus, projektines veiklas ir visa kita“ (I4)</p> <p>„Dėstytojo arogancijos problema. Kai nereiktų save išskelti aukščiau studento“ (I2)</p> <p>„Dėstytojai ne visada pasiruošę ir ne visada suspėja su jaunimu, nes ateina ir užsienio kultūra, su kuria reikia spėti, mados. Jaunimas auga sparčiau nei dėstytojai. Mes daugiau orientuojamės į mokslą, bet atsiliekame studentų bendravimo kultūroje“ (I2)</p> <p>„Pagrindinis trukdis bendradarbiauti yra tada, kai dėstytojas tampa savo srities ekspertas. Kai aš žinau, todėl nebenoriu girdėti, ką savo kiti, ką kiti nori perduoti. Tas ekspertiškumas ir disponavimas galiomis turi labai didelį vaidmenį“ (I8)</p> <p>„Dėl dėstytojo naudojimo galių, kai jis studentą žemina, kai atsiranda asmenybiniai galių santykiai, kai studentas laikomas žemesniu, mažesniu, mažiau žinančiu ir pan. Ir kai iš tų santykių nepasiimama jokių žinių“ (I8)</p> <p>„Jei mes ieškosime ir norėsime, mes tikrai galime atrasti tų bendradarbiavimo formų. Nes studentai kad ir kur besikreiptų, jie tikrai visada sulauks pagalbos“ (I11)</p>
	Socialinių partnerių neįsitraukimas	2	<p>„Socialinius partnerius labai sunku prisikviesti ir diskutuoti apie tas studijas. Dažniausiai kai jiems reikia absolventų, tai jie patys ieško, kai reikia mums dėl studijų, būna problemų su jais problemų“ (I3).</p> <p>„Dažniausiai patys socialiniai partneriai yra suinteresuoti, kad tas studentas ateitų, kad po praktikos pasilikytų, jei mato, kad jis darbštus“ (I11)</p>
	Veiksniai, susiję su studijų administravimu	6	<p>„Begalė pavedimų, kurie nėra tiesiogiai susiję su studijomis. Pavyzdžiui rinkodaros dalykai ir pan.“ (I1).</p> <p>„Studentai labai lengvai gauna laisvus lankomumus, jie ne visi ta teisingai supranta, laisvas lankomumas kai kuriems yra tas pats, kaip nelaikyti paskaitų, o diplomą juk tas pats ir jie turi sukaupti tas kompetencijas“ (I6)</p> <p>„Negalima atsisakyti nemotyvuotų studentų, nes subyrės grupė, tačiau vis tiek manau, kad kartelė yra nuleista žemokai, todėl kyla iššūkis kaip juos suvaldyti, kaip juos motyvuoti, kad jie tikrai taptų gerais specialistais“ (I6)</p> <p>„Sovietinis mentalitetas išlikęs, tie</p>

			<p>hierarchiniai santykiai universitetuose dar pakankamai stiprūs. Aš nekalbu tik apie mūsų fakultetą, apskritai“ (18)</p> <p>„Laiko stoka. Pilnai pasiruosti ir išvystyti tą tikrąjį bendradarbiavimą (19)</p> <p>„Yra iš mūsų trečiakursių gal 30 proc. dirbančių“ (112)</p>
--	--	--	--

9 PRIEDAS

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	ATSAKYMŲ DAŽNIS	ĮRODANTYS TEIGINIAI
Bendravimo ir bendradarbiavimo būdų įvairovė studijų procese	Bendravimas virtualioje erdvėje	13	<p>„Gyvenant skubos laiku, kai visi labai užsiėmę, studentai mielai konsultuojasi elektroniniu paštu“ (14).</p> <p>„Elektroniniu paštu yra labai patogiu ir populiariu. Ypatingai kai vienu adresu informaciją nukreipi visai grupei“ (12).</p>
	Bendravimas telefonu	2	<p>„Arba paskambina telefonu, susitaria dėl susitikimo, ar dėl to, kad gali kažką atsiųsti elektroniniu paštu“ (14).</p> <p>„Konsultacijų laikas yra paskirtas, bet paprastai koreguojasi mobiliuoju telefonu“ (15).</p>
	Socialiniai tinklai	4	<p>„Turime ir katedros Facebook'ą. Ten irgi vyksta tam tikras bendravimas, susirašinėjimas“ (12)</p> <p>„Kai kurios katedros turi savo feisbukus, kur dalinasi informacija“ (18).</p>

10 PRIEDAS

Teiginiai	Socialiniai mokslai	Humanitariniai mokslai	Menai	Tikslieji/technologiniai mokslai	Švietimas ir ugdymas	Sveikatos mokslai
Dalyvavimas paskaitose	89,5	80	83,4	73,3	85,7	84,2
Svarbiausia rezultatas, o ne procesas	52,7	26,7	41,7	20	28,5	26,4
Gera studijų kokybė	100	100	83,4	93,4	95,3	89,5
Saviraiška	73,7	60	83,3	53,3	83,4	73,7
Diplomas	84,2	80	66,6	66,7	83,4	78,9
Gerai santykiai su aplinka, kolegomis, dėstytojais	89,5	93,3	75	75,4	95,2	89,4
Suformuotas tvirtas žinių pagrindas savo specialybės kontekste	89,5	93,3	83,3	93,3	97,7	100
Savarankiškumas ir naujos kompetencijos	94,7	80	83,3	73,3	95,2	94,7
Palankus aplinkinių požiūris	68,4	40	75	40	42,9	63,2
Emocinis komfortas	78,9	80	58,3	46,7	83,3	78,9
Įdomus paskaitų turinio pateikimas	100	93,3	83,3	83,3	92,9	94,7
Įmokos už studijas dydis	68,4	33,3	75	53,3	57,2	57,9
Stipendija	79	53,3	75	73,3	71,4	68,4
Aukštas įvertinimas	100	60	75	46,7	71,4	68,4
Galimybė derinti darbą su studijomis	89,5	73,3	75	86,7	95,7	94,7
Studijų proceso orientacija į studijų tikslą atliepančių rezultatų pasiekimą	100	86,7	91,6	66,7	92,8	89,5
Informacinių technologijų pritaikomumas studijų procese	89,4	73,3	91,7	93,4	73,8	84,2

Įgalinanti studijų aplinka	73,7	53,4	40	83,3	83,3	100
Aktyvaus mokymosi metodų panaudojimas studijų procese	79	80	91,7	80	95,2	94,7
Optimalus teorijos ir praktikos santykis studijų procese	84,2	93,4	91,7	66,6	90,5	89,5
Studijų turinys grindžiamas mokslinių tyrimų rezultatais	73,7	53,4	66,6	46,7	69,1	78,9
Orientacija į studijuojančiojo poreikius ir lūkesčius	94,8	86,7	100	86,7	92,9	89,4
Studento bendrojo ugdymo pasiekimai	73,7.	46,6	75	53,3	73,8	84,2
Optimalus studijų tvarkaraštis	94,8	80	91,7	80	88,1	89,5
Lankstus studijų grafikas.	89,5	86,6	91,7	80	92,9	84,2
Užtikrinamos individualaus konsultavimo/si galimybės.	84,2	86,7	83,3	80	95,2	78,9
Nuotolinio mokymosi galimybės	79	60	66,6	40	66,7	63,2
Pozityvus studento ir administracijos bendradarbiavimas	94,7	60	75	80	78,6	89,5
Studentų iniciatyvumas, aktyvumas studijų procese	89,5	73,4	83,4	46,7	78,5	94,8
Tinkamos materialinės bazės užtikrinimas	68,5	73,3	100	80	92,9	84,2
Studentų dalyvavimas studijų programų kūrimo procese	73,7	53,3	75	53,3	78,5	68,5
Universiteto bendradarbiavimas su socialiniais partneriais (darbdaviais, užsienio universitetais, mokyklomis, kitomis ugdymo įstaigomis ir organizacijomis)	78,9	80	91,7	85,7	85,7	100

11 PRIEDAS

<i>Teiginiai</i>	<i>Socialiniai mokslai</i>	<i>Humanitariniai mokslai</i>	<i>Menai</i>	<i>Tikslieji/ technologiniai mokslai</i>	<i>Švietimas ir ugdymas</i>	<i>Sveikatos mokslai</i>
Dėstytojai išsamiai perteikia dėstomųjų dalykų turinį.	78,9	93,3	83,3	60,2	67,2	63,2
Studijų procese skatinamas studentų kūrybiškumas, gebėjimas savarankiškai spręsti problemas.	57,9	73,3	83,4	26,7	59,5	68,4
Dėstytojai aiškiai, struktūruotai, nuosekliai pateikia mokomąją medžiagą.	68,4	80	91,7	46,7	59,5	42,1
Dėstytojai dažnai atranda naujų mokymo(si) metodų, juos pritaiko užsiėmimų metu.	26,3	26,7	66,6	6,7	47,6	68,4
Paskaitų metu dėstytojai išsamiai atsako į pateiktus klausimus, pateikia nuorodas į literatūros šaltinius.	84,2	73,3	91,7	40	66,7	52,6

12 PRIEDAS

<i>Teiginiai</i>	<i>Socialiniai mokslai</i>	<i>Humanitariniai mokslai</i>	<i>Menai</i>	<i>Tikslieji/ technologiniai mokslai</i>	<i>Švietimas ir ugdymas</i>	<i>Sveikatos mokslai</i>
Praktikos metu daug bendradarbiaujama su universitete esančiu metoriumi	42,1	13,3	66,6	19	35,8	42,2
Praktikos metu iškilus klausimams visada galima konsultuotis su dėstytoju	57,9	66,7	83,4	46,6	66,7	84,3

Dėstytojai lengvai ir greitai atsako į pateiktas užklausas	63,1	60	50	26,7	50	52,6
Praktikos metu nereikia konsultuotis su praktikos dėstytoju, į visus klausimus atsako praktikos mentorius institucijoje / organizacijoje ir kt. praktikos vietoje	52,6	6,7	33,3	13,3	40,8	36,9
Praktikos metu labai svarbūs pastebėjimai, rekomendacijos gaunamos iš dėstytojų	73,7	46,7	83,3	53,4	56,7	68,4
Galimybės praktikos metu bendrauti su dėstytoju įtakoja savarankiškos veiklos kokybę	63,1	46,6	58,3	40	56,7	73,7

13 PRIEDAS

<i>Teiginiai</i>	<i>Socialiniai mokslai</i>	<i>Humanitariniai mokslai</i>	<i>Menai</i>	<i>Tikslieji/ technologiniai mokslai</i>	<i>Švietimas ir ugdymas</i>	<i>Sveikatos mokslai</i>
Dalyvavimas paskaitose	89,5	80	83,4	73,3	85,7	84,2
Svarbiausia rezultatas, o ne procesas	52,7	26,7	41,7	20	28,5	26,4
Gera studijų kokybė	100	100	83,4	93,4	95,3	89,5
Saviraiška	73,7	60	83,3	53,3	83,4	73,7
Diplomas	84,2	80	66,6	66,7	83,4	78,9
Gerai santykiai su aplinka, kolegomis, dėstytojais	89,5	93,3	75	75,4	95,2	89,4
Suformuotas tvirtas žinių pagrindas savo specialybės kontekste	89,5	93,3	83,3	93,3	97,7	100
Savarankiškumas ir naujos kompetencijos	94,7	80	83,3	73,3	95,2	94,7
Palankus aplinkinių požiūris	68,4	40	75	40	42,9	63,2
Emocinis komfortas	78,9	80	58,3	46,7	83,3	78,9
Įdomus paskaitų turinio pateikimas	100	93,3	83,3	83,3	92,9	94,7
Įmokos už studijas dydis	68,4	33,3	75	53,3	57,2	57,9
Stipendija	79	53,3	75	73,3	71,4	68,4
Aukštas įvertinimas	100	60	75	46,7	71,4	68,4
Galimybė derinti darbą su studijomis	89,5	73,3	75	86,7	95,7	94,7